

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 7 22. februarja 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Partijsko šolstvo na Štajerskem

stran 4

Mladi o Edvardu Kardelju

stran 5

Pevski zbor »Simon Gregorčič«

stran 6

Obisk v Mirni na Dolenjskem

stran 9

Črnomelj ob 35-letnici 1. zasedanja

stran 10 in 11

Udeležencem letošnjega, že 14. spominskega pohoda na Stol je sicer zagodlo vreme, kljub temu pa se jih je sedemnajstega in osemnajstega februarja zbralo kar 3000 pred karavlo nad Valvasorjevo kočjo in se poklonilo spomenu na bitko jeseniške Cankarjeve čete na Stolu 20. februarja, leta 1942.

Foto: Marko Habič

Minuli četrtek je odšla iz Laškega na šesti pohod po poti Štirinajste divizije na Štajersko skupina 200 pohodnikov, ki so jo sestavljali mladi iz Laškega, Brežic, Krškega, Sevnice, Šmarja pri Jelšah, Murske Sobote in tako kot vedno doslej tudi skupina vojakov iz postojnske garnizije.

Pot jih je vodila od Sedlarjevega do Gračnice. Odtod do Frankolovega so nadaljevali pot pohodniki iz Celja, Šentjurja, Slovenskih Konjic in vojaki iz Celja. Prav te dni pa hodijo po nekdanjih borbenih poteh Štirinajste mladi iz Velenja, Slovenj Gradca in Raven. Njihova pot se bo končala nedaleč od Belih vod. Pohod pa bodo sklenili pohodniki iz Mozirja, Zagorja, Hrastnika in Trbovelj, potem ko bodo prehodili pot iz Belih vod do Ljubnega.

Kljub dokaj težki in dolgi poti pa mladi ob krajših počitkih pripravljajo kulturne programe v krajih, kamor jih vodi pot.

Še poseben poudarek pa so letos namenili usposabljanju mladih pohodnikov, saj se držijo načela, da jih ne sme nič presenetiti. Tudi zaseda ne!

Karel Destovnik- Kajuh:

... za mir bom
govoril,
ljubezen,
svobodo

Pesem Štirinajste nas je popeljala v slovesnost ob podelitvi nagrad z imenom Karla Destovnika-Kajuha, prav na dan petintridesete obletnice njegove smrti. In nagraje-ni? »Vodnik po partizan-skih poteh«, ki ga je sko-raj sedem let gradilo ose-mindvajset avtorjev in katerega uredniški odbor je vodil Albert Jakopič-Kajtimir, pa pesniška zbirka »Novembrska ba-lada 1944« Mihe Klinarja in monodrama Janeza Povšeta »Izvolite, tovariš Marjan«.

Kajuhove nagrade je, kot je že običaj, za dela iz svojega programa podeli-la Založba Borec.

Takšne priložnosti so tudi izziv mislim, ne le stiski rok in cvetje:

»Kulturne pridobitve naše revolucije so edin-stvene, trajne, nenehno žive in delujoče,« je v slavnostnem govoru dejal dr. Avguštin Lah. »Zato bomo še več storili za na-predek raziskovalnega dela, za nadaljnje umetniško ustvarjanje na temo revolucije in samouprav-ne rasti, za plemenitenje našega vsakdana z dose-ženimi in novimi vredno-tami ter za krepitev naših moči – da bi ohranili te pridobitve in ta razvoj.«

Tem prizadevanjem in v imenu pesnika, ki je »vedno videval nova pota in nove možnosti, se po-dajal v nove boje in pro-dore, izpovedoval pa do-živeto, pošteno in prepro-sto«, posveča Založba Bo-rec svoje delo. Od leta 1960, ko je prvič podelila Kajuhove nagrade, nosi ta laskavi naziv skoraj osemdeset del, da ne go-vorimo o številu dveh mi-lionov izdanih knjig, ki so lahko v ponos.

To niso samo prilož-nostne pohvale! Ugotovi-tev, »da literatura, o kate-ri govorimo, ne leži na po-licah«, jim daje trajnejši lesk. Govori o tem, da po-stajajo stvaritve na temo našega narodnoosvobo-dilnega boja in naše revo-lucije vse do današnjih dni in še dlje, s svojo ve-rodostojnostjo, čistostjo in vizijo še lepšega, ljud-ska potreba, rojena iz že-lje po nadaljnjem bogate-nju človeškosti in še hi-trejšem razvoju samou-pravnih socialističnih od-nosov.

Zato ob koncu tega prazničnega razmišljanja zapojmo tisto Kajuhovo »... za mir bom govoril, ljubezen, svobodo«. (In dodajmo: vrednotimo, kar je vrednega, s pravš-njo mero in pravšnjim okusom, vedno in pov-sod. Kot družba in kot po-samezniki.)

Milena Strajnar

Še o partizanski tiskarni »Slovenija«

Odmev na »O Petru Kogeu...«, 2. številka TV 15

Prav je, da se v naših časopisih večkrat spominjamo tistih tovarišev, ki so med narodnoosvobodilnim bojem skrbeli za tiskanje partizanskih časopisov, brošur, letakov. Med takimi je bil tudi pokojni Peter Kogej iz zaselka Gugalce pri Vojskem. Dr. Aleš Bebler je o Petru Kogeu in partizanski tiskarni »Slovenija« priporočeval časnikarju »Fronta« Stevanu Petroviću. V reportaži, ki jo je prevedeno objavil tudi TV 15 se je vrinilo nekaj zgodovinskih netočnosti. Kot sodelavec in dopisnik »Partizanskega dnevnika« med narodnoosvobodilnim bojem čutim dolžnost, da netočnosti popravim.

Nekje od avgusta leta 1943 in tja do konca vojne je tiskarna tiskala Partizanski dnevnik ter številna propagandna gradiva, piše v sedmem odstavku šestega stolpa.

Za bralce, ki so manj seznanjeni s partizanskim tiskarstvom, naj povem, da je mišljena tiskarna »Slovenija«, ki je bila na gozdnatem pobočju Vojskarske planote nad dolino Kanomljice. »Partizanski dnevnik« so v tej tiskarni začeli tiskati 18. septembra 1944, ko je izšla prva tiskana (248. številka) na štirih straneh s skoro celostransko ilustracijo bombaša, ki juriša in to na tretji strani, na zadnji strani spodaj pa z oznako Tiskala tiskarna Slovenija. Prvih trinajst tiskanih le dvostranskih števil »Partizanskega dnevnika« pa so natisnili v tiskarni »Julij 63«, kasneje imenovani »Dobrodo« v Govcu pri Gorenji Trebuši. To so bile številke od 235 do 247, ki so izhajale od 5. do 17. septembra 1944. (Glej xerografirano izdajo »Partizanskega dnevnika« 1975, tiskala Partizanska knjiga v Ljubljani in revijo Borec, 1960, štev. 9, stran 381–385).

Naj na tem mestu omenim, da je napaka tudi v Krajevem leksikonu Slovenije, kjer piše: »Tu so od junija 1944 do konca vojne tiskali Partizanski dnevnik. (Krajevni leksikon Slovenije, stran 80 pod oznako Vojsko).

Dalje piše v istem odstavku: »Izkoristil je slap bližnjega potoka.«

Gre za močan studenec, zato domačini imenujejo ta kraj V studencu. V votlini, iz katere izvira ta studenec, so partizani zgradili majhen jez, ki je zajel odtok studenčne vode tako, da je za jezo nastalo majheno podzemsko jezerce. Voda, ki se je zbirala za tem jezo, je rabila za pogon tiskarskega stroja in za razsvetljavanje barak. Vse barake pa so bile postavljene na zravnem gozdnem zemljišču med skalami. Pogled iz zraka so zakrivale goste krošnje bukev in smrek, da jih ni bilo mogoče opaziti ne iz zraka ne z bližnjih vrhov.

O tem, kako je v resnici prihajalo v tiskarno gradivo in kako je iz tiskarne odhajalo, naj spregovori Franc Rejec-Kuh, sekretar celice KP na karavli P-8 na Humu, to je velika kmetija nad Oblakovim vrhom:

– Karavla P-8 je bila ustanovljena avgusta 1944. Tovariš Pavle Zibelnik-Pajo je iz vseh takratnih karavel zbral šest najbolj požrtvovalnih tovarišev, med katerimi sem bil tudi jaz. Za sedež karavle so določili veliko kmetijo na Humu nad Oblakovim vrhom. Naša glavna naloga je bila, da smo vsak dan ob določeni uri prinašali od točke »600« – to je bila oznaka za PNOO – rokopise za tiskarno. Točno ob peti uri vsak dan smo dobili rokopise in jih takoj odnesli v tiskarno. Drugi dan ob šesti uri zjutraj pa smo prevzeli naklado »Partizanskega dnevnika«. Kadar je bil pripravljen samo »Partizanski dnevnik«, smo odšli na pot trije kurirji. Velikokrat pa nas je bilo pet, ker je bilo treba odnesti na teren še razne brošure, letake in druge tiskovine.

Dohod do tiskarne je bil samo od naše karavle na Humu. Ko je pozimi zapadel sneg, smo uporabljali poseben način konspirativne hoje. Do domačije na Humu smo nekaj časa hodili po gozdni poti in nato po stezi do vode, ki teče po grapi. Prekoračili smo vodo in šli precej časa po snegu, nato pa smo se ritensko vračali nazaj do vode. Šele nato smo šli po vodi navgor. Drugi način dostopa pa je bila lestev, ki smo jo prislonili k visoki skali in splezali po njej na vrh skale. Nato smo lestev potegnili za seboj. (Glej revijo Borec, 1960, številka 9).

Te popravke sem zapisal z dobro mislijo in dobrim namenom, da bo v zgodovini zapisano tako kot je bilo v resnici. Zapisal sem tudi iz spoštovanja do spomina na Petra Kogejja. Vsi so zelo veliko doprinesli »... da je

Domačija Petra Kogejja na Gugalcu na Vojskem

Peter Kogej-Gugačev – edini, ki je vedel za tiskarno »Slovenija« v Vojskem

naša velika beseda o svobodi potisočerja šla med svet«, kot je v slavnostni številki »Primorskega dnevnika« zapisal France Bevk.

ANDREJ PAGON-OGAREV

Pošiljamo vam kopijo pisma, ki smo ga poslali ob smrti tovariša Edvarda Kardelja Mestni konferenci SZDL Ljubljana.

Ob smrti Edvarda Kardelja

Smrt našega tovariša Edvarda Kardelja, revolucionarja, narodnega heroja in junaka socialističnega dela, nas je globoko pretresla, saj je bil naš vzornik, aktivist in vojak revolucije v najtežjih časih za nas prebivalce herojske Ljubljane.

Kaj lahko storimo zdaj, ko so nam ostale njegove knjige: o praksi in teoriji boja za osvoboditev delavcev, narodov in najširših delovnih množic doma in v svetu, za izgradnjo socialistične samoupravne družbe pri nas, za lepo in mirno mladost. Knjige, članki, govori, ki so plod ljubezni in življenjske modrosti pridobljene v bojih.

Ne bomo, kakor nismo v času osvobodilne vojne zapuščali položajev, odstopali od smeri, ki jo je ob tovarišu Titu tako dosledno in s polno zavestjo odgovornosti ne oziraje se na žrtve, sledil naš tovariš Edvard Kardelj. To bomo delali tudi mi in v tem duhu bomo s svojim zgledom usmerjali generacije, ki odhajajo v nove spopade revolucionarnega boja za srečo osvobojenega, dobrega delovnega človeka.

S tem bomo najbolj dostojno in trajno potrjevali svoj ponos, da smo aktivisti OF slovenskega naroda, organizacije, ki jo je zasnoval in s svojimi sodelavci vodil skozi viharje ha smrt obsojenega slovenskega naroda. Njegovo delo za osvoboditev in razvoj SFRJ, za njen vpliv in odgovornost, ko gre za usodo sveta v gibanju neuvrščenih in za osvobajanje delavskih množic sveta, bo s tem trajno živelo. Dokler bo živ revolucionarni žar izkoriščanih množic, bo živela in se poglobljala revolucionarna misel samoupravnega socializma našega tovariša Edvarda Kardelja.

Prizadevali si bomo biti in ostati dostojni dediči življenjskega dela velikega borca naše ljudske revolucije in velikega sinu našega herojskega mesta.

AKTIVISTI OF HEROJSKE LJUBLJANE

Še kako se strinjamo

Odmevi na »O pokojninah na hranilnih knjižicah«, 3. številka TV 15

Tudi jaz sem se zamislila ob predlogu, da bi poslej dobivali pokojnine na hranilne knjižice. To se mi ne zdi pametno in tudi prav ne. Prvič: vedeti je treba, da vsi komaj čakamo prvega in z njim pokojnino. Drugič: Koga boš prosil, da ti gre po denar na banko, če sam ne zmoraš? Pa še plačati mu moraš, če to niso tvoji najbližji. Tako se kaj lahko zgodi, da ostaneš brez denarja. Starejši človek je že tako betežen in ne delajmo mu življenja še bolj grenkega. Ne rečem, da to velja za vse upokojence, saj so mnogi še pri močeh in bi to lahko sami uredili. Tudi za večino tistih, ki živijo v mestih to ne velja. Kaj pa podeželje? Tam je treba včasih hoditi tudi po nekaj kilometrov, da prideš do pošte. Lahko bi o tem še in še pisala, a bom bolj kratka.

Prosim, če bi odgovorni o tem še razmislili in upoštevali naše želje.

EMILIJA FIJAVŽ
Križevac 44 p. Starnice

Popolnoma se strinjam s tovarišem V. S., avtorjem sestavka oziroma komentarja »O pokojninah na hranilnih knjižicah«. Veliko je upokojencev, ki so bolehní in še posebno pozimi enostavno ne morejo do pošte oziroma banke. Mnogi se veselijo dneva, ko jih obišče poštar. Pa ne samo zaradi pokojnine, saj radi z njim tudi pokramljajo. Jaz bi rad vprašal tovariše, ki so to predlagali, če so pri tem sploh kaj razmislili. Ali so mislili nase ali na starejše ljudi, upokojence. Strinjam se z avtorjem sestavka, ki dvomi, da bi se s takšnim ukrepom znižali stroški administracije. Presneto dobro vemo, kako je pri nas z administracijo. Z odgovornimi tovariši bi se strinjali, če bi se domenili o čem, kar bi bilo resnično v korist naši skupnosti, ne strinjam pa se s tem, da delajo upokojencem nevšečnosti in celo škodo.

IVAN TOMAN
Podvin p. Žalec

Strinjam se s komentatorjem, da bi takšna odločitev mnogim upokojencem, posebno na podeželju, prinesla samo nevšečnosti, težave. Če gledam v svoji okolici, kjer je mnogo betežnih upokojencev, ki so oddaljeni tudi deset in več kilometrov od vaških trgovin, mi je kar hudo. V zimskih mesecih se še mladi ljudje ne morejo prebiti do najbližje trgovine. Naj poudarim, da moramo v prvi vrsti gledati na človeka, ki je po Titovih besedah naše največje bogastvo. To smo zapisali tudi v vse partijske in državne dokumente.

FRANC PAGON
Šebrelje 17 p. Cerkno

Še kako se strinjam z avtorjem prispevka o pokojninah na hranilnih knjižicah. Hranilne knjižice so morda, pa še to nisem prepričana, primerne za mlajše upokojence in za tiste, ki imajo avto. Večina upokojencev pa nima prevoznih sredstev. Kako ste si to zamislili? Ali veste, kako naporno je za starejšega človeka odpraviti se do avtobusa in tam čakati, še posebno pozimi, ko imajo zamude. Človek sploh ne ve, kdaj bo prišel nazaj. In še denar porabi, za vozovnico in še za kaj.

JULKA KAVČIČ

Ko sem v časniku zasledila članek o pokojninah na hranilnih knjižicah, sem bila razočarana, žalostna. Srečen je tisti, ki lahko nalaga denar v banko, saj ga ima verjetno veliko. Drugače je meni in še mnogim, ki smo socialno ogroženi ter komaj čakamo prvega, iz meseca v mesec. Jaz, na primer, dobivam denar po možu, ki je bil invalid narodnoosvobodilnega boja in je umrl pred sedmimi leti. Vse skupaj, invalidnina in družinski dodatek, znese 200.000 starih dinarjev. Že v začetku meseca moram krepko pomisliti, kam bom dala vsak dinar, da bo več zalegal. Saj lahko sami presodite, kaj pomeni 200.000 starih dinarjev v tej draginji. Moram povedati, da pri naši hiši ni ne televizije in tudi avta ne, pa tudi hranilnih knjižic ne rabimo, saj jih nimamo s čim napolniti. Če bi hodila na banko po denar, bi za vožnjo dala 3000 dinarjev, več ko bi nanese obresti za vso pokojnino. Zraven mi pa gre še pol dneva, ker imam eno uro in pol pešačenja v obe smeri. Poznam tudi take primere, ko dvigajo upokojencem denar domači in ga porabijo zase. Tisti, katerih denar je, pa hodijo slabo oblečeni in so slabo hranjeni. Jaz predlagam, da bi vsak lepo dobil denar v roke – od poštarja – in tudi to, da bi imela vsaka občina zanesljive osebe, ki bi večkrat obiskale takšne ljudi, jim pomagale in tolažile, če bi bilo treba. Vedeti je treba, da niso vsi otroci dobri do staršev. Dokler jim delaš in garaš, še nekaj veljaš, potem za zapoje druga pesem.

Oprostite, ker se ne bom podpisala – za v koš, kamor bo verjetno romalo moje pisemce, je tako in tako vseeno.

BRALKA »TV 15«

Storjeno, odloženo, načrtovano

Kot že nekajkrat doslej, smo tudi tokrat poklicali nekaj občinskih odborov ZZB NOV in postavili vprašanja predsednikom teh odborov, kako so zadovoljni z lanskoletnim delom, kaj ta hip snujejo in kaj načrtujejo. O dejavnosti ZZB NOV smo povprašali v Trbovlje, Ribnico na Dolenjskem in Ilirsko Bistrico.

Trbovlje

Podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV Trbovlje Alojz Čede nam je o lanskoletnih izvršenih nalogah povedal takole: do zadnjih dni minulega leta so rešili vse vloge, ki so bile na njihov občinski odbor vložene za uveljavljanje posebne dobe s pričami. Za delo v tem letu so pripravili akcijski program, ki ga bo obravnavala še občinska skupščina na prvi od prihodnjih sej.

Tovariš Čede je predvsem naglasil prizadevno delo krajevnih organizacij ZB, še posebno kar zadeva delovanje članstva v delegatskem sistemu. Gotovo je eden od kazalcev njihove aktivnosti tudi številčnost pri udeležbi na sestankih – pri čemer so sestanki organizacij ZB na terenu najbolj obiskani.

Kar zadeva zdravstvo in urejenost nujenja uslug nekdanjim borcem, bi sicer morali imeti v Trbovljah dispanzer, imajo pa borčevsko ambulanto. Ta dela dobro, borci so s svojim zdravnikom zadovoljni. Seveda pa bi bilo lahko še bolje... če bi bilo več sredstev.

Ribnica

Tovariš Vinko Kersnič, predsednik ribniške borčevske organizacije, nam je uvodoma povedal, da so pri njih sprejeli akcijski program za nadaljnje delo že na konferenci novembra lani ter tudi izvršili nekatere kadrovske spremembe. Njihove krajevne organizacije se prav v tem času pripravljajo za svoje letne konference, ena med njimi, KO ZB Grčarice, pa je konferenco že izvedla.

Sicer pa dela nikoli na zmanjka. V teku je akcija popisa vseh spominskih obeležij na območju občine, usklajevanje osnutka dopolnitev k družbenemu dogovoru o priznavalninah...

Na vprašanje o sodelovanju s socialistično zvezo je tovariš Kersnič zatrdil, da je le-to uspešno, da je komisija za ohranjanje tradicij pri OK SZDL izredno aktivna ter da so že sprejeli program prslav za tekoče leto.

V preteklem letu so vprašanje priznavalnin uspešno reševali, tako, da so lahko podelili tudi več enkratnih priznavalnin.

Pri urejanju vprašanj kmetov-borcev so marsi-

katero zadrego odpravili, ker je bila kmetom preko zadruga (kot kooperantom) zagotovljena možnost »odkupa« delovnih let in tako tudi upokojitv.

Ilirska Bistrica

Iz Ilirske Bistrice se nam je oglasil tovariš Slavko Jenko, predsednik ZZB NOV Ilirska Bistrica.

Na podobna vprašanja, kot smo jih bili postavili že njegovima predhodnikom, je povedal, da ta čas v njihovi borčevski organizaciji urejajo, oziroma dopolnjujejo analizo o socialnem stanju borcev – za ureditev družbene pomoči. Tudi pri njih so do konca minulega leta dokončno rešili 88 vlog za priznanje posebne dobe – od tega polovico pozitivno.

Glede stanovanjskega vprašanja je tovariš Jenko opozoril, da so prejeli večje število prošelj za posojila – predvsem kmetov-borcev, ki bi si želeli popraviti in modernizirati kmečke domove ter da je že teh prošelj toliko, da bi potrebovali kakih 300 starih milijonov, če bi jih želeli rešiti. Kar zadeva druga stanovanjska

vprašanja so jih v glavnem že rešili.

Na področju ostalih aktivnosti so bili Ilirskobistričani še posebno aktivni pri delu za družbeno samozaščito in splošni ljudski odpor, pri čemer zlasti ne gre prezreti sodelovanja v zvezni vaji »Snežnik 78«.

Tudi na področju Ilirske Bistrice je precej kmetov-borcev in zopet precej med njimi takih, ki so s pristopom k kooperaciji z zadruzo kupili oz. dokupili delovna leta in se tako upokojili. Lani se je na tak način upokojilo 55 kmetov-borcev. V letošnjem letu pa je pričakovati še enkrat tolikšno število kmetov-borcev, ki so se odločili, da na tak način rešijo svoj socialni položaj.

Tudi v Ilirski Bistrici poteka akcija popisa vseh spominskih obeležij, razen te tekoče naloge pa je bilo na področju razvijanja revolucionarnih tradicij NOB posebno uspešen lanskoletni decembrski (tridnevni) pohod po poteh tretje prekomorske brigade, ki se ga je v velikem številu udeležila tudi šolska mladina. Tretja prekomorska ima namreč v Ilirski Bistrici domicil.

B. Ž. J.

Ne le zdraviti

V kratkem je pričakovati celovitejših izsledkov analize o vplivu in posledicah vojne na zdravstveno stanje, materialni in družbeni položaj borcev in vojaških vojni invalidov. Kaže, da vsak drugi borec boluje za najmanj dvema ali tremi boleznimi!

Iz prejšnjih raziskav je znano, da borci in vojaški vojni invalidi pogosteje in z resnejšimi posledicami obolevajo kot je povprečje za ostale ljudi iste starosti. Potrjeno je, da prihaja do tega zavoljo »zbiranja« vplivov biološkega staranja in neugodnih vplivov življenjskih pogojev med NOB. Na vprašanje, kakšno je zdravstveno stanje udeležencev NOB danes, sta skušala zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov NOV ter odbor za vprašanja borcev pri skupščini SFRJ poiskati odgovor pri znanstvenikih. Kakor že pred nedavnim omenjeno, je bila taka raziskava poverjena zavodu za kronična obolenja in gerontologijo v Beogradu, ki pravzaprav s to nalogo le nadaljuje dolgoletne raziskave o zdravstvenem stanju in družbenem položaju ostarelih oseb.

Minulo leto so znanstveniki tega zavoda organizirali sistematske preglede za približno 13.000 borcev do 9. 9. 1943 ter vojni invalidov od prve do četrte skupine. Pregledi so bili izvršeni v dvajsetih vaških in mestnih področjih vseh republik in pokrajin.

Džordže Kozarević, direktor zavoda za kronična obolenja in gerontologijo je med drugim navedel, da ta zavod razpolaga s 96.000 tabelami, ki vsebujejo popolne podatke o zdravstvenem stanju v raziskavo vključenih borcev. Med podatki so tudi tisti o starostni strukturi borcev, katerih sedemdeset odstotkov dosega že več kot šestdeset let. Več kot petdeset odstotkov borcev boluje za najmanj dvema ali tremi boleznimi hkrati, med njimi pa so najpogostejše bolezni srca in ožilja, dihalnih organov, gastrointestinalna obolenja, sladkorna in druge bolezni.

Sedaj so zbrani podatki in je mogoče z analizo nadaljevati. Nekateri podatki so že do kraja obdelani, ostali pa bodo preučeni še do srede letošnjega marca. Cilj te raziskave je, da poglobljeva definira probleme zdravstvenega varstva v okoljih, kjer se le to realizira, da se opozori na vrste, karakteristike in resnost posameznih bolezni, ki se pojavljajo med borčevsko populacijo ter ocenijo možnosti za uvajanje novih programov zaščite.

Prednostnega pomena je prikaz koristnosti preventivnega zdravljenja, oziroma odkrivanje takojimenovanih faktorjev rizika, ki, v kolikor trajajo dlje časa, in so združeni, lahko sčasoma privedejo do težkih obolenj srca, bronho-pljučnega sistema in drugih vitalnih organov. Raziskava bo pokazala tudi na možnost zgodnjega odkrivanja bolezni, takrat torej, ko je zdravljenje najuspešnejše.

Obširna raziskovalna naloga, oziroma delo greh koncu, njeni nosilci pa so prepričani, da s tem spodbujajo nove oblike zaščite, med katerimi periodični preventivni pregledi, hišna nega, patronažna služba in boljše evidenca ustvarjajo pogoje za zgodnje odkrivanje bolezni, ustrežnejše zdravljenje in rehabilitacijo. Na ta način se zdravstvena zaščita borcev organizira in približuje specifičnim potrebam udeležencev NOV, kakor tudi zahtevam sodobne medicine in rehabilitacije.

Po 4. julu

Za opravljeno delo vse priznanje

Ko so na nedavni razširjeni seji občinskega odbora ZZB NOV Maribor ocenjevali delo njenega predsedstva in komisij za lansko leto so ugotovili, da je bilo precej storjenega tako pri uresničevanju sklepov posameznih kongresov, kakor tudi pri reševanju zadev na področju socialne varnosti borcev NOV, drugih borcev in vojaških invalidov.

Kar zadeva reševanje slednjega, so probleme reševali po načelu delegatskega sistema. Tako so npr. zadolžili svoje delegate v občinski skupščini, samoupravnih interesnih skupnostih, kakor tudi v republiških organih in pri komiteju za vprašanja borcev pri Skupščini SR Slovenije, da so posredovali njihove predloge in jih seveda tudi zagovarjali. Njihovi predlogi in izboljšave so bili sprejeti. Na podoben način so sodelovali z republiškim odborom ZZB NOV Slovenije pri izdelavi akcijskega programa, v pripravi gradiva za peto skupščino ZZB NOV Slovenije. Ko pa so obravnavali položaj borcev in njihove organizacije, so uspeli, da je organizacija ZB kot pomembna politična sila dobila v statutu občine Maribor ustrežno mesto.

Veliko so se ne le ukvarjali, ampak celo posredovali ustreznim organom konkretnih predlogov pred sprejetjem zakona o civilnih invalidih vojne in o spremembah pravilnika o oskrbi z ortopedskimi in drugimi pripomočki. Obravnavali so tudi predloge s področja invalidske problematike, urejanja temeljnih pravic borcev NOV VVI in družin padlih borcev. Ob vsem

tem so pripravili ustrezne pripombe in jih posredovali komiteju za vprašanje borcev in invalidov. In nena zadnje so sodelovali še pri sprejetju družbenega dogovora o bodočem financiranju dograditve rekreacijskega centra VVI v Strunjanu in o financiranju festivala Kurirček ter Kurirčkovi pošti. Razpravljali so tudi še o problematiki počitniške skupnosti ZZB NOV Pohorje, Pula-Valovine.

S tem pa področje dejavnosti članov občinskega predsedstva ZZB NOV še ni izčrpano. Le-ti so namreč pomagali še pri srečanju aktivistov OF Mariborskega okrožja, Zidanškove brigade, borcev V. prekomorske in Šerčerjeve brigade, pri urejanju spominskega obeležja in otvoritvi muzeja na Osankarici, ob otvoritvi spominske plošče Milošu Zidanšku v Dramljah v Savinjski dolini. Poleg tega so sodelovali še pri številnih prslavah in komemoracijah.

Tako člani predsedstva, kakor tudi komisije za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo borcev NOV, za posebno dobo iz NOV, vprašanja borcev pri občini Maribor, za razvijanje tradicij NOV, invalidska komisija, za interniranje in za splošni ljudski odpor družbeno samozaščito, so torej opravičili svoje zaupanje in so jim člani občinskega odbora za to izrekli vso priznanje – seveda zaradi kolektivnega in delegatskega načina dela in reševanja nalog.

DRAGO MIKLAVEC

Mladinske delovne akcije

Na 88. seji IO P RK SZDL Slovenije, ki je bila sredi februarja v Ljubljani, so med drugimi vprašanji razpravljali o mladinskih delovnih akcijah. V uvodu je tovariš Marko Orožen prikazal namen in pomen tega prostovoljnega mladinskega dela, skladno s 6. členom družbenega dogovora o MDA.

MDA so pomemben prispevek k celotnemu družbenoekonomskemu razvoju naše družbe in pomembna oblika aktivnega sodelovanja mladih v razvoju socialističnega samoupravljanja, krepitvi bratstva in enotnosti, socialistične zavesti in solidarnosti. Mladi gradijo ceste, napeljujejo elektriko, skrbijo za lepše okolje... povezujejo ljudi, najbolj odmaknjenim vsem dajejo spoznanje, da niso zapuščene. Na marsikaterem območju z mladinskimi akcijami raste nov utrip življenja. Obenem so mladinske delovne brigade kovnice tovarštva, zato mora biti njihova struktura pestra – od kmečke, delavske, do študentske mladine. V vsaki brigadi naj bo vedno 70 odstotkov novih brigadirjev.

MDA, kot dolgoročni in trajni aktivnosti, morajo nosilci planiranja izoblikovati svoje specifične interese do njih, jih uskladiti na različnih ravneh in opredeliti lastne obveznosti. ZSMS ima kot nosilec te družbenopolitične dejavnosti pomembne naloge. Z ustreznimi družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi je treba zagotoviti potrebna finančna sredstva. Pri tem je predsednik koordinacijskega odbora MDA Mitja Horvat pripomnil, da je finančno vprašanje najbolj pereče, ker ni kriterijev, po katerih bi posamezne samoupravne interesne skupnosti združevale sredstva.

Član sekretariata koordinacijskega odbora MDA Andrej Lapanja je opozoril na nekatere težave v lanskem letu. Plani so bili sicer izpolnjeni, kakor na delovnih mestih, tako na področju idejnopoličnega dela in interesnih dejavnosti. Bila pa je nezadovoljiva struktura, saj je bilo med 4000 brigadirji komaj 289 študentov in drugič – programi so bili prenatrpani in preveč togi, da mladina ni mogla zadovoljiti vseh svojih interesov. Letos je

dana večja iniciativnost samim brigadirjem, tudi v vzgojnoizobraževalnem programu.

Že v novembru lani je bil izdelan program dela za letošnje leto. Predvidene so tri zvezne in sedem republiških MDA, v katerih bo vključenih okrog 5000 brigadirjev. Največji poudarek pa je na organiziranju lokalnih MDA in vključevanje le-teh v načrte KS, TOZD, šol in občin. Večji poudarek je treba dati vključevanju študentov v brigade, pridobiti

družbene organizacije in društva za oblikovanje in izvajanje programov interesnih dejavnosti brigad. Vzpodbudno je dejstvo da so vsi podpisniki samoupravnega sporazuma svoje obveznosti v roku in v celoti izpolnili.

Stališča in sklepe sprejme IO P RK SZDL. Slovenije kot osnovo programa za izpolnjevanje idejne in kulturnopolitične naloge.

Živa Drole

V Celju so spregovorili o dopisniški mreži

Vse za boljšo obveščenost

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Celje je namenilo na 13. redni seji posebno pozornost obveščanju s področja aktivnosti njihove organizacije kot tudi s področja razvijanja tradicij NOB v celotnem občinskem merilu. S tem v zvezi so določili v vseh dvajsetih združenjih borcev posameznike, ki naj bi redno dopisovali v TV-15 in Novi teden.

Na sestanek dopisnikov, ki je bil v četrtek 15. februarja, so povabili predstavnike Novega tednika, celjskega radia in glavnega urednika našega časnika. V zavzetem pogovoru so opredelili sodelovanje med združenji borcev, občinskim odborom in ostalimi, ki so odgovorni za obveščanje s tega področja. Predstavniki uredništva so spregovorili o posameznih vsebinskih usmeritvah, iz katerih izhajajo tudi potrebe sodelovanja z dopisniki na terenu.

Brez dvoma je lahko delovni pogovor o Celju primer in spodbuda tudi za ostale občinske odbore ZZB NOV.

T. V.

Partijsko šolstvo na Štajerskem

Komisija za zgodovino KP oziroma ZKS pri Centralnem komiteju ZK Slovenije pripravlja koncept za zgodovinsko poročilo o partijskem šolstvu v času NOB. Prikaže naj, v kakšnih razmerah je KPS izobraževala svoj kader.

V Klubu delegatov v Ljubljani so se v začetku februarja zbrali nekateri udeleženci partijskih tečajev na Štajerskem, da bi obnovili spomine na partijsko šolstvo; ugotovili število, kraje in čas tečajev, imena vodij in slušateljev ter obravnavane teme.

Splošni pregled partijskega šolstva na Štajerskem je na začetku podal tovariš Janez Petje.

Začetni koraki sodijo v februar 1944. Prvega tečaja, ki je potekal pri Sv. Florjanu in je trajal od 12. februarja do 6. marca 1944 se je udeležilo okrog dvajset slušateljev: Leon Cibic, Maks Gerandol, Ivan Grindol, Ivan Janžekovič, Renato Jerič-Ambrož, Tine Kos-Čič, Robert Lešnikar-Cene, Ivan Lukanec-Ciko, Vojka Napokoj, Ančka Pečar-Jela, Lojze Ribič-Ribca, Ivanka Vidic-Pepca, Rafael Bodešek-Justin in Ivo Zupanc. Tečaj je vodil sekretar okrajnega komiteja KPS za Štajersko, tovariš Sergej Kraigher.

Drugi tečaj od 14. marca do 3. aprila 1944 v Veli-

ki vasi je vodil dr. Heli Modic, ki je predaval o marksizmu in leninizmu. Predavala je še Andrina Levstik-Irena, organizatorka OF AFŽ, zgodovino KPJ pa Cvetko Zagorski. Na tečaju je bilo 17 slušateljev, in sicer 5 iz borbenih enot, ostali pa politični aktivisti s terena: Ludvik Bizjak-Smrekar, Milica Gabrovec-Lenka, Radoslav Gabrovec-Gavč, Anton Kimovec-Pertot, Stane Kokalj-Janez, Gabrijela Letonja-Atena, Franc Logar-France, Janez Mali-Bruno, Ludvik Mlinarič-Ivanov, Feliks Pečar-Mio, Danica Perolga, Janez Petje-Jovan, Cvetka Praprotnik-Štefka, Anton Rader-Jasko, Henrik Ribič-Nik, Hilda Turk-Dunja in Anton Ulrik-Kristl.

Tretji tečaj je trajal od 9. aprila 1944 dalje. Vodil ga je Franc Hribar-Savinšek, inštruktor pri vladnem komiteju za Štajersko in Koroško. Tega tečaja na Miklavžu so se udeležili 4 slušatelji iz borbenih enot in 8 političnih aktivistov s terena: Ivan Agreš-Brko, Janez Bricelj, Ivanka Časl-Sonja, Bogdan Hrovat-Miha, Maks Jakopič, Nada Krivec-Berta, Vilko Nemec-Marjan, Jože Penik-Franc, Milka Petje-Milka, Ivan Strigl-Žuti, Marica Sušteršič-Lenka in Alojz Mindih-Dunda.

Kraji so bili dobro organizirani v OF. Sodelovali so s političnimi aktivisti in partizanskimi enotami. V poletnih mesecih partijskih tečajev ni bilo. Z osvoboditvijo Savinjske doline pa so jih spet organizirali. Na Moravškem je bilo več partijskih vojaških tečajev, npr. podoficirska šola, ki je izobraževala za vojaški kader, in tečaji za mladinski, tehnični kader. Slušatelji so bili predvsem starejši borci in aktivisti, ki so s tečajev odšli kot pomembni funkcionarji vojaških enot in vodilnih političnih organizacij na terenu.

O nadaljevanju tečajev jeseni poroča tovarišica Tončka Durjava, vodja tečajev:

»Po končani šoli pri CK sva šla z Miranom Bertom na Štajersko, kjer smo imeli štiri tečaje, petega pa nismo dokončali zaradi ofenzive, ki nas je razkropila. Prvega tečaja

od 28. avgusta do 7. septembra 1944 se je udeležilo 31 slušateljev, drugega od 11. septembra do 4. oktobra pa 36 slušateljev. Tretji tečaj je trajal od 7. do 31. oktobra. Vsi ti trije tečaji so bili na Sušnikovi kmetiji pri Ljubnem. Četrty tečaj z 38 slušatelji je bil pri kmetu Francu Žigovcu-Osojniku na Krnici nad Lučami od 4. do 30. novembra istega leta, peti pa v Mulicah od 2. do 13. decembra, to je do ofenzive.

Imeli smo stalne stike z oblastnim komitejem za Štajersko, ki je skrbel za kadre, hrano in je dajal navodila, ter s 4. operativno cono, ki je preskrbel za zaščitno četo.

Teme predavanj so tekle po programu, ki so ga poslali s šol pri CK. Skromne so bile možnosti za literaturo. Predavali so o vprašanju marksizma in leninizma, strategijo in taktiko, nacionalno vprašanje, kmečko vprašanje, komunistični manifest, OF, mladinsko gibanje in partijsko zgodovino KP.

Kadrovski izbor kandidatov je šel skozi roke partijskega biroja v brigadi.

Tovariš Ivan Justinek s Politične šole CK ZKS v Ljubljani je podal načrt dela komisije za zgodovino KP, ki naj bi zbranimi podatki začrtala kontinuirano sliko partijskega šolstva od predvojnega obdobja skozi vojno in po njej. Pisanega gradiva ni veliko, zato je akcija vezana na žive spomine udeležencev teh tečajev. Treba je najprej določiti iniciativni odbor in sestaviti vprašalnik, s katerim bi zajeli čim več ljudi in podatkov. Od junija naprej bi potekala analiza, do konca leta pa bi sestavili prvi osnutek.

Z adaptacijo gasilskega doma v Veliki vasi, kjer je potekal drugi tečaj, in spominsko ploščo na njem bo partijsko šolstvo na Štajerskem dobilo svoje obeležje.

Tovariš Tone Avsec iz arhiva CK je povedal, da bo prihodnji mesec sestanek sekcije v Muzeju revolucije. Predstavniki vseh muzejev naj bi se dogovorili za sodelovanje in medsebojno dopolnjevanje podatkov. Akcije se je treba lotiti z vso zbranostjo, da bo v roku končana, saj soupada z izdajo nove zgodovine ZKJ leta 1982.

Živa Drole

Ljudje so ga imeli radi

Boleča vest o smrti tovariša Edvarda Kardelja se je zarezala v mirno sobotno popoldne. Hitro se je razširila po vasi in dosegla zadnjo hišo v njej.

Odrasli so sklonili glave in mi smo se zazrli v njihov zamišljen pogled. »Izgubili smo borca, revolucionarja, politika...« so govorili.

Tudi otroci smo začutili veličino teh besed.

Žalost je prevzela vso našo domovino. Misli in besede so bile namenjene le spominu velikega prijatelja. Marsikdo se je spomnil srečanj z njim. Prvič sem ga videla pred petimi leti. Takrat smo bili vsi tako srečni. Naš kraj je obiskal tovariš Tito in v njegovem spremstvu je bil tudi tovariš Kardelj. Rad je zahajal v dolino Vrat in v Radovno. Njegova skromnost je pritegnila ljudi, da so prisledli za isto mizo in pokramljali z njim. O gorah, o gamsih in še o marsičem je stekla beseda. Ta ali oni domačin ga je spremljal na lovskih pohodih.

Spoznala sem, da so ga ljudje imeli neizmerno radi, da so ga cenili in spoštovali. Tako ljubezen zasluži samo veliki ljudje. In tovariš Kardelj je to bil.

Umrl je eden največjih sinov naše domovine.

Tako smo se pogovarjali v šoli s tovariši razredniki in tako smo razmišljali sami, ko smo zrl v neme podobe na steni.

Nekje je bilo zapisano: V mlademu rodu bo vzklilo seme, ki ga je sejal.

Ta misel se je globoko zarezala vame.

Ko sem ga spremljala na zadnji poti, sem spoznala, da taki ljudje, kot je bil tovariš Kardelj, večno žive. Zapustil nam je dragoceno dediščino in mi jo bomo čuvali.

LILIJANA PRETNAR, 8. razred
Osnovna šola »16. december«
Mojstrana

Mladi o Edvardu Kardelju- Krištofu

Obiskal je karavlo

Moj oče se je s tovarišem Kardeljem večkrat srečal.

Ne le 1. maja 1974, ko je prišel v Mojstrano s tovarišem Titom! Srečala sta se tudi leta 1977, ko je tovariš Kardelj obiskal graničarje na karavli Tromeja v Ratečah. Rad je prihajal med fante, ki čuvajo našo mejo. Z vojaki se je pogovarjal o najnovejših dogodkih doma in po svetu. Na vsako vprašanje jim je odgovoril jasno in preprosto. Po pogovoru z vojaki in starešinami je odšel na krajši sprehod po okolici. Rad je gobaril in na Tromeji mu je bilo posebno všeč. Oče se spominja, da je bila takrat z njim tudi Katka. Ves čas je bila ob njem in videlo se je, da sta velika prijatelja. Graničarji so tovarišu Kardelju ob slovesu poklonili vojaški jedilni pribor. To je bilo skromno darilo, vendar ga je bil zelo vesel.

V spomin na srečanja s tovarišem Kardeljem ima oče več fotografij, ki jih hrani v posebnem albumu.

DARJA MRZLEČKI, 6. razred
Osnovna šola »16. december«
Mojstrana

PISMO

Od trenutka, ko smo zvedeli za smrt tovariša Kardelja, nas je preganjala misel, da moramo storiti še to in ono, da bi čim boljše počastili njegov spomin.

Ne moremo vam opisati tesnobe vzdušja med otroki, ko so prisluhnili našim besedam na žalni slovesnosti! Kako zavzeto in s spoštovanjem so prenašali slikovno gradivo in z njim napolnili paleto v razredih in avli.

Razumem žalost na naših obrazih. Ko pa slišim otroke, ko pripovedujejo o njem s tako ljubeznijo in z zavzetostjo, me stisne v grlo.

mentorica

Spomin nanj bo živel

Edvard Kardelj se je rodil 27. januarja 1910 v Ljubljani. Že zelo mlad je bil sprejet med skojevce. Boril se je za delavski razred. Edvard Kardelj in tovariš Tito sta bila že pred vojno dobra sodelavca. Tovariš Kardelj je napisal veliko knjig o delavskem samoupravljanju. Njegova smrt nas je globoko pretresla. Tudi učenci naše šole smo se poklonili spominu velikega revolucionarja. Zbrali smo se v telovadnici, kjer smo imeli kratko žalno slovesnost. Po razredih smo se vpisali v žalno knjigo. Najbolj pretresljiv je bil trenutek, ko so zatulile tovarniške sirene in smo se v nemi žalosti z enominutnim molkom poslovili od tovariša Edvarda Kardelja.

Umrl je, spomin nanj pa bo živel.

ERIKA ŠEN, 5. razred
Osnovna šola »Osmih talcev«
Logatec

Srečanje s tovarišem Kardeljem

V dnevih žalovanja, ko se vsa Slovenija in vsi naši narodi poslavljajo od Edvarda Kardelja-Krištofa, se pogosto spominjam otočka Koludarca pri Malem Lošnju. Tam sem med počitnicami večkrat srečal tovariša Kardelja in njegove vnuke Janeza, Igorja in Katko. Z njimi sem preživel prijetne počitniške dneve.

Otok Kaludarac zapira lošinsko luko od južne strani in je od mesta Lošinja oddaljen pol ure vožnje z motornim čolnom. Poraščen je z bogatim mediteranskim rastlinjem, zato je tam zelo prijetno podnebje. Na otoku je nekaj hišic, kjer so nekoč domačini prebivali in se preživljali z ribolovom. Obdelovali so tudi polje, oljne nasade in pasli drobnico.

Eno izmed teh hišic si je preuredil tovariš Kardelj, da je lahko v miru pisal in se odpočil od naporenega dela.

Pot od morja do našega domovanja nas je vodila mimo njihove hiše.

Že pri prvem srečanju smo postali z njegovimi vnuki dobri prijatelji. Z Janezom in Igorjem smo skakali v vodo, plavali, se potapljali in raziskovali obalo. Mala Katka nas je opazovala le od daleč. Z bratom sva se odzvala tudi njihovem vabilu in jih obiskala. Hišo obdaja visok star zid in ko sva stopila na dvorišče, sva zagledala tovariša Kardelja. S svojimi najbližjimi je sedel pri mizi v hladni borovi senci. Povedala sva, da sva iz Škofje Loke in da hodiva že več let k teti in stricu na počitnice. Ljubeznivo so naju pogostili, potem pa smo se skrivali okrog hiše in igrali karte.

Žal so nam dnevi skupnega bivanja pri morju prehitro minili.

Danes bi jih zelo rad obiskal in jim v teh težavnih trenutkih izrekel iskreno sožalje.

MATEJ JOCIF, 8. razred
Osnovna šola »Cvetko Golar«
Škofja Loka

Bilo je poslednje slovo

Včeraj smo gledali poslednje slovo od tovariša Edvarda Kardelja.

Bilo je žalostno. Na pogrebu je bilo na tisoče in tisoče ljudi. Mnogi obrazi so bili objokani. Na pogrebu je bilo tudi veliko otrok, mladine. Pretresljivi sta bili pesmi »Lipa zelenela je« in »Prečuden cvet je v grapi črni«. V slovo so vojaki – branilci naše domovine izstrelili častne salve. Čeprav je deževalo, so ljudje vztrajali do konca. V govorih so omenjali ime Krištof. To je partizansko ime Edvarda Kardelja.

Nikoli ne bom pozabila tovariša Kardelja in storila bom vse, kar je v moji moči, da bodo ljudje srečni.

LIDIJA GERŠAK, 3. razred
Osnovna šola Bistrica ob Sotli
Bistrica ob Sotli

Tudi Tito se je poklonil spominu

Minili so že dnevi, ko smo se v deževnem dnevu za vedno poslovili od tebe, tovariš Kardelj.

V srcih smo čutili praznino, ki bo ostala. Ko se je poklonil tvojemu spominu tvoj najdražji prijatelj tovariš Tito, nam je zastal dih. Prestopil je prag tvojega poslednjega bivališča, ob katerem so se dva dni zgrinjale množice ljudi, da se ti zahvalijo. Polne tri minute je stal brez besed, vzravnano in ni skrival bolečine. Predno je odšel, se je globoko priklonil.

Da, bil si velik človek. V vseh naših srcih boš ostal tak, kot si bil do zadnjega diha: odločen in samozavesten, predan domovini.

METKA KASTREVC, 8. razred
Osnovna šola Bršljin Novo mesto

»Saj ni mogoče,« smo govorili

Vsaka misel je odveč. Ni besed, ki bi lahko opisale bolečino. Edvarda Kardelja-Krištofa ni več.

»Sreče človeku ne more dati niti država niti sistem niti politična partija. Srečo si lahko ustvari človek sam...« Tako je rekel tovariš Kardelj in njegove besede so nam vodilo v življenju.

Vprašujemo se: »Zakaj je odšel tako zgodaj?« To je nenadomestljiva izguba.

»Saj ni mogoče,« smo govorili. »Usoda vendar ne more biti tako kruta, da ga je iztrgala iz naše srede in sredi največjega dela.«

Ne moremo se umiriti. Slišimo žalno glasbo, zastave so spuščene na pol droga. Še vedno ne razumemo, da ga ni več. Njega, cenjenega tovariša, borca in velikega človeka.

Zatulile so sirene v zadnji pozdrav in žaro so položili v grobnico narodnih herojev v Ljubljani. Bolečina je še hujša.

Poslovili smo se od njega: »Slava mu, njemu, pionirju našega samoupravljanja!«

JELKA BEZJAK, 8. razred
Osnovna šola »Kerenčičevih« Pesnica

Ko umre veliki človek

Ob vsaki smrti vztrepeta vsaj eno srce. Ko umre veliki človek, vztrepetajo milijoni src. Edvard Kardelj je bil veliki človek. In ko smo zvedeli za tragično novico, smo bili zelo žalostni. Vedeli smo, da smo izgubili velikega revolucionarja. Tudi jaz sem bil zelo žalosten. Mislim, da moramo tudi mi, pionirji, nadaljevati pot, ki jo je začrtal tovariš Kardelj – za naš boljši jutri.

Ceprav ga ni več med nami, bo v naših srcih vedno živel.

DAVIDE ERNESTINI, 6. razred
Osnovna šola »Janko Premrl-Vojko« Koper

Žalna slovesnost v Ribnici

Učenci Osnovne šole »dr. France Prešeren« v Ribnici smo se v ponedeljek, 12. februarja 1979, udeležili žalne slovesnosti v počastitev spomina Edvarda Kardelja.

V Dom JLA smo se odpravili v sprevedu, tihem in žalostnem.

Tovarišica ravnateljica Milena Borovac je spregovorila o življenju in delu Edvarda Kardelja, nato pa smo tega velikega moža počastili z enominutnim molkom.

V šoli smo pripravili tudi razstavo o delu in življenju Edvarda Kardelja-Krištofa. Gradivo sta zbrala in uredila France Ivanec in Jana Radin, pomagala pa sta tovariš Petek in tovarišica Arko.

V šoli je bilo tiho in mirno kot še nikoli! Vsi smo razmišljali o človeku, ki ga imamo radi in ki mu veliko dolgujemo, pa ga ni več med nami.

IRENA JAMNIK, 5. razred
Osnovna šola »dr. France Prešeren« Ribnica

V počastitev 35-letnice ustanovitve pevskega zbora »Simon Gregorčič«, bodo v petek 2. marca 1979 priredili celovečerni koncert narodnih in partizanskih pesmi. Samostojni koncert bodo izvajali v gledališki dvorani v Kopru, pod vodstvom Matjaža Ščeka.

Pevski zbori so v vseh prekomorskih brigadah in drugih prekomorskih enotah NOV Jugoslavije imeli izredno pomembno poslanstvo. Slovenska pesem ter pesem naših jugoslovanskih narodov in narodnosti je bila v najtežjih trenutkih uteha našim ljudem, ki jih je vojna vihra pregnala širom po svetu. V nekaterih primerih je bila tudi sredstvo za mobilizacijo naših ljudi, ki so se kar zgrinjali tja, kjer so med množico tujih vojakov zaslišali domače slovensko petje.

Prav narodnoosvobodilni boj je dal slovenski pesmi novega poleta. Gotovo ni bilo partizanske enote ne v domovini ne v tujini, ki ne bi imela svojega pevskega zbora. Ko pa se je ta pesem oglašala v tujini, pa so ji prisluhnili vsi; tudi zavezniški oficirji in vojaki so se ustavljali in poslušali partizansko petje, kjerkoli se je razlegalo, ker so bili silno navdušeni na koncertih, ki so jih priredili partizanski pevski zbori.

Alojz Pavlin je po nalogu osrednjega narodnoosvobodilnega odbora »slovenskih čet« ustanovil pevski zbor »Simon Gregorčič«, ki je imel 150 nastopov na Korziki in 350 nastopov v južni Franciji.

Kakšen odmev je pri zaveznikih imela partizanska pesem, nam med drugim pričaja tudi izjava novinarja ameriške vojske Walterja Bernsteina, ki je bil leta 1944 med jugoslovanskimi partizani.

»Ta vojska,« pravi Bernstein, »vrh vsega še prepeva. Bori se, se uči in poje s svojim ljudstvom. Mogoče je videti čudno, da ljudstvo, ki je šlo skozi take težave, kot je šlo to, lahko še poje. Dejstvo pa je, da ta vojska poje več kot katerakoli vojska na svetu. Partizani pojejo od jutra do večera. Njihove pesmi niso nesmiselne. To so pesmi o njihovi zemlji in o tem, kaj bodo storili s fašisti, ki so oskrunili njihovo zemljo. Pojejo o tem, kaj bodo ustvarili, ko bodo uničili fašizem. Njihove pesmi so preproste in zato čudovite. To so pesmi, ki svet opominjajo, da si ljudstvo Jugoslavije pridobiva svobodo in da namerava to svobodo tudi obdržati.« (priobčeno v brošuri, ki je izšla pod naslovom »Kaj pravijo Američani o naši vojski«).

V vseh prekomorskih brigadah, bataljonih in tudi v večini čet so delovali pevski zbori. Nastopali so predvsem na internih prireditvah v enotah, pa tudi na javnih prireditvah, ki so jih kulturne skupine prirejale potem, ko so bili posamezni kraji osvobodjeni.

Primorski Slovenci in istrski Hrvati so že prej, ko so

Pred slavnostnim koncertom partizanskega moškega pevskega zbora »Simon Gregorčič«

Hrepenenje po domovini

bili v italijanski vojski in še zlasti v posebnih kazenskih enotah, s svojo lepo in ubrano pesmijo pridobili veliki ugled. Zaradi dobro organizirane prosvetne dejavnosti na Primorskem, zlasti v letih 1924 – 1927, ni manjkalo pevovodij. Mnogo naših vaških pevovodij pa je v letih 1940 – 1943 končalo v italijanski vojski (v posebnih kazenskih enotah) oziroma v pregnanstvu. Tako je skupina pevovodij prišla tudi na Sardinijo. Med tisoči primorskih pregnancev na tem otoku je bilo tudi veliko takih, ki so že nastopali v pevskih zborih. Že iz izkušenj so vedeli, da jim ubrana pesem lahko pomaga v stiski. Ker je fašistična oblast tudi na Sardiniji pregnance prikazovala kot upornike (ribelle) in divjake, ki so brez sleherne kulture, se je usmeritev naših ljudi izkazala kot povsem pravilna. Naj še znova poudarimo, da je fašistična oblast pošiljala primorske Slovence in istrske Hrvate večinoma v najbolj zaostale italijanske pokrajine, kjer je bilo po večini le kmečko in pastirsko, nepismeno prebivalstvo. Na vso to množico italijanskih ljudi pa so imeli močan vpliv duhovniki, ki se v glavnem niso navduševali za fašizem. Tako se je zgodilo, da je pevski zbor v mestu Ales na Sardiniji odpel v cerkvi nekaj pesmi, duhovnik pa je začel zatem razlagati, da so pevci oziroma naši ljudje »bratje sv. Cirila in Metoda« ter zatem svojim župljanom govoril o težki preteklosti jugoslovanskih narodov.

Na Sardiniji je bila v začetku slovenska pesem zelo živa. Zaradi bolezni, lakote, napornega dela in smrti mnogih tovarišev pa je začela polagoma zamirati. Toda po padcu fašizma (25.7.1943) je zavzela s se večjo moč. Nekatere čete so tedaj prirejale prava zborovanja ter na njih dajala duška svojim čustvom tudi s pesmijo. Tako zborovanje je bilo naprimer tudi v 234. kazenski četi, v kateri so sešili prvo zastavo nove Jugoslavije s peterokrako zvezdo in jo s veliko svečanostjo dvignili na visok drog na algherski gmajni in nad njihovimi bednimi šatori. Zapeli so himno »Hej Slovani«, tovariš Pavle Gorkič, doma iz Vrtojbe pri Novi Gorici pa je imel ob tej priložnosti slovesen borbeni govor. Zavladalo je splošno bojevitost vduhuje in partizanske pesmi so se razlegale daleč naokrog in pozno v noč. Italijanski oficirji so najprej ostro protestirali, potem pa so obnemogli utihnili in se začasno umaknili.

Ko so primorski Slovenci in istrski Hrvati prišli pozimi 1943/44 na Korziko, se zavezniški vojaki in domačini niso mogli načuditi njihovi lepo zveneči pesmi. Kjerkoli so

zapeli, so se začeli ljudje zbirati in dajati znamenja, naj pojejo še in še. Pesem je začela zbujati pozornost tudi pri štabu ameriške vojske. Nazadnje so »slovanske čete« na Korziki dobile svoj osrednji pevski zbor, ki ga je vodil Alojz Pavlin, doma iz Lok pri Novi Gorici. Bil je pepovodja iz šole znanega skladatelja Vinka Vodopivca, sicer po poklicu kmet.

Na Korziki je Alojz Pavlin kmalu imel priložnost, da se je posvetil glasbi oziroma pevskega zboru. Do tega preobrata je prišlo, ko je bil skupaj s svojo četo v mestecu Mezzavia. Bila je nedelja in na trgu je igrala vojaška godba. Po končanem programu je skupina Slovencev nekaj zapela. Približal se jim je ameriški kapetan, ki je dobro govoril hrvaško, in jih začel spraševati, ali je med njimi kaj glasbenikov. Povedali so mu, da imajo svoje pevske zборе, da pa se naši ljudje težko zbirajo, ker so razkropljeni daleč naokrog in morajo delati. Pred njim so zdaj vnovič zapeli. Bil je zelo navdušen in obljubil jim je, da jim bo omogočil ustanovitev močnejšega pevskega zbora.

Že naslednjega dne, je Alojza Pavlina sprejel general Ratay, ki je bil že obveščen o glasbenih sposobnostih naših ljudi. Naročil je, naj ustanovijo močan pevski zbor. Preskrbel je harmonij in dal devet dni časa, za prve nastope. Alojz Pavlin je iskal pevce po četah, ki so bile razveščene v okolici Ajaccia. Izbral jih je 25 in v določenem roku je bil pripravljen program 15 pesmi za nastop. V spored so bile vključene umetniške, partizanske in še

venček narodnih pesmi. Vsestransko pripravljen je pevski zbor že maja 1944 odšel na prvo desetdnevno turnejo po Korziki. Nastopili so v kulturnih domovih in kinodvoranah v mestih: Ajaccio, Sartene, Porto Vecchio, Bonifaccio, Favone, Ghisonaccia, Casamozza, Bastia, Corte, Corse, Calvi in Ile de Rousse. Program so izvajali tako, da je bil učinek čim večji. Na oder so vedno prikorakali. Napovedovalec pa jih je občinstvu predstavil kot Titovo vojsko. Nekatere pesmi so morali ponavljati tudi po večkrat. Naj kot zanimivost navedemo, da je takrat Albin Ogrin, učitelj, doma iz Bezovice pri Kopru deloval kot pomočnik pevovodje in da je še danes edini aktivni pevec iz takratnega pevskega zbora.

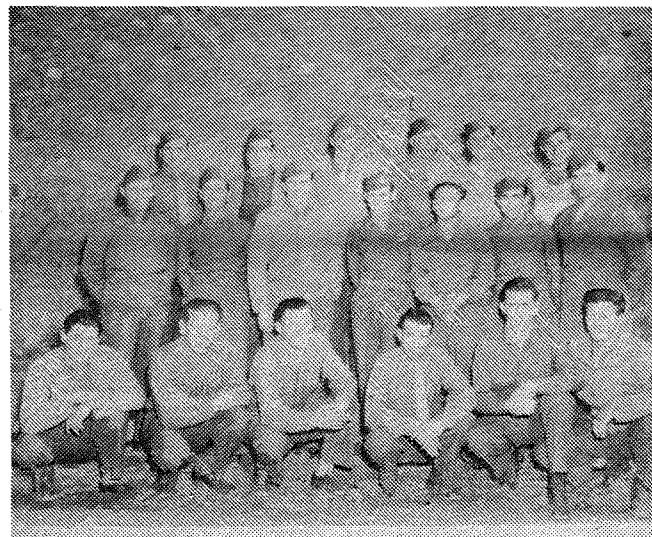
Na treh turnejah na Korziki s kar 150 nastopi so povsod nastopili kot Titova vojska.

Poleg Pavlinovega osrednjega pevskega zbora pa so se na Korziki uveljavili tudi nekateri četni zbori, med njimi naj omenimo pevski zbor, ki ga je vodil Andrej Vidmar iz Branika.

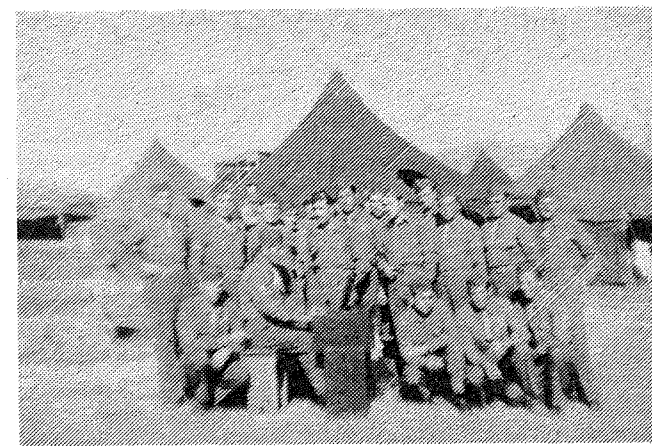
Na Korziki ja kulturno in politično delo v četah močno zaživelo. Primorski Slovenci in istrski Hrvati so na vse mogoče načine poudarjali svojo pripadnost novi Jugoslaviji in nastopali kot Jugoslovani, kot Titovi pevci. Ko je bil Bastii 7. maja 1944 narodni praznik osvoboditve, je med zavezniškimi zastavami plapolala tudi zastava nove Jugoslavije. V vojaški paradi, ki je bila v tem mestu, je korakalo tudi predstavništvo »slovanskih čet«. Pevski

zbor, ki je bil v oblikovanju (Pavlinov zbor) in ki je nastopil z jugoslovanskimi borbenimi pesmimi, je sprožil pravi val navdušenja in bil deležen tudi priznanja zaveznikov, francoskih civilnih oblasti, političnih organizacij in občinstva.

Od partizanskih pesmi, ki so jih peli ob vsakem nastopu, naj omenimo zlasti naslednji: Nabrusimo kose in Bilecanko. Velike uspehe so želi tudi s slovensko narodno pesmijo. Korziški tisk je

Pevski zbor 235. »slovenske čete« (pevovodja Andrej Vidmar), slikan 14. 3. 1945 v kraju Ghisonaccia na otoku Korziki. Po prihodu v južno Francijo, je bil tudi ta zbor vključen v zbor »Simona Gregorčiča«.

Pevski zbor Alojza Pavlina iz Lok pri Novi Gorici. Fotografirano na Korziki dne 14. aprila leta 1945.

Slovenski primorski pevski zbor »Simona Gregorčiča«, fotografiran 20. julija 1945 v Marseillu v južni Franciji.

večkrat pisal o Slovencih in Hrvatih. In tako se je zgodilo, da so domačini gledali Primorce in Istrane kot Jugoslovane in celo predstavnike NOVJ.

K temu je mnogo pripomoglo, ker so pri vsakem nastopu, pri vsaki javni manifestaciji in tudi na vseh pogrebih nosili jugoslovansko zastavo s peterokrako zvezdo.

Po preselitvi s Korzike v Francijo je Pavlinov pevski zbor prenehal delovati. »Slovanske čete« so bile raztrešene daleč naokrog in so morale trdo delati. V takih razmerah se člani zbora niso sestajali, zato tudi ni bilo upanja, da bi lahko še nastopali.

★

Po sklepu osrednjega narodnoosvobodilnega odbora »Slovenskih čet«, je v južni Franciji kmalu zatem prišlo do ustanovitve še močnejšega zbora v katerega je bilo vključenih 65 pevcev. Zdaj je Alojzu Pavlinu priskočil na pomoč tudi Andrej Vidmar, ki je postal njegova desna roka. Za vaje so dobili na razpolago udoben prostor v novi vojašnici sredi Marseilla. Začeli so s pripravi in izoblikovali program, ki je trajal eno uro. Začel se je s himno »Hej Slovani«, sledile pa so partizanske in druge pesmi. Obenem z zborom pa je vadil tudi orkester, ki je nastopal skupaj z zborom. Prvi nastop v Franciji so pripravili v velikem marsejskem gledališču, kjer je bilo prostora za 4000 ljudi. Ogromna dvorana je bila nabito polna. Ko so odpeli prve pesmi, so jih morali ponoviti tudi po večkrat. Bili so zadovoljni, saj so čutili, da priznanje ne velja samo zboru, ampak tudi naši domovini.

Kmalu po prvem nastopu je pevski zbor odšel na veliko turnejo. Po večkrat je nastopil predvsem v mestih Lyon, Toulouse in Grenoble. Nastope je prirejal tako za civilno prebivalstvo kakor tudi za zavezniško vojaštvo. Program je bil sestavljen tako, da je iz njega dihalo razpoloženje »slovenskih čet«, ki so silno hrepenele po domovini. Pavlinov zbor se je v začetku imenoval »Slovenski primorski pevski zbor«, na predlog zborovodje pa se je preimenoval v »Pevski zbor Simon Gregorčič«. Ta zbor je nekaj časa redno nastopal tudi na radio Marseille. Ob takih priložnostih so petju dodali tudi kakšno recitacijo. Na radio so se za nekatere slovenske pesmi tako navdušili, da so jih posneli na gramofonske plošče, ki so jih zatem pogosto vrtili.

Pevski zbor »Simon Gregorčič« je pod vodstvom Alojza Pavlina nastopil več kot 350 krat v Marseillu, Lyonu, Grenoblu, Toulousu in drugod. Zbor je bil močan glas nave Jugoslavije.

V Franciji je deloval tudi dramski krožek, ki je v četah nastopal s Klopčičevo dramo »Mati« in z raznimi recitacijami.

Tradicije pevskega zbora političnih pregnancev na Sardiniji in kasnejšega pevskega zbora »slovenskih čet« na Korziki in v južni Franciji, nadaljuje Partizanski moški pevski zbor »Simon Gregorčič« iz Kopra, ki je bil odlikovan z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki s katerim ga je odlikoval predsednik SFRJ tv. Tito za zasluge pridobljene v boju za osvoboditev naše domovine, za zasluge pri graditvi socializma ter za zasluge na področju kulture.

Albert Klun

Fotoreporterska služba med NOB

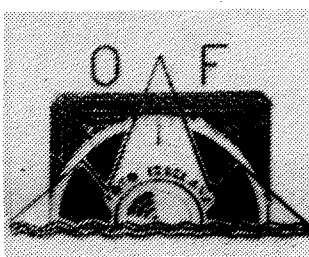
V počastitev slovenskega kulturnega praznika in plenuma kulturnih delavcev OF so v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani odprli 7. februarja razstavo »Fotoreporterska služba med narodnoosvobodilnim bojem«. Razstava je plod sistematičnega dela muzejskih delavcev, ki so jo pripravili iz fotografskega muzeja revolucije, izbrali izmed več tisoč posnetkov najznačilnejše in seveda tistih avtorjev, ki so bili med NOB zadolženi za fotografiranje in so prispevali pomemben delež k popolnejši podobi našega narodnoosvobodilnega boja.

Razstava je tematsko razdeljena na dva dela.

Pripravljalci razstave o fotoreporterski dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem so bili postavljeni pred nelahko nalogo. Na eni strani gre za izjemno veliko število fotografskih posnetkov, na drugi strani pa se pri razporejanju gradiva skozi vsa štiri leta boja kažejo bele lise. Zlasti je število fotodokumentov skromnejše za prvi dve leti vojne in tudi neenakomerno glede na kraje nastanka. Borba in pogoji za ilegalno delo te vrste so bili prav v tem času v različnih slovenskih pokrajinah – različni. Kakor nam je med NOB predstavljala Ljubljana posebno »državo v državi« tako je zavzelo fotoreportersko in fotodokumentarno delo v okupirani Ljubljani tudi pri zgodovinskem

(ilegalno) fotografijo naglasili še nekatere momente, ki so posredno in neposredno vplivali na to, da se je fotografija v prvih dveh vojnih letih skromnejše in redkeje beležena, da pa se je stanje v tej dejavnosti izredno popravilo po italijanski kapitulaciji in še posebno potem, ko je bila z reorganizacijo Glavnega štaba NOV in POS v januarju leta 1944 osnovana tudi Fotosekcija glavnega štaba.

Začetki organiziranega odpora slovenskega ljud-

Detajl s fotografije: tudi tako so označevali partizanske fotografije

stva so terjali od udeležencev vsestransko konspirativnost, zato je bila v tistih prvih časih fotografija zvečine nezaželen dokazni material, če bi prišla v roke sovražniku. V vrsti ilegalnih delovnih sredin je bilo fotografiranje celo strogo prepovedano, razen, če je bilo odrejeno kot posebna naloga za lažje odkrivanje sovražnika in denimo – znano, uspešno delo pri ponarejanju sovražnikovih dokumentov.

»Organizirana fotoreporterska služba pa je bila plod novih potreb narodnoosvobodilnega boja, ki so zahtevale spremembe v organizaciji vojaškega vodstva narodnoosvobodilnega boja (razvoj Glavnega štaba NOV in POS) in tudi v organih oblasti (SNOS in razvoj njegovih oddelkov in odsekov,« je med drugim zapisano v besedilu kataloga k razstavi, ki so ga pripravili Iztok Durjava, Zlata Sluga, Frane Podnar ter likovno Lojze Gostiša.

Razstava je vsekakor prijetno presenečenje, saj je na njej pravzaprav prvič po osvoboditvi predstavljeno delo številnih, več kot stopetdeset znanih in neznanih fotoporočevalcev, med katerimi nekaj takih, ki so to delo opravljali vse do konca vojne.

Bojana Žokalj-Jesih

Prešernovi nagrajenci in nagrajenci Prešernovega sklada za leto 1979

Najvišje umetniško priznanje

Tradicionalne Prešernove nagrade so najvišje nacionalno priznanje za življenjsko delo ali najboljše stvaritve na področju kulture v zadnjem letu. Povezanost nagrad z imenom največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna je velikega pomena. Poleg poudarka na kulturni samobitnosti ima tudi zgodovinsko programsko in družbenopolitično ost, posameznikom pa pomeni družbeni dokaz vrednosti njihovega dela.

V govoru na slovesnosti v dvorani Slovenske filharmonije, kjer je ob kulturnem prazniku prejelo Prešernove nagrade 7 nagrajencev, še 17 nagrad pa so podelili iz Prešernovega sklada, je dr. Anton Vratuša poudaril pomen Prešernovega ustvarjalnega duha, ocenjevanj-

naše kulture in proces prodiranja doslej neznanih kultur v naš prostor.

Predsednik kulturnega odbora Bogdan Osolnik je Prešernove nagrade podelil skladatelju Bojanu Adamiču za ustvarjalni opus v filmski in zabavni glasbi, pesniku Janezu Menartu za pesniške zbirke in prevode, operni solistki Vandi Gerlovič za pevske kreacije v ljubljanski Operi SNG, gledališkemu igralcu Radu Nakrstu za življenjsko delo v gledališču, akademskemu slikarju Vladimirju Makucu za grafični opus, akademskemu slikarju Ivetu Šubicu za likovne stvaritve in režiserju Franu Žižku za uspele režije na slovenski televiziji.

Nagrajenci Prešernovega sklada pa so gledališka igralka Pavla Brunčkova, pesnik Ervin Fritz, aka-

demski slikarka Zdenka Golob, režiser Aleš Jan, književnik Drago Jančar, režiser Dušan Jovanovič, gledališki igralec Boris Juh, umetniški fotograf Stojan Kerbler, gledališka igralka Anica Kumrova, skladatelj Pavel Mihečič, dirigent Anton Nanut, operna solistka Ana Pugar-Jerič, akademski slikar Milan Rijavec, akademski slikar Evgen Sajovic, studio 7 v Boroju 71 iz Domžal (arhitekti Stefan Kacin, Radi-slav Popović, Jurij Princes in Bogdan Špindler), inž. arhitekture Meta Vrhunc in pisatelj Saša Vuga.

Nagrade naj ne bodo samo potrdila za opravljenega dela, na katerih se bo nabiral prah pozabe, ampak naj pomenijo spodbudo za nove umetniške napore.

gledališki igralec Rado Nakrst

akademski slikar Vladimir Makuc

operna solistka Vanda Gerlovič

pesnik Janez Menart

akademski slikar Ive Šubic

režiser Fran Žižek

skladatelj Bojan Adamič (Med narodnoosvobodilnim bojem je kot partizan prispeval k obogatitvi kulturnega življenja na osvobojenem ozemlju in v partizanskih enotah.)

Evgen Sajovic – nagrada Prešernovega sklada za izvirne slikarske dosežke (Sajovic je značilni zastopnik slikarstva skupine »Neodvisnih«. Pridobitve evropskega slikarstva je neprestano razvijal in bogatil, ne glede na trenutne eksperimentalne sugestije. Kot aktivni udeleženec NOB je razvijal humanistično poslanstvo umetnosti v svojem delu.)

Foto: Marjan Garbajs

Jože Petek, znani partizanski fotoreporter, v studencu izpira fiksirano fotografijo s štajerskega pohoda štirinajste divizije.

Prvi del zajema dokumentarno partizansko fotografijo, v drugem delu pa so predstavljene nekatere muzealijske – fotoaparati, povečevalci, kopirni stroj... in fotografije, ki so bile pravtako posnete med narodnoosvobodilnim bojem, pa so zaradi svoje izpovednosti bolj umetniškega kot dokumentarnega značaja.

orisu te dejavnosti – posebno mesto.

Na tiskovni konferenci, ki so jo pripravili ob razstavi v Muzeju ljudske revolucije in, kjer so v pogovoru sodelovali poleg pripravljalcev razstave tudi tovariši Ante Novak, Stane Viršek ter Edi Selhaus, so nekdanji borci, ki so se ukvarjali z dokumentarno partizansko

Slučajno smo sedli za isto mizo. Pred vsakim je bil kozarec vina in opazovali smo, kako je naletaval sneg. Pogovarjali smo se o drugih zimah, snegu, mrazu in posledicah. Nekdo se je spomnil tudi hude zime leta 1952 in velikih količin snega. Franc Rutar se je ozrl po družbi in zamišljeno vprašal kateri datum je. Ugotovili smo, da je 13. februar. »Potem imam pa danes praznik« je dodal. Naročil bom pijačo saj pred 34. leti nisem upal, da ga moše kdaj pil. Takrat sem bil težko ranjen v borbah za koto 684, ko smo se borili za Mostar.

Drugi trije so ga gledali začuden in ga vprašali, v kateri enoti je bil.

Ja, v 4. »težki četi«, 3. bataljona, 3. prekomorske udarne brigade sem nosil težko »bre-do« in pomagal borcem pri juriših, je bil Franc presenečen nad vprašanji.

Saj sem bil tudi jaz v 3. prekomorski udarni brigadi in v 3. bataljonu, se je čudil Vlado Uršič. Bil sem komandir desetine in pred Mostarjem, na koto 684, mi je nemški ostrostrelec ubil mitraljezca. Alojz Košuta se je popraskal po bradi in povedal, da je bil v 2. bataljonu in težko ranjen ob napadu na vrh Crni vrh pred Mostarjem že 12. februarja 1945. To je povedal tako, kot da mu je žal, ker je bil

borb, do osvoboditve Mostarja.

Nerad je začel Franc pripovedovati o svoji borbeni poti med 2. svetovno vojno.

Italijanske oblasti so me aretirale tik pred napadom na Jugoslavijo v začetku aprila 1941. Bil sem jim sumljiv. Odpeljali so me v Mantovo, vključili v kazensko enoto »Bataglione speciale« in, ko se nas je nabralo dovolj, poslali v Neapelj od tu pa prepeljali na Sardinijo. Oblečeni smo bili v stare in raztrgane uniforme. Gonili so nas na prisilno delo. Hrane je bilo malo in še ta je bila slaba. Imenovali so nas »ribelli«. Dokler nas niso spoznali, so se nas prebivalci bali. Pa kaj vam bi to pravil, saj ste to tudi vi poskusili in prav tako na tisoče Primorcev, ki so se potem borili v enotah NOVJ po Jugoslaviji. Pozimi 1941 so nas razdelili po enotah redne vojske in jaz sem postal telefonist in pismonoša. Slovenci smo se kmalu organizirali in začeli širiti protifašistično propagando in novice od doma. Povezan sem bil z Milanom Krivcem in Slavkom Kobalom. Bili smo odkriti. Milan je dobil 30 let strogega zapora, Slavko več mesecev, jaz sem se pa izmuznil zato, ker niso dobili

Se spominjaš, tovariš

se borile okrog Monte Cassina. Strpali so nas v taborišče vendar se nam je posrečilo dobiti zvezo, nabaviti kamione in prepričati šoferje, da so nas ponoči, ko smo zbežali iz taborišča, prepeljali v partizansko bazo Gravina, blizu mesta Bari. Tu smo osnovali dopolnilni bataljon in že v jeseni leta 1944 smo se izkrcali v Šibeniku. Po končani kninski bitki sem prišel v »težko četo« 3. bataljona, 3. PUB.

Veste, je nadaljeval Franc, po 34. letih se je težko spomniti podrobnosti. Spominjam pa se, da smo bili navdušeni in zagnani, kot vsi mladi. Na Sardiniji smo se upirali, pošiljali zahteve zaveznikom, širili propagando in štrajkali. Mnogi so pomrli od malarije, bili obsojeni na dolgoletne zaporne kazni ali pa so »izginili«.

globokega snega in marša skozi ta sneg po hribovju vedno bliže Mostarju. Spominjam se nočnih straž v ostrem mrazu, prenašanja orožja in municije na mesto kjer se je zbiral brigada. Na pohodih in ponoči so nas ogrožali »kamišari«, ki so se znali prikristi po snegu tako tiho in neopazno, da smo zaradi njih prebedeli marsikatero noč. Koliko smo jih samo uničili do bojev pred Mostarjem. Ali se spominjate porušenih in zasneženih vasi, kjer so živele samo ženske in otroci? Nič hrane. Visok sneg in nepoznana planina. Od ustašev in četnikov zapeljanih ljudi, ki so te obrnili v napačno smer, če so le mogli. In nošenje orožja, municije, materiala, da smo imeli vsi krvava ramena. Še danes se mi zdi večkrat, da imam na rami težko »bre-

cerkev nad vasjo na nasprotni strani doline. Brigada je v srditih bojih zavzemala vrh za vrhom in se bližala Mostarju. Tretjega dne smo dobili ukaz, da se med vrhovoma Crni vrh in Ljuti vrh prebijemo proti Mostarju. Iz Mostarja nas je tolklo topništvo ko smo zavzemali utrjene položaje in nezdržno napredovali med žvižganjem krogel ter rezkimi udari granat in min. Nalogo smo imeli, da prodremo mimo kote 684, ki so ga napadli drugi naši bataljoni in jo obkolimo. Nemci so se žilavo branili. Položaje so imeli med kamenjem. Komisar me je opozoril na takšno utrdbo od kamenja. Hitro sem postavil mojo »bre-do« in, ko sem hotel sprožiti rafal me je nekaj zapeklo v laktu leve roke, me stisnilo okrog prsi, kot da bi me stisnil zelo močan možak. Bilo je 13. februarja 1945 okrot štirih popoldne. Kar verjeti nisem mogel, da se je kaj takega zgodilo meni. Poskusil sem se dovleči do strojnice, pa ni šlo. Odvlekli so me za silo obvezali. Celo noč so me nosili iz planine v dolino, mimo zavzetih sovražnih utrd, skozi sneg in mraz proti Širokemu Brijegu. Nosila sta me Jože Leban s Kamnega in Anton Zalašček iz Javorce. Drugih se ne spominjam več. Zdelo se mi je, da so rane lahke in, ko sem videl kako se prijatelji mučijo z menoj skozi

enem tednu so me prepegljali v Imotski. Tu so se rane prenojile in bilo mi je malo lažje.

V bolnici sem srečal še druge ranjence 3. PUB. Med njimi tudi domačine: Janka Lebana, Alojza Košuto in Viktorja Lesjaka. Bili so taki, da sem jih komaj spoznal.

Rane so se mi gnojile in zaradi stalnega ležanja sem dobil rane še na hrbtu in zadnjici. Pozneje sem bil še v bolnicah v Splitu, Zadru in Valdoltri, preden sem se vrnil, nesposoben za vojsko, domov.

Poslušali smo ga in vsak od nas je takrat preživljal svoj del borb za Mostar, saj smo se jih vsi udeležili.

Spet se je oglasil Franc in nas vprašal: »Ali veste, kaj se mi je zgodilo, ko sem se vrnil v Tolmin? Doživel sem, da so me postavili med mobilizirance, ki so vojno preživeli doma v zapečku in mi ukazali, da moram popravljati streho na sodišču. Jaz sem pa komaj na nogah stal. Komandirja sem vprašal, če velja mobilizacija tudi za vojne invalide in mu pokazal komaj zaraščene rane. Odpeljal me je na komando in komaj sem tamkajšnjim komandantom dokazal z odpustnico iz NOVJ in vojne bolnice, da sem bil partizan in, da sem težki vojni invalid. Stalno so trdili, da sem se

Pevska skupina borcev 2. bataljona 3. prekomorske brigade

ranjen tega dne. Albin Sovdat, četrti, je pa pri bil: Jaz sem jurišal, kot mitraljezec na to preketo koto z utrdami, ko so jih zgradili že Avstrijci pred 1. svetovno vojno. Ko smo jurišali me je granata vrgla po tleh in mi enostavno prelomila strojnico. Komandir je zahteval, naj vzamem mitraljez in jurišam naprej, pa sem mu izročil tisto polovico ki je ostala zraven mene. Jurišal sem z ročnimi bombami v rokah. Ko smo zavzeli utrdbe so bile polne mrtvih in ranjenih.

Vsi trije so ga začeli spraševati odkod in kdaj je prišel v brigado, saj se ga ne spominjajo, v brigadi pa so bili že od njenega nastanka. Borili so se po dalmatinskih otokih, na Stonu, pri vasi Konjevrate. Bili so v kninski bitki. Dali so »skozi« že eno leto

pri meni bremenilnega materiala, ki sem ga skrival v okolici kasarne, Milan in Slavko pa me nista izdala. Ko so se izkrcali zavezniški na Sardinijo smo se uprli oficirjem in zahtevali od zaveznikov, da nas pošljejo v Jugoslavijo. Namesto tega so nas razdelili po raznih krajih okuženih z malarijo. Spet smo se organizirali. Nabralo se nas je kar za bataljon. Po ponovnem uporü so nas poslali v mesto Tempio. Nosili smo jugoslovanske zastavice na kapah in stalno zahtevali, da nas odpeljejo v Jugoslavijo. Dali so nas na prisilno delo. Popravljali smo poškodovane ceste. Ker so se nemiri širili, so nas vkrcali na križarko Montecuccoli in še eno drugo ladjo in nas prepegljali v Neapelj z namenom, da nas vtaknejo v italijanske divizije, ki so

Mnogi so skrivaj bežali v Italijo. Nekaterim se je posrečilo. Za drugimi je izginila sled. Zavezniški so mnogim ustregli vendar ne vsem. Več tisoč so jih poslali na Korziko in v južno Francijo. Še sam ne vem, kolikokrat sem tvegaval glavo. Uspelo pa mi je, da so me poslali z otoka na kontinent.

Malo je pomolčal potem pa vprašal: Ali se spominjate prevoza s trabakulami iz Splita v Brelo? Jaz slabo plavam, pa sem mislil, kako bo, če se ta reč prevrne, saj nas je bilo na ladjici toliko, da se je komaj držala na površini. Pa težkega, naporega marša čez Imotski nekam v hribe. Govorilo me je, da gremo proti Mostarju. Menda se je to hribovje imenovalo Čabulja. Ne spominjam se več dobro. Spominjam pa se

Del kulturne skupine 3. prekomorske brigade

do«. Naš bataljon je bil nekaj časa v rezervi in smo morali ščititi zaledje cele brigade, od ceste za Široki Brijeg pa daleč gori v hribovje Čabulje, kjer je bilo na meter snega. Borbe okrog Širokega Brijega so trajale že sedem dni in mi smo morali ta čas skrbeti, da je brigada imela dovolj vsega, kar ji je bilo potrebno. Bili smo vsi izčrpani, premraženi in ožuljenih nog.

Ko je prišel ukaz, da krenemo tudi mi proti Mostarju po vrhovih Čabulje, levo od Širokega Brijega, smo zadovoljni naložili opremo in orožje na ramena in krenili naprej. Dva dni smo gazili globoki sneg skozi neznan planino. Sneg nam je segel do prsi. Na desni smo globoko v dolini videli srdite boje za Široki Brijeg ter za samostan in

visoki sneg, sem jim rekel naj me pustijo da bom hodil sam, ker se počutim dovolj močnega. Postavili so me na sneg pa sem se sesedel kot prazna vreča. Zjutraj 14. februarja, ko je brigada jurišala na Mostar so mene prinesli v bolnico, ki je bila v samostanu Široki Brijeg. Takoj so me operirali, ker sem dobil strel skozi roko, pljuča in želodec. Po operaciji sem slučajno slišal zdravnika, ki je rekel bolničarki, da težko ozdrave tisti, ki so ranjeni v želodec. Takrat sem se tudi jaz že imel zamrtvega. Verjetno pa je tudi mene rešilo tisto, kar je rešilo mnoge partizane. Bil sem lačen več dni in črevesje se je skrčilo tako, da ga krogla sploh ni poškodovala. Bolelo pa me je v prsih, v trebuhu in v laktu leve roke. Zdelo se mi je, da me boli celo telo. Po

pri zaveznikih najedel dosti belega kruha in bom sedaj malo pomagal tudi pri obnovi domovine. Kaj hočemo,« je dodal hudo mušno, »saj je še danes mnogo takih, ki sploh ne vedo, da se je borilo za Jugoslavijo na tisoče borcev Prekomorcev od Črne gore pa do Celovca. Da so bili prav oni tisti, ki so med vojno kovali bratstvo in enotnost naših narodov.«

Tako so tistega dne obudili spomine na svoje boje za osvoboditev Mostarja štirje borci Prekomorci, štirje pripadniki slavne 3. prekomorske brigade, štirje vojaški vojni invalidi.

Popili so kozarce do dna in se razšli zadovoljni, da se niso borili zaman.

Jože Breška

Nekega četrtka v zgodnjih jutranjih urah.

Marko Sodja: »Moj bataljon, 3. bataljon 1. brigade VDV, je bil ustanovljen marca 1944 v neposredni bližini Mirne na Dolenjskem.« Vojno pot pa je, rojen v Selah pri Jugorju, začel v Belokranjskem odredu. In bataljonske dolžnosti? Najprej komandir čete, potem namestnik komandanta in avgusta istega leta že komandant.

Povedati je seveda treba, da ima 3. bataljon 1. brigade VDV domicil v trebanjski občini in da je tovariš Marko predsednik domicilnega odreda.

Marko Sodja: »Ta partizanski bataljon je štel 115, 118 borcev in v njem je bilo kar 93 članov partije.« Fantje in pol, kot reče njihov nekdanji komandant.

Spominja se kurirja Pavleta, doma nekje iz okolice Celja. Imel je petnajst, morda šestnajst let. Oktobra, prav tu nad Mirno, je bil ranjen. Nikomur ni povedal. Videli so, da krvavi in še so ga komaj spravili k bolničarki. Samo obvezala ga je in že je bil nazaj... v boju. Čeprav majhen, droban, je ni bilo akcije, ki je ne bi opravil. In če je komandant postrojil bataljon, da bi se javilo osem prostovoljcev za pomemben, nevaren podvig, so vsi stopili naprej.

»Taki so bili naši borci.«

Domicil jim je resda podelila skupščina občine Trebnje, srečanja borcev 3. bataljona 1. brigade VDV pa morajo biti na Mirni, za krajevni praznik. »Če ne, to ni naš praznik,« pravijo Mirenčani.

Trebnje. Le osem kilometrov po »mirenski dolinci«, kot jo kličejo, je še pred nami. In spet spomini.

»Vidiš, tu je Trbinc... tu smo bili večkrat z bataljonom in tu je jeseni 1944 padla Justa Škoporčeva, aktivistka iz Mirne.

Kar veliko nas je, borcev

V prostorih krajevne skupnosti Mirna na Dolenjskem nas pozdravita: Ivan Janežič, predsednik skupščine krajevne skupnosti ter Darko Krištof, tajnik krajevne skupnosti in sekretar borčevske organizacije.

Ivan Janežič: »Kaj bi z naslovi! Kardelj ni maral naslovov, za zveneče nazive mu ni bilo... tak je bil tovariš Kardelj.«

Bilo je leta 1950. En dan sta preživela skupaj, ko je obiskal Nafto v Prekmurju. (Kako človek v teh žalostnih dneh izbrska sleherni spomin.) Za vse se je zanimal, vse je želel videti, vedeti. Do potankosti so mu razložili program raziskovalnega dela

Obisk v krajevni skupnosti Mirna na Dolenjskem

Borci: mladost, ki je naša

na področju naftne industrije. Najbolj je Janežiča prevzela skromnost tovariša Kardelja.

Pa vendar nekaj besed o sebi?

Tomšičeva brigada je bila njegova prva enota... bil je tudi v mokronoški četi 9. bataljona VDV, zaščitni četi točke 24. Darko Krištof je bil mladinski aktivist na tem področju, komandant mesta Trebnje in borec 12. štajerske brigade. Oba partizana.

O krajevni skupnosti Mirna smo veliko slišali... Bi jo predstavila?

Besede so odveč. Na steni visi priznanje: za izreden prispevek k razvoju neposrednega samoupravljanja v krajevni skupnosti in uveljavitvi vloge krajevnih skupnosti v družbenopolitičnem sistemu v prvem letu petletnega načrta akcije krajevnih skupnosti. Gre za zvezno priznanje, ki ga je leta 1976 prejelo osem krajevnih skupnosti v Jugoslaviji – Ciglenica (Hrvatska), Bronzani Majdan (Bosna in Hercegovina), 22. oktober, Zemun (Srbiija), Gevgelija (Makedonija), Risanj (Črna gora), Golubinci (Vojvodina), Kosovo polje (Kosovo) in Mirna (Slovenija).

Krajevne skupnosti so pobratene. Lani so se srečali v Ciglenici, prihodnje leto bo praznik v Mirni na Dolenjskem. In program ne bo prav nič drugačen: obiskali bodo kraje, znane iz narodnoosvobodilnega boja, se poklonili spominu, večji del srečanja pa namenili delovnim načrtom. »Toliko gradiva o krajevni samoupravi še nisem slišal!« je rekel član sveta federacije Jakov Blažević, ki se je udeležil srečanja v Ciglenici.) Srečanja vedno počaste, to je tovariš Janežič še posebno poudaril, najvišji predstavniki občine in republike.

In kako gre ta pot do zveznega priznanja?

Ivan Janežič: »Bili smo med prvimi, to lahko rečem, ki smo se lotili organiziranja krajevne samouprave. Že leta 1967 smo našli skupen jezik z delovnimi organizacijami in sprejet je bil sklep, da dajejo 0,40% od bruto dohodka. To je steklo, rezultati dogovarjanja so bili kmalu vidni in na tem smo gradili naprej. Kadar

gre za samoupravno dogovarjanje je razumevanja veliko. Vsaj pri nas je tako.«

Naj povemo, da šteje krajevna skupnost Mirna na Dolenjskem 2200 krajanov in da jih je zaposle-

nih 1111, kar je podčrtanja vreden podatek. Borcev je 187 in so v enotni fronti socialističnih sil glasan družbeni dejavnik.

(»Kar veliko nas je.«)

Marko Sodja: »Tako je

V bolnišnici Franja

Pozdrav zastavi

v naši državi.« Nasmeh ne se in pojasni: »Če smo med vojno tako rekli, je vsak vedel, da gremo na mirensko področje.«

Dvaindvajset vasi, zaselkov šteje krajevna skupnost in z njimi dvaindvajset vaških odborov, delegatski sistem pa dela kot ura. (»Vsako akcijo, za katero smo bili zadolženi ali smo si jo zadali, smo speljali sto odstotno.«)

S čim pa niste zadovoljni?

Ivan Janežič: »Manj govorjenja, več akcije, manj papirnatih vojne, manj!«

In kurirski odred TV 5 imamo

Pogovor teče naprej. S posebnim ponosom Ivan Janežič govori o mirenskih najmlajših. In kako so se veselili obiska iz TV-15. Ko vas zadnjič ni bilo, pa ste obljubili, so me ponoči klicali domov. Da bi vedeli, zakaj. (»Imajo kaj povedati, pokazati, to je vse.«)

Mentorica je tovarišica Pečko, hči partizana Ciri- la Kneza.

Morda še to, predno stopimo v šolo: minulo soboto so se borci spet zbrali. Da se dogovore o nadaljnjih akcijah negovanja in razvijanja revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja, o poimenovanju osnovne šole, o gradnji doma borcev in mladine na Deben- cu... »Vemo, da moramo pri uresničitvi teh ciljev sodelovati tudi borci in zato pričakujemo polnoštevilno udeležbo,« je pisalo na vabilu.

Prepusimo zdaj besedo tovarišici Pečko:

Vedoželjna je mirenska mladež, pridna in revolucionarna. Takoj so tam, kjer so potrebni in ne da bi jih človek prosil. Na šoli je 353 pionirk in pionirjev, kurirski odred TV-15 pa šteje 60 kurirjev. Ni je naloge, ki je ne bi opravil. Naj bo to raznašanje vabil, solidarnostne akcije, obrambne priprave. Sedem let že obstaja, je prvi kurirski odred v občini in pokriva ves teren.

Ivan Janežič: »Ste videli film o SLO v krajevni skupnosti, ki ga je naredil

tovariš Marinko. Za našo krajevno skupnost gre.«

Pogovoru se priključijo: Darja Brate, Stane Sladič, Staša Peček, Maksa Kurent, Brigita Kovačič, Bojan Gregorič. Iz Mirne, Ševnice in Brezova so doma, pa vsi, razen Darje, ki hodi v šesti razred, sedmošolci.

Sežemo si v roke in pred nami je tudi posebna številka TV-15, izdana ob smrti Edvarda Kardelja:

Otožnosti ni moč skriti. »Gledala sem jih v pone- deljek,« prične tovarišica Pečko, »negibno so gledali pogrebne slovesnosti. Vedno živahni, so polne tri ure sedeli brez besed in s solzami v očeh... človek ne bi verjel.«

Darja, Stane, Staša, Maksa, Brigita, Bojan. Beseda, sicer nekoliko zadržana, je iskrena. (Mimogrede: prinesli smo značke TV-15. Bronastih je bilo dovolj in še več, srebrne le tri... ko smo odhajali, so na mizi ostale srebrne.) Dogovorili smo se, o marsičem. Bojan bo pisal o dedu Avgustu Gregorčiču, ki je padel leta 1944 v Javorovici... Bojanov očka se takrat še rodil ni. Maksa o partizanskih domačijah. Staša Peček, predsednica pionirske organizacije, bo pisala o dedu.

Partizanske domačije. »Ena izmed njih,« pojasni Marko Sodja, »je Janežičeva z Debenca... tudi poslednji košček kruha so dali za partizane.« Janežičeva mama pa živi.

Spomine pa mladi Mirenčani spoštujejo.

Tako je. Prizadevanja delavcev osnovne šole Mirna rojevajo sadove. V največji meri so usmerjena v doseg enega cilja: Vzgajati učenca tako, da se bo postopoma zavedel svoje samoupravne vloge v vzgojnoizobraževalnem procesu, da bo postal soustvarjalec delovnega procesa in pozneje aktiven član naše samoupravne socialistične družbe.

In v krajevni skupnosti Mirna na Dolenjskem bo tak tudi ostal.

Pogovarjamo se, pogovarjamo. O tem, da bodo navezali stike s šolami v pobratenih krajevnih skupnostih in o domu borcev in mladine... ki naj zraste na Deben- cu. Zrastel bo, v to smo prepričani! Zato, ker se je želja rodila v mirenski dolinci in zato, ker bo to najlepši spomenik narodnoosvobodilnemu boju. Pa tudi zato, da bo oplajal nove in nove generacije – kot simbol dobrega, lepega.

★

»Človek se kar dobro počuti,« pravi Marko Sodja, ko se vračamo. Pritr- dimo mu brez besed. Še droben dež, ki sitnari ves dan, je prijazenjši.

Milena Štrajnar
(Fotografije: fotografski krožek Osnovne šole Mirna)

Najpomembnejša naloga?

V občini Črnomelj živi 17.340 prebivalcev. Šest tisoč jih je našlo delo v družbenem sektorju, kjer jih bo letos še za približno osem odstotkov več. Ljudje si služijo kruh v osmih enovitih delovnih organizacijah, osemindvajsetih tozdih, štirih obratih ter sedemindvajsetih poslovnih enotah. Odhajanje prebivalstva na delo v druge kraje in tujino je začelo upadati. Nasploh kažejo gospodarski podatki, da je črnomaljska občina iz leta v leto na trdnjših nogah. Toda pot od manj razvitih med srednje razvite občine še vedno ne bo lahka.

V Črnomlju so nam povedali, da je vrednost vloženih investicij v tamkajšnje gospodarstvo za obdobje pred in v letu 1978 ocenjena na 53 starih milijard. Lani je bilo uresničenih za 14 starih milijard investicij. In kar takoj naj povemo, da imajo za prihodnje načrtovanih naložb za 129 milijard starih dinarjev, za kar pa bodo potrebna močna sovlaganja in napor.

Če že govorimo o načrtih, moramo omeniti novo livarno v Beltu, dva obrata Kolinske, obrat tovarne Unior iz Zreč, obrat IMV v Adlešičih... V Črnomlju pa menijo, da je zanimanje velikih delovnih organizacij za vlaganja v manj razvita območja še vedno premajhno. Vspodbuden je podatek, da so Črnomaljši lani dosegli za 30 odstotkov večji prihodek kot v letu prej.

Včasih pravimo, da človek velja, kolikor zna. Tudi v Črnomlju to kaj radi poudarijo. S tem v zvezi so nam omenili gradnjo centra srednjih strokovnih šol, ki bo veljala osem starih milijard. Doslej je obiskovalo srednje in strokovne šole 390 dijakov, ko bo zgrajen novi center, se bo to število podvojilo.

Osnovnošolci se kalijo v petih šolah s podružnicami. V občini imajo še gimnazijo, srednjo ekonomsko šolo, učiteljsko, kovinarsko šolo in delavsko univerzo. Za stipendiranje je zagotovljen večji delež potrebnih sredstev iz namenskih sredstev in le manjši delež iz sredstev solidarnosti. Ob tem pa je treba dodati, da je čutiti pomanjkanje kadrov srednjih poklicnih, srednjih strokovnih in visokih strokovnih šol.

Ob dolgi vrsti podatkov, ki jih žal na tem prostoru ne moremo predstaviti, bomo zapisali le še to, da je naredilo pomembne korake naprej tudi otroško varstvo. V gradnji je že četrti vrtec, ki pa je, kot cela vrsta objektov, ozko povezan s samopriskrbi občanov. Letos so se Črnomaljši izrekli za dva: za izgradnjo infrastrukture in za šolstvo. Gre za 2,5 odstotkov osebnih dohodkov občanov (katastrskega letnega dohodka kmetov in dohodka obrtnikov). Še več. Posamezne krajevne skupnosti so se dogovorile še za krajevne samopri-

Dogaja se, da se ljudem zaiskrijo oči, kadar spregovorijo o deželi, ki smo jo kanili tokrat ne samo Kolpa, ki steguje svojo vsebino iz ene v drugo republiko. Gre za spomine na nekoč bilo težko žrtvovati tudi zadnji kos kruha. So se ti ljudje do današnjih dni spremenili? Imenujemo zibelke partizanstva. Tudi v primeru Bele krajine ni bilo dosti drugače. In mi še sredi podjarmljene Evrope, svobodno vihrala slovenska zastava in kjer so se kovalier

Delegatski sistem

Predsednik občinske konference SZDL Črnomelj Mirko Jelenič je predstavil podobo delegatskega sistema in njegovega delovanja.

»V tem drugem mandatnem obdobju občinska skupnost odpravlja nekatere slabosti iz prvega mandata. Najpredek je bil dosežen z formiranjem posebnih interesnih skupnosti. Potrebna gradiva so bila v prvem obdobju preobsežna. Sedaj niso več tako toga in posredujejo jih delegatom v bolj zgoščenih oblikah. Seveda je odpravljanje takih napak dolgoročni proces in jih ni mogoče v

uredništvih že pokazali več posluha za dopisnike iz Bele krajine. Občani imajo tudi svoje regionalno glasilo – Dolenjski list, vendar ta ni dovolj za celovit pregled dogodkov v občini.

Na vsestransko razumevanje so občani Črnomlja naleteli pri težnji za lokalno radijsko postajo »Bela krajina« s sedežem v Črnomlju. Radio Ljubljana jim je bil pri tem v veliko pomoč. Obstajajo sicer še drobne organizacijske težave, toda ob podpori občinske konference SZDL in ZK, ki vseskozi spremljata in usmerjata dogajanja, bo

Postala je steber, s katerim podpirajo napredek tudi drugih, manj razvitih krajev v občini in pri tem vidijo doprinos družbi in sebi.

Krajevno samoupravljanje se razvija, vloga občanov se večja. Lani so še ugotovili, da krajevne skupnosti v Črnomlju ne dajo optimalnih pogojev za aktivno delo vseh krajanov; razdelitev na manjše enote pa že omogoča lažji pristop k delu. Vedno bolj prihaja v KS na površje spoznanje, da je Socialistična zveza delovnega ljudstva tista fronta, okrog katere se pod vodstvom ideje zveze komu-

Kultura

Tudi v črnomaljski občini, delovanje na področju kulturne skupnosti postavilo. Oživila kulturna tradicija, nografske znamenitosti Bele je dejavnost zborovskega p

Sole, večja mestna središča imajo svoje pevske zборе, ki dem, pri čemer ima pomen (občinska) knjižnica, ki deluje turno in prosvetno dejavnost muzej je sicer v Metliki, od Vinici. Razmišljajo tudi o njem času se je premaknil NOB, kar je bilo v preteklosti Na področju investicijskih objekte se lahko v Črnomlju ima vsako večje središče (Preloka...) objekte, ki služo

V Črnomlju pa bodo, če v prihodnosti dobili nov dom, služil številnim namenom.

spevke. S pomočjo tako zbranih sredstev je bilo zgrajenih lani 18 kilometrov cest, 8 kilometrov vodovodnega in 7 kilometrov električnega omrežja. Vendar zaradi slabih cest še vedno marsikoga boli glava.

Pred 18 leti je bilo v črnomaljski občini 53 odstotkov kmečkega prebivalstva, lani pa le še 21 odstotkov. Ali to pomeni, da se položaj v tamkajšnjem kmetijstvu slabša? Nasprotno. Tržni viški se večajo. Brez dvoma je k temu pripomoglo bolj usmerjeno gospodarjenje, tudi bolj pospešeno gojenje povrtnin, zelja, vinske trte ter intenzivnejša živinoreja in mlekarstvo.

Kmetijska zadruga, ki združuje šest temeljnih organizacij združenega dela in je vključena v SOZD KIT, je uspešnejše zaživela. Obdelovalne površine pa so še vedno preveč razdrobljene. Marsikje je zemlja izredno siromašna.

Navdušenost, delovna vnema, lahko bi rekli celo revolucionarni polet Črnomaljšev ni danes nič manjši, kot je bil med NOB. Ob sleherni delovni zmagi so polni navdušenja in iz vsakega navdušenja črpajo novih moči. Škoda, pravijo, da imamo v dolžini 60 kilometrov ob reki Kolpi le dva mostova, ki nas povezujejo z ljudmi na Hrvaškem. Pobratenje občin Črnomelj in Duge Rese je samo potrdilo trajnih vezi, ki so se utrdile v narodnoosvobodilnem boju in ki jih plemeniti današnje sodelovanje na vseh področjih.

vseh sredinah čez noč odpraviti. Še vedno se srečujemo s preobsežnimi dnevnimi redi, predvsem pa bo treba storiti še veliko za trdnjšo povezanost med delegacijo in delegatsko bazo.

Na področju medsebojnega informiranja je tako za SZDL kot za druge družbenopolitične organizacije še dovolj nalog. TOZD bodo v svojih internih glasilih poleg osvetljevanja problemov v sami delovni organizaciji namenile prostor širšemu razgledu; občini kot celoti, delu delegacij, občinske skupščine in interesnih skupnosti. Pri osrednjih slovenskih glasilih in drugih sredstvih javnega obveščanja so v

tudi to osrednje informativno sredstvo zaživelo. Razmišljajo, da bi razvili INDOK center, ki bo (ne na tradicionalnih osnovah) zbiratelj informacij in ogledalo družbenopolitičnega življenja v občini.

Na gospodarskem in družbenopolitičnem področju so torej občani Črnomlja zelo aktivni. Lani so tako na kongresih kot na jesenskih volitvah v krajevne konference SZDL dokazali, da so res nasledniki tistih belokranjskih naprednjakov, ki so začeli revolucijo in tistih Belokranjcev, ki so nudili borcev zatočišča. V ljudeh še živi misel povezanosti in človečnosti, ki se je skovala v najtežjih trenutkih naše revolucije.

nistov povezujejo skupni interesi.

Tudi osnovne organizacije sindikata se povezujejo s temeljnimi organizacijami združenega dela in s krajevno konferenco SZDL.

V družbenopolitičnih organizacijah si prizadevajo za čim širše družbenopolitično izobraževanje delegatov, za vključevanje mladine in žensk na odgovorna mesta. Občinska organizacija ZK iz leta v leto večja članstvo in se idejno krepi. Ob občinskem prazniku v ponedeljek so sprejeli še 50 novih članov; in delo 1000 članov kaže svoje rezultate v delovnih sredinah in družbenopolitičnih organizacijah.

35 let po zas SNOS

Petintrideset let je mil februarja, od tistega nase so se v okrašeni dvor Črnomlju zbrali člani SNOS odposlancev slovenskega gostje so se te prve slovenske udeležili tudi najvišji NKOK s predsednikom Dokumenti, ki so jih sprejeli Črnomlju, so bili odločitev ljudske oblasti in slavnostni viru Demokratične federacije pomembnem govoru, klasti tovariš Edvard Kardelj klaracija o potrditvi delo drugem zasedanju AVNOJ.

30-letnici 1. zasedanja SNOS

Danes, jutri

...at obiskati. Kdor jo pozna, Belo krajino, ve, da človeka ne raznežijo samo bele breze, tudi
pozabno srčnost ljudi, ki so živeli za takratno sedanjost pa za prihodnost, za katero jim ni
Dogajalo se je, da smo v letih po vojni kar preradi pozabljali na kraje, ki jih danes
smo odšli v Črnomelj. Želeli smo zapisati, kako danes utripljejo kraji, koder je med NOB,
temelji naše slovenske ljudske oblasti.

Prenašanje tradicij NOB

...iri, tako ugotavljajo, se je
kulture z ustanovitvijo kul-
na nove osnove.

...a, oživljajo etnološke in et-
le krajine, izredno živahna
petja.

...lišča, krajevne skupnosti -
tekmujejo...

...širše kulture delovnim lju-
mbno nalogo tudi centralna
lu je v okviru zavoda za kul-
nost. Osrednji belokranjski
delka pa sta še v Semiču in
oddelku v Črnomlju. V zad-
nilo tudi pri urejanju zbirke
osti zanemarjeno.

...kega vlaganja za kulturne
nlju vendarle postavijo, saj
(Stari trg, Vinica, Dragatuš,
žijo kulturnim prireditvam.

...o šlo vse po sreči, v bližnji
in borcev, ki bo tudi
in ga že dolgo pričakujejo.

Ljudje gredo vsak svo-
jo pot - v službo, domov;
delajo, premišlujejo. Na
koreninah preteklosti
gradijo prihodnost. Ujeti
v tempo današnjih dni hi-
tijo. Pa vendar iščejo tren-
utke, da kot družbena in
družabna bitja staknejo
skupaj glave, rojevajo na-
črte, ustvarjajo za skup-
nost, za našo socialistično
skupnost, ki vsakemu po-
samezniku omogoča aktiv-
no uresničevati svojo
individualnost v širšem
družbenem sistemu.

Predsednik občinskega
odbora ZZB NOV v čr-
nomlju Franc Košir je z
nekaterimi podatki osvet-
lil delo te borčevske orga-
nizacije, predvsem njen
pomen pri prenašanju

»Pomembno je, da skr-
bimo za tiste spomenike,
ki jih že imamo. Ostanejo
naj živ spomin na dneve
revolucije, ki ga mi ima-
mo, mlada generacija pa
ga išče v nas.«

Vez med preteklostjo in
sedanjostjo so tudi štirje
domicili: Invalidski pev-
ski zbor, Cankarjeva bri-
gada, 2. bataljon VDV in
Belokranjski odred. Sa-
mo Belokranjski odred
ima sedež v Črnomlju.

»Sodelujemo s šolami
in šole z nami pri raznih
akcijah. Nikoli se ne vsi-
ljujemo. Pobude prihaja-
jo iz ljudi in povsod nale-
timo na pristen človeški
odnos. Večkrat predava-

dogodke. Samo besede so
preveč gole. Ob raznih
praznovanjih in pripra-
vah nanje je prav tesno
sodelovanje z Zvezo so-
cialistične mladine Slove-
nije. Na taka praznovanja
prihajajo ljudje od vse-
povsod in obiskujejo raz-
ne partizanske kraje, za
kar poskrbijo v okviru
posameznih krajevnih or-
ganizacij.

Tako centralna kakor
šolske knjižnice so zalo-
žene s knjigami o NOB.
Ljudje radi segajo po
njih, zlasti po tistih, v ka-
terih so zgodbe vezane na
Belo krajino. Človek pač
rad najde sebe. Knjižnica
organizira razne razstave;
nekatero so namenjene
samo NOB.«

Odmev zadnjih dni

Zadnji dnevi? Trenutek molka... kot bi se nekje
zbirale kaplje, da v mogočem slapu izpovejo bole-
čino.

»Smrt tovariša Edvarda Kardelja je pretresla sle-
herno vas v Beli krajini. Izgubili smo velikega, res
iskrenega prijatelja. Bili smo navezani nanj in on na
nas, zato je nedojemljiva, kruta, a vendar resnična vest
toliko globlje odjeknila med ljudmi. Vse KS so prire-
dile žalne slovesnosti in poslale sožalne brzojavke. Še
vedno mislimo nanj.

Že pred NO8 je šel tovariš Edvard Kardelj skozi
Belo krajino. Bilo je takrat, ko se je iz Zagreba vračal v
Ljubljano. Še posebej pa je bilo njegovo delo pove-
zano z Belokranjci med NOB. Tudi po vojni je spre-
mljal vsa prizadevanja za razvoj Bele krajine in spreje-
mal njene delegacije. Še novembra lani se je peljal po
čisto novi partizanski magistrali in jo ocenil kot veliča-
sten spomenik, ki ni sam sebi namen.

V ponedeljek, 19. februarja, so na slavnostni seji
vseh zborov skupščine občine Črnomelj počastili nje-
gov spomin. Seja je bila v programu prireditev ob
občinskem prazniku in 35-letnici 1. zasedanja SNOS v
Kulturnem domu v Črnomlju. Celoten program letoš-
njih prireditev obsega športna srečanja, razstavo »Par-

sedanju

...nilo, v ponedeljek, 19.
dvse slovesnega dne, ko
ani sokolskega doma v
INO, izvoljeni na zboru
ga naroda v Kočevju. Kot
enske ljudske skupščine
predstavniki AVNOJ in
n tr. Ivanom Ribarjem.
reželi na tem zasedanju v
šilnega pomena za gradi-
lovske državnosti v ok-
lenitivne Jugoslavije. Po
ti ga je imel ob tej prilož-
ardelj, je bila sprejeta De-
la šlovske delegacije na
NOJ.

tradicij iz NOB. S svojimi
21 organizacijami in dve-
ma invalidskima odboroma,
ki imajo skupaj 4000
članov, deluje ZZB NOV
Črnomelj na vseh področ-
jih splošnega družbenega
interesa. Člani se vključu-
jejo tako v KS, v delegaci-
je, v SLO, na področje sa-
mozaščite itd. Prisotni so
pri razreševanju raznih
problemov, ki se pojavlja-
jo v občini, dajejo pobude
za razne akcije in z lastno
aktivnostjo tudi zgled.

Prenašanju tradicij
NOB namenjajo posebno
pozornost. Priča za to je
čez 100 spominskih obe-
ležij. V prihodnje ne na-
meravajo graditi novih,
razen spominskega obe-
ležja na Lazah.

mo po šolah o dnevnih
NOB in mladina z zani-
manjem spremlja naše
besede. V nalogah na te-
mo NOB pa izražajo svoje
poznavanje zgodovine
naših krajev.«

To znanje bi lahko po-
globili z borčevskimi ča-
sopisi, ki bi našli pot k
mladim, kolikor je že ni-
so, ti pa bi s svojimi pri-
spevki bogatili njihovo
vsebino. Tudi tekmo-
vanje za najboljši spis na te-
mo NOB v občinskem
merilu je lahko iskra, ki
na neprisiljen način ven-
dar sili k razmišljanju.

»Organiziramo mladins-
ke brigade (Cankarjeva
brigada, Belokranjski
odred), hodimo z mladimi
po partizanskih poteh v
kraje, znane iz NOB, da
jim čim bolj približamo

**V pogovoru, ki
sta ga pripravili
Bojana Žokalj-
Jesih in Živa
Drole, so sodelo-
vali:**

Niko Požek,
predsednik skup-
ščine občine Črno-
melj; **Franc Košir,**
predsednik občin-
skega odbora ZZB
NOV Črnomelj;
Mirko Jelenič,
predsednik občin-
ske konference
SZDL ter **Julij No-
vak,** predsednik
občinske konferen-
ce ZSMS.

tizanski tisk med NOB«, dve seji, slavnostno akade-
mijo, sprejem novih članov ZK in jubilarov ob 30-
letnici članstva ZK, podelitev plaket občine črnomelj,
otvoritev gradnje otroškega vrtca na Vinici in revijo
pevskih zborov medrepubliške zveze »Bratstvo in
enotnost«, ki so se in se bodo zvrstile od 17. februarja
do 3. marca letos.

Romi

Romi? V črnomaljski občini ne predstavljajo več
socialnih problemov. Živijo v razviti sredini in se s
tem tudi sami razvijajo in socializirajo. Med njimi in
ostalimi prebivalci ni več meja. Selitvena strast se
umika težnji po lastnem domu. Mnogi si gradijo hiše.
V dogovoru s socialno skupnostjo v občini je načrto-
vana gradnja poti, kanalizacije in električne napeljave
do njihovih naselij. Dobili so občutek za vrednost dela
in zato ne prosjajo več, ampak delajo. Delovne orga-
nizacije, kjer se zaposlujejo, imajo posluš zanje. Tudi v
političnem življenju niso pasivni. Vključujejo se v kra-
jevne konference SZDL in imajo svoje delegate.
Mnogi med njimi dobivajo kot borci NOB priznava-
nine.

Nekaj mesecev po omenjenem razgovoru sem sklenil, da obiščem tistega »aktivista« in ga prav nedolžno povprašam, če kaj ve, kdo je sprožil akcijo, da se je tajno razširilo vabilo na sestanek k cerkvi. Vedel sem, da je bil on prvi na tem seznamu.

»Prepozen si. Moral bi biti pred dobro uro. Se je že umaknil...« Prepozen, mi zašumi v glavi.

Peljem se z avtomobilom v tisto vas, ko ob cesti zagledam znanca, ki ga že dlje nisem videl. Po kratkem pogovoru me vpraša, kam grem. Povem, ne povem mu pa, zakaj.

Na zadevo sem že skoraj pozabil, ponovno pa se mi je v spominu osvežila te dni, ko sem ponovno obiskal nekatere bivše aktiviste OF in partije. Pa mi eden od bivših funkcionarjev na moje vprašanje, če ve, kdo naj bi bil tisti zločinski provokator, odgovori: »Vem!« Obiskoval je starega partizana ko tja pridi še..., ki se jo nenavadno otožno ponašal, naenkrat pa kot bi govoril sam s seboj, polglasno zamrmral: »Slišal sem, da so tistemu, ki je izdal v Vrbi, že na sledi!« Prva dva sta se spogledala, ker o partizanskih dogodkih sploh niso govorili.

Čez tri dni pa se je zgodilo tisto nenavadno. Tako sva z bivšim funkcionarjem OF po različnih poteh prišla skupaj na cilj.

Deset vrbenskih talcev

Petnajstega novembra 1944. leta točno opoldne so Vrbo nepričakovano obkolili domobranci in razposlali ljudem poziv:

»Vsi vaščani, ne glede na starost, se morajo v petih minutah zbrati pri cerkvi svetega Marka!« Zagrozili so, da bodo vsakogar, ki ga bodo pozneje našli v hiši, ubili. Vas je bila obkoljena. Pred puškinimi cevmi so vaščani hiteli proti cerkvi, tam pa jim je domobranci poveljnih prebral tale razglas:

»Če se do jutri zvečer ne vrne ženska, ki so jo odpeljali partizani iz vaše vasi, bomo ustrelili deset Vrbnjanov, vas pa požgana!«

Tončka Pogačar se tega dogodka takole spominja:

»Doma sem pekla palačinke, ko sem skozi okno zagledala skupino vojakov. Nisem vedela, ali so Nemci ali domobranci. Poleg mene, sestere Helene in mame Ivanke, je bila pri nas še sosedja Vrhunčeva (od Fajdigove sestre). Mama je pekla kruh, Vrhunčeva pa je prinesla testo za hlebček, da ga je mama dala zraven v peč.

Če se zdaj v spominih vrnem v tisti čas, si mislim: Glej, kako so bili nabriti tisti domobranci! Vas so obkolili točno opoldne, ker so vedeli, da je tedaj največ ljudi doma pri kosilu.

Vstopijo in nam ukažejo, da moramo takoj vsi iz hiše ven in k cerkvi svetega Marka. Kaj njih briga testo v peči in moje palačinke. Gre za bolj važne zadeve.

Kmalu smo se vsi vaščani zbrali pri cerkvi, po vasi so po vseh hišah skakali le domobranci in iskali, iskali... Koga: domačine in partizane, vendar. Medtem so se iz smeri Lesc cerkvi bližali moj brat Tine, oče Jože in Jože Prešeren, po domače Suštarjev iz Žirovnice, ki so na našem travniku blizu Studenščic podirali drevesa, hoteli pa so domov na kosilo. Očeta in brata so zadržali, Prešerna pa so čez nekaj časa izpustili, ker je kričal, da ni Vrbnjani.

Domobranci poveljnik, majhne in koščene postave,

Jože Vidic:

Prešernova Vrba med narodnoosvobodilnim bojem

katerega prej še nikoli nisem videla (nekdo mi je omenil, da se piše Markeš), nam je v ostrem tonu povedal, zakaj so nasilno sklicali ta zbor. Gošarji so odpeljali mater dveh otrok iz Vrbe. Njenega moža so ubili že tedaj, ko so napadli domobranci postojanko v Lescu (bil je pri domobrancih v Lescu in je bil ob partizanskem napadu na postojanko še v postelji, kjer ga je zadela krogla). Za ta zločin ni kriva vsa Vrba, ampak posamezniki. Po teh grozečih besedah je iz žepa potegnil listič in rekel, naj

Tončka Pogačar

vsak, ki ga prebere, stopi iz skupine na določeni kraj, ki ga je pokazal s prstom. Ozrl se je naokrog, še bolj zresnil obraz in nas meril od glave do pete, se malo vzravnaval, da bi vse skupaj izgledalo še bolj pomembno, potem pa začel brati in klicati iz skupine:

1. Ivanka Mulej, Fajdigova; 2. Pogačar Tine; 3. Pogačar Tončka; 4. Zemlja Zdravko, Prešernov; 5. Noč Amalijsa, Flisova; 6. Nadižar Francika; 7. Šilar Peter, Šrajev; 8. Justin Anton, Boštjanov; 9. Mežnar Lovrenc, Rajhov; 10. Elca Freljova iz stare Flisove hiše.

Ko je bila desetina izločena in v posebni skupini, je še bolj povzdignil glas in grozil: »Vrbnjani! Gre zob za zob. Če gošarji ne bodo izpustili ženo našega mučeniške smrti padlega domobranca, bomo postrelili teh deset njihovih sodelavcev. Če želite dobiti njihove posmrtné ostanke, potem jih iščite levo ali desno za Smokuškim vrhom.

Tako kot vem, kje zdaj stojim, tako trdim, da bodo ti trohneli blizu Smokuškega vrha, če se ne vrne žena našega padlega domobranca. Če se vrne, pa jih bomo takoj izpustili.«

Med govorom je vladala grobna tišina. Zrli smo vanj in ne vem, kaj sem si tedaj mislila, ko me je poklical in ko sem stala med talci. Dobro pa se spominam očeta, ki je edini zbral toliko hrabrosti, da je stopil iz vrste pred poveljnika in gromkim glasom dejal: »Sramota za slovenski narod, da med seboj zbirate talce. Če je to res potrebno, potem vzemite sta-

rejšje in ne otroke. Vzemite mene in izpustite hčerko in sina! Njih dva nimata nobene zveze s tisto žensko.«

Poveljnik ga je potisnil nazaj rekoč, da ne pride v postev nobena zamenjava. Oni, domobranci, že vedo, kaj delajo in kaj je prav in kaj ni. Vsi Vrbnjani so jokali, vsi so prostili za naše življenje, le ena ženska se je oglasila, da prav ravna. Zob za zob.

Hoteli so nas takoj odpeljati, a so nam po prošnjah vseh navzočih le dovolili, da smo se šli domov preobleči.

Mene sta spremljala dva domobranci; eden od teh je bil domačin. Iz Vrbe sta bila le dva pri domobrancih: Mežnarjev, ki je padel ob partizanskem napadu na Lescu postojanko (to sem že omenila; oznovci so aretirali njegovo ženo in to so zahtevali domobranci nazaj) iz Vrhunčev Franck. Ta je bil že leta 1942 kot zelo mlad v partizanih in sta bila zato njegova starša v izgnanstvu v Salzburgu. Po partizanski delal pri predoru na Ljubelju, nato pa je bil vpoklican v nemško vojsko, starša pa sta se zaradi te sinove preobrazbe vrnila iz izgnanstva. Kdaj je prišel domov na dopust iz nemške vojske, nihče v vasi ne ve. Prišel je skrivaj in je morda celo pobegnil. Nekaj časa se je skrival doma, potem pa se naenkrat pojavi z domobranci v Vrbi. Kot njegova dobra znanca sem ga o tem spraševala, on pa se je samo hahljal in mi pod nos pokazal osebno izkaznico (domobranci so imeli ime Franc Mulej. Še enkrat povem: na lastne oči sem videla, da je bil pri domobrancih pod lažnim imenom.

No in ta moj nekdanji vaščan s katerim smo se kot otroci lovili med hišami in po travnikih je šel po stopnicah za menoj s puško v rokah. Drugi domobranec je ostal spodaj v hodniku in ko sva bila z Vrhunčevim sama v zgornjem prostoru, sem mu rekla, da bom skočila skozi okno. Kar daj, je odgovoril, samo moje kroglice bodo hitro položile na tla.

Vrnila sva se v kuhinjo in tu se z obema rokama primem za štedilnik. Nikamor ne grem iz hiše, sem kričala, kar tu me ubijta. S silo sta me odtrgala in izvlekla ven (Vrhunčev je bil po vojni obsojen na smrt).

Ko smo se spet vsi zbrali, so nas vodili proti Lescu po novi cesti. Vsi smo bili potrti, obupani, solznih oči. Ozirali smo se nazaj proti Vrbi. Bomo še kdaj prišli v našo vas? In če se vrnemo... kakšni?... živi ali mrtvi? Le Fajdigova mama, stara 46 let, se je vso pot norčevala iz domobrancev. Dva njena sinova sta bila v partizanih, sicer pa mati štirih otrok.

Gospodje domobranci, jih je jezala, po stari krščanski in posvetni navadi ima vsak obsojenec na smrt pravico zahtevati, da se mu izpolni zadnja želja. Mene pa tako srat tišči. Pustite me no za

tisto grmovje, ker je to moja zadnja želja. Nekaj časa nihče v koloni ni govoril, Fajdigova pa je znova začela: Kaj me ne slišite. Srat me tišči. Tišina; čez nekaj trenutkov pa gre še dlje v izzivanju in norčevanju: Če še nikoli niste videli ženske zadnjice, potem pojdite z menoj za grmovje. Počasi bom izpolnjevala svojo zadnjo željo, vi boste pa lahko tisto stvar opazovali. Ne bojte se, saj ne bo tako smrdelo.

Nekateri domobranci so se ji smejali, drugi bi jo sodeč

Anton Mulej-Boter (Fajdiga), sekretar OF v Vrbi

po kislih obrazih najrajši udarili po ustih.

Pred križiščem, kjer cesta zavije proti Bledu, so kolono ustavili žirovniški orožniki. Tu so domobranci doživeli šok, ki ga niso pričakovali. Komandir žirovniških orožnikov Klockner je predse poklical domobranskega poveljnika in ga vprašal, kdo mu je izdal dovoljenje za aretacijo Vrbnjanov. Domobranec mu je nekaj razlagal, kar pa očitno Klocknerja ni zadovoljilo. Začel se je dreti na poveljnika, ker brez vednosti orožnikov opravlja aretacije in grozi ljudem s smrtjo. Močno prekanje, kdo ima prav, je na nas aretirane delovalo blagodejno. Klockner je zahteval, naj nas vse takoj izpustijo in če imamo kaj na vesti, bo že on v soglasju z gestopom opravil aretacije. Trmasti domobranci poveljnik pa se tudi ni dal ugnati in le malo je manjkalo, da se niso pobili med seboj. Klockner je domobranci zagrozil z ovadbo zaradi prekrška in nesramnega vedenja in s posledicami, če se do jutri, ko bo on zadevo uredil na Bledu, komu od aretirancev kaj zgodi. Na Klocknerjev ukaz so mene in brata Tineta orožniki potegnili iz kolone in odpeljali na orožniško postajo v Žirovnici. Užaljeni domobranci so iz besa zaradi nemoči, da bi me priključili nazaj k njihovi koloni, kričali: partizanska kurba, vlačuga, nam boš že še prišla v roke!

Z bratom sva prespala na orožniški postaji. Naslednjega dne sva težko čakala, kdaj naju bo poklical komandir. Ure so se vlekale, njega pa ni bilo od nikoder. Popoldne

pa se je primajal popolnoma pijan in takoj odšel v svojo sobo. Tega sicer nisem videla, slišala sem le njegov glas. Poklical me je v svojo sobo. V srajci, hlačah in nogavicah je ležal na postelji. Rekel mi je, naj se usedem k njemu na posteljo. Ker sva bila sama v sobi, on pa pijan v postelji, sem se zgrozila ob misli, da bo nekaj zahteval, kar mi ne bo všeč. On pa je ponovil: Le usedi se, nič se ti ne bo zgodilo, le nekaj ti bom zaupal. Prisedla sem k njegovim nogam. Niti dotaknil se me ni, potihoma pa je začel govoriti: Domobranci so me ovadili na Bledu, da sem rešil žensko, ki ima doma polno vrečo partizanske pošte. Vidiš, prihajam z Bleda. In več zakaj sem se ga napol? Iz veselja, ker sem domobrancem nabil rogove. Verjeli so meni in ne njim. Komandant policije je domobrancem ukazal, da morajo takoj izpustiti vse zaprte Vrbnjane. Z bratom gresta lahko domov. Samo vedi: jaz nočem ničesar vedeti o tvojih zvezah s partizani. Za take reči sem gluha. Nisem vedela, kako bi se mu zahvalila. S Tineto sva se takoj vrnila domov, kmalu pa so se vrnili tudi drugi. Povedali so, da so jih peljali na Brezje, kjer so jih vso noč žalili in jim grozili.

Moram nekaj reči o tem komandirju. Joseph Klockner je bil doma v bližini Oberdraurgurba na Koroskem. Njegovi starši so bili Korosci, Slovenci. Za silo je mlel korosko slovenščino. Po poklicu je bil nadižatelj. V Žirovnico je prišel šele poleti 1944. (Ko so v Vrbi ubili obveščevalca Talerja, še ni bil v Žirovnici).

Bil je protinacist in je sodeloval s partizani. Pri Mazovcu na Selu pri Žirovnici se je sestel s poveljnikom in politkomisarjem Kokrškega odreda in jima obljubil, da ne bo ponoči pošiljal ven orožniških patrulj in da jim bo povedal, kdo izdaja partizane.

Po vojni je bil orožniški inšpektor v Oberdraurguru, kjer je pred nekaj leti umrl. Dve leti pred smrtjo ga je obiskal bivši borec Kokrškega odreda Ivan Zupan in ga povabil na obisk v Žirovnico. Obljubil je, da bo prišel, a ga je prehitela smrt.

Ujetnik pobegnil domobrancem

Nekega popoldneva so domobranci nenadoma vdrli v Vrbo in pred Ribčevo hišo ujeli aktivista Franca Muleja-Lipo. V Ribčevi hiši so živeli mati in osem hčera starih od sedem do dvaindvajset let.

Domobranci so nadaljevali preiskavo po Vrbi, pred Ribčevo hišo pa so pustili dva vojača z mitraljezom, da sta stražila ujetnika. Vsi trije so sedeli pod oknom Ribčeve hiše. Lipa se je znašel in ponudil stražarjema cigarete. Tako sta domobranci kadila

2

partizanske cigarete in se pogovarjala z Lipo. Med pogovorom se je Lipa obrnil k oknu in poprosil dekleta v kuhinji za kozarec vode. Julka je natočila vodo, ponudila pa mu jo je skozi okno, ki gleda k Prešernovi rojstni hiši, medtem ko sta bila strazarja še vedno pod oknom, ki gleda proti cerkvi. Tako je Lipa za trenutek izginil za hišni vogal, prijel za kozarec z vodo in zbežal okrog hiše. Brž ko sta strazarja to opazila, sta stekla za njim, toda Lipa je bil že med drevesi. Domobranci sta poklicala na pomoč še druge in začel se je lov. Skupina domobrancev ga je zasledovala, druga pa je pohitela v zvonik, odkoder je lep razgled. Toda o Lipi ni bilo sledu. Ribčeve je zelo skrbelo, kaj je z njim. Pomirili so se šele zvečer, ko so zvedeli, da je Lipa srečno prišel v Drago nad Begunjami.

Suho meso rešilo vosovca

Boštjanova hiša je sredi vasi v Vrbi. Brata Franc in Ivan Pristov (Boštjanova), sta bila v partizanih. Ivan je bil v minerskem vodu Gorenjskega odreda, oktobra

Franc Pristov, Boštjanov

1943. leta pa je bil premeščen k OK VOS Žirovnica; tedaj je bil star 22 let.

Bilo je junija 1944. leta, ko se je ponoči tiho priplazil do domače hiše. Ni bilo potrebno trkati, ker sta bila z mamo zmenjena, kako naj se javi, da je lahko razločila tujca od sina. Ko se je doobra najedel, je odšel spat na skedenj.

Rano zjutraj so Nemci in domobranci obkolili vas. Na skedenj je pritekel 10-letni Ivanov nečak Franc Ribnikar in ga opozoril na nevarnost. V takih trenutkih misli švigajo sem ter tja kot strele ob najhujši nevihti. Me je kdo videl? se je spraševal in se oziral po domala praznem skedenju. Trave se niso pokosili, le kupček starega sena je še ostalo. Sprva je menil, da bi bilo najbolje, če bi se zari vanj, a se je premislil, dvignil desko od poda in zlezal pod pod, obenem pa je z rokami namestil desko v ležišče, ker ni bila pribita. Pod deskami je bil obočen hlevni strop, med tem zidom in deskami pa je bilo okoli 30 cm praznega prostora.

Medtem ko se je Ivan že skril, je na skedenj pritekla njegova mati in pod tisti kupček sena skrila suho meso, zaseko, jajca in še nekatere stvari. Bala se je, da ji bodo med preiskavo vzeli najboljše, kar so radi delali pri družinah iz katerih je bil kdo pri partizanih.

Skozi desetletja se je pod podom nabralo veliko sene, nega in slamnatega prahu, pa od mlatenja žita in drugih pridelkov.

(Se nadaljuje)

MARIBOR

Številne proslave in spominska srečanja

V Mariboru so izdelali program proslav za letošnje leto. V vsakem mesecu je predvidena vrsta spominskih svečanosti, športnih, kulturnih, političnih in drugih srečanj.

Med osrednje proslave sodijo: 60-letnica ustanovitve KPJ in 50. obletnica smrti Djura Djakovića ter Nikole Hečimovića, 35-letnica pohoda divizije na Štajersko in športnopolitična manifestacija mnogih partizanskih društev Jugoslavije. Vse tri proslave so uvrščene v republiški program proslav.

Prvi dve bosta ob dnevu borca v Mariboru in na Duhu na Ostrem vrhu oziroma Djakovičevem. Obenem bodo tukaj odprli prenovljeno šolsko poslopje in komunalne objekte ter odkrili nekatera spominska obeležja.

V drugi polovici aprila nameravajo pripraviti že tradicionalni pohod po poteh Djura Djakovića in Nikole Hečimovića z več proslavami, tekmovanji in srečanji. Organizatorja sta občinska konferenca ZSMS Maribor in krajevna skupnost Selnica ob Dravi.

Ob 35-letnici legendarnega pohoda štirinajste divizije na Štajersko bo proslava 24. februarja v Mariboru s srečanjem borcev Šerčerjeve, Bračičeve in Tomšičeve brigade. Občina Maribor jim bo podelila domicil.

Poleg tega bodo v Mariboru proslavili več spominskih dni: mednarodni dan invalidov (marec), dan izgnancev (7. julij), dan graničarjev (15. avgust), dan samoupravljalcev (27. junij), Borštnikovo srečanje (oktobra). Razen tega bo 25 krajevnih skupnosti skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami kraja v občini Maribor organiziralo svoja krajevna praznovanja.

DRAGO MIKLAVEC

SVEČE

Ob 35-letnici smrti Matije Verdnika-Tomaža

V spomin na junaško smrt narodnega heroja Matije Verdnika-Tomaža, znanega koroškega borca z Jesenic, ki je v noči od 1. do 2. februarja 1944 podlegel ranam v boju z nacisti v Rožu, bo v nedeljo 4. februarja na pokopališču pri njegovem grobu v Svečah vsakoletna žalna slovesnost.

Razen koroških rojakov in predstavnikov slovenskih organizacij v Avstriji se ga bodo spomnili tudi nekdanji koroški partizani z Gorenjske. Predvidevajo, da se bo slovesnosti v Svečah udeležilo nad 400 nekdanjih borcev iz jeseniške in radovljiške občine. Zbrali se bodo na železniški postaji Jesenice, od koder se bodo ob 9. uri odpeljali z vlakom.

Svečanost v Svečah se bo začela ob 11. uri, povratek z vlakom pa je predviden ob 13. uri.

LITIJA

Izobraževanje rezervnih vojaških starešin

Občinski odbor ZRVS Litija uvršča med svoje najvažnejše naloge strokovno in družbenopolitično izobraževanje svojih članov. V januarju je organiziral tri predavanja iz družbenopolitične problematike. Teme so bile naslednje:

1. Sodobna vojaška in politična situacija v svetu ter njen vpliv na položaj in varnost SFRJ
2. Vloga članov ZK v delavskem samoupravljanju ter izvajanju zakona o združenem delu
3. O narodni zaščiti
Poslušalci so prišli iz območja cele občine Litija.

ŽIROVNICA

Veliki možje

Mešani pevski zbor iz Ukev v Kanalski dolini.

Delavsko prosvetno društvo »France Prešeren« Žirovnica-Breznica in družbenopolitične organizacije tega področja so pripravili v soboto 10. februarja Prešernovo proslavo v Breznici. Najprej so z žalno slovesnostjo počastili spomin velikega človeka Edvarda Kardelja, nato pa ob 130-letnici Prešernove smrti z bogatim kulturnim programom oživili spomin na največjega slovenskega pesnika.

Gostje iz Kanalske doline so med gledalci v dvorani pustili nepozaben vtis. Krajani so jim izročili cvetje in spominsko darilo, Prešernove poezije, ter haubo, pokrivalo gorenjske narodne noše. Gostje in domačini so se dogovorili o nadaljnjem sodelovanju.

BRANKO BLENKUŠ

ŽALEC

Odgovornost za spominska obeležja

V občini Žalec je že dalj časa v razpravi »Družbeni dogovor o zaščiti, urejanju, vzdrževanju obstoječih in izgradnji novih kulturnozgodovinskih objektov, spomenikov in spominskih obeležij, grobišč in grobov iz predvojnega revolucionarnega gibanja, narodnoosvobodilnega boja proti fašizmu in povojne izgradnje samoupravne socialistične družbe v občini Žalec.«

Gre za pomemben dogovor, s katerim podpisniki (občinske družbenopolitične organizacije, skupščina občine Žalec, samoupravne interesne skupnosti, krajevne skupnosti, organizacije združenega dela in drugi) prevzemajo nase odgovornost, da bodo zagotovili trajno varnost vseh obstoječih kulturnozgodovinskih spominskih obeležij in konkretne dolžnosti v zvezi s posameznimi zgodovinskimi obeležji.

Družbenopolitične organizacije bodo pobudniki za izgradnjo novih zgodovinskih spominskih obeležij.

V družbenem dogovoru so podrobno opredeljene naloge varovanja, urejanja in vzdrževanja teh spomenikov. Občinska konferenca ZSM Žalec bo posvetila posebno pozornost tradicijam SKOJ. Občinski svet Zveze sindikatov Žalec bo dal pobudo posameznim OZD, da prevzamejo odgovornost za posamezne objekte. Usmerjal bo kolektivne izlete delavcev v partizanske kraje, organiziral proslave in praznovanja dogodkov iz zgodovine NOV. Skupščina občine Žalec bo sprejela posamezne odloke, ki urejajo ta vprašanja, občinska matična knjižnica pa bo zbiral dokumentacijo o predvojnem, medvojnem in povojnem revolucionarnem gibanju.

Sestavni del družbenega dogovora je seznam vseh objektov, kot pregled vsega, kar je v občini in določba, kdo in kako vzdržuje posamezen objekt.

FRANC JEŽOVNIK

STOŽICE

Letni pregled dela ZRVS v KS Stožice

Konec januarja 1979 so se sestali rezervni vojaški starešine iz krajevne skupnosti Stožice na svoji drugi konferenci. Pregledali so lanske delo. Težišče je bilo v utrditvi nove organizacije znotraj in zunaj, splošno vojaško usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje, družbena dejavnost, ljudska obramba in družbena samozasčita, organizacijske in kadrovske zadeve ter informativno propagandna dejavnost.

Predsednik Viktor Mlakar je v poročilu povedal, da so se RVS redno udeleževali predavanj in seminarjev, obenem pa so se preko Naše obrambe samoudeleževali. TOV-78 se je udeležilo 81 odstotkov RVS, streljanja pa 86,5 odstotkov RVS. Uspeh je bil zelo dober.

Pri izvedbi obrambnega dne na osnovni šoli Danile Kumar je sodelovalo 27 RVS, ki so se udeležili tudi pohoda po poteh partizanske Ljubljane, sodelovali pri Kurirčkovih pošti in pri organizaciji dneva mladosti. Pomembno je aktivno sodelovanje med DPO v krajevni skupnosti in KS na vseh področjih.

Na konferenci so sprejeli podroben načrt za naslednje leto. Akcije za njim ne zaostajajo. Konference so se udeležili predstavniki KS in DPO v KS, predstavniki vojašnice Ljubo Šerčer, komandant polkovnik Peter Kos in načelnik major Mile Tica. Tajnik občinske konference ZRVS Bežigrad Viki Ramovž je v kratkem nagovoru zaželel še več uspehov.

Sprejeli so sklep, da bodo nabavili novi prapor in ga razvili aprila letos. Sredstva zanj bodo zbrali s prostovoljnimi prispevki starešin in s pomočjo raznih organizacij ter institucij.

Uredili so tudi razstavo fotografij, člankov in revij, iz katerih je razvidno lanske delo RVS.

Za uspehe so prejeli plakete in priznanja: srebrno plaketo ZRVS Jugoslavije Jože Belc, bronasto plaketo ZRVS Jugoslavije Franci Rus in Jože Mokorel. Pismena priznanja so prejeli Lovro Dečman, Jože Maček in Janez Sodnikar. Pismena priznanja krajevne konference ZRVS Stožice pa so podelili Saši Divjaku, Antonu Henriku, Andreju Kumarju, Ivanu Kunsteljnu, Slavku Resniku, Petru Strbanu, Antonu Sijancu in Branku Turku.

STEVO JAVOR

PTUJ

Priprave na pohod po poteh revolucije

V Ptuj se že pripravljajo na letošnjo, sicer že tradicionalno prireditev pod geslom »Vsi po poteh revolucije«. Pohod bo v soboto 21. aprila, pred dnevom osvobodilne fronte.

Po poteh revolucije bodo šli učenci vseh šol z območja ptujske občine, mladina, pripadniki SLO in JLA ter drugi. Tod so, pred skoraj 37. leti hodili borci prve Slovensko-goriške čete.

Osrednja prireditev bo letos v gozdičku Laze pri Mostju, nedaleč od Ptuja, kjer je v neenaki borbi s sovražnikom po izdaji izkrcavala četa hrabrih partizanov. Letos bo osrednja slavnost že v spominskem parku, ki so ga že pričeli urejati. Prejšnja leta je bila slavnost pri spomeniku Slovensko-goriški četi ob cesti, ki vodi iz Ptuja proti Juršincem.

Pričakujejo, da bo odšlo po poteh revolucije več kot deset tisoč ljudi, od nekdanjih borcev NOV, mladine, vojakov, kot tudi pripadniki drugih enot. Pohoda se bodo udeležili tudi številni občani ptujske občine.

FRANJO HOVNIK

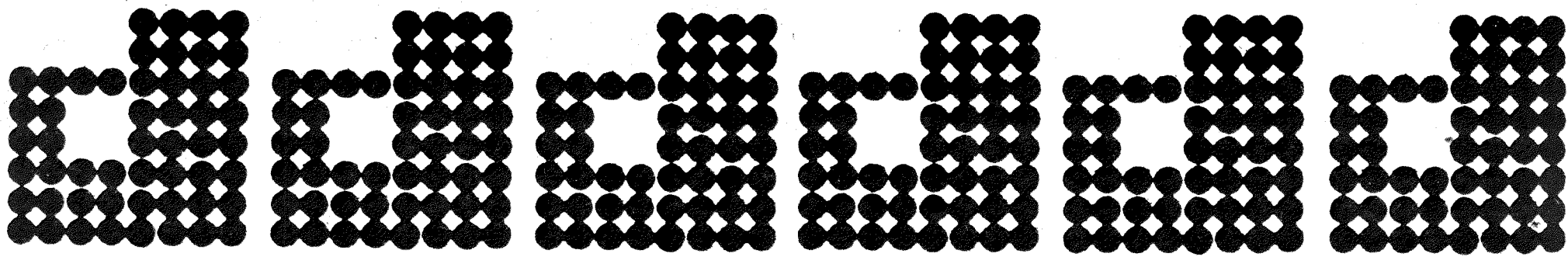
LJUBNO

Sistematski pregled borcev v radovljiškem dispanzerju

Na zadnji seji KO ZZB NOV, ki jo je vodil predsednik Janez Grobovšek-Savin, so razpravljali o pripravah na sistematski pregled borcev v dispanzerju ZB Radovljica in kot prve določili borce, ki so potrebni zdraviliškega zdravljenja.

Delovno konferenco KO ZZB Ljubno bodo sklicali konec marca ali v začetku aprila. Pregledali bodo dosedanje delo in določili nadaljnje smernice ter predlagali partizansko srečanje borcev, ki so živeli v KS Ljubno, sedaj pa so raztreseni po drugih krajih naše domovine. Povečali so tudi komisijo, ki je določena za obiske bolnih članov.

CIRIL ROZMAN

DELO

Tiska časopise, revije,
knjige, publikacije,
razglednice, prospekte
in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje,
Ljubljana

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk,
lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji
slovenski dnevnik
»DELO«, Teleks, Naši
razgledi, revijo Avto,
revijo Stop, revijo
Jana, Zabavnik

vela tapete vevče
vela tapete vev
vela tapete
vela tapet
vela ta
vela

PAPIRNICI VEVČE, 61260 LJUBLJANA-POLJE

k
vela
tapetam
vela
lepilo

**DRŽAVNA ZALOŽBA
SLOVENIJE**

61001 LJUBLJANA — MESTNI TRG 26

Jože Petek, Stane Škrabar-Braškar: S
ŠTIRINAJSTO DIVIZIJO (Četrta, izpo-
polnjena izdaja)

Fotomonografija, izdana ob 35-letnici
pohoda XIV. divizije na Štajersko.
Dragocen dokument o vzponu in zna-
menitih bojih XIV. divizije, ki jo je vojni
fotoreporter Jože Petek leto dni sprem-
ljal na njeni zmagoviti bojni poti.
(133 strani vel. formata, pl. 200 din)

Naročilnica

TV-15/II

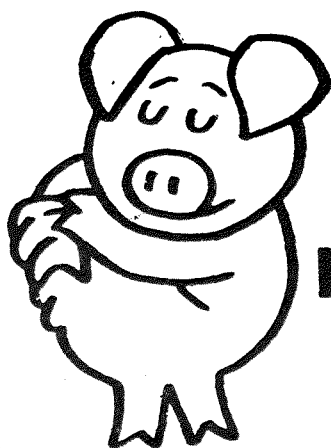
Knjigo pošljite na naslov:

Reg. št. os. izk., izdane pri

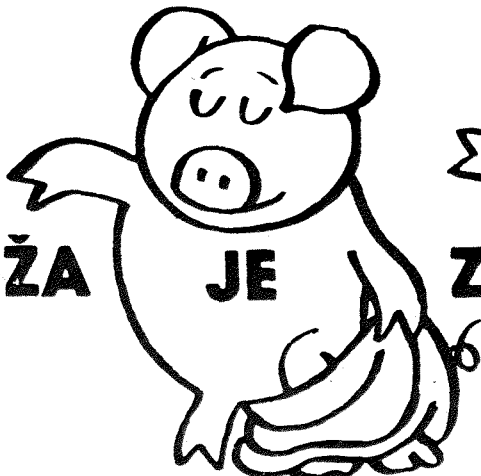
— po povzetju
— na obročno odplačevanje (dva zapo-
redna mesečna obroka)
Ustrezno označite!

Kraj in datum: P- -odpis naročnika:

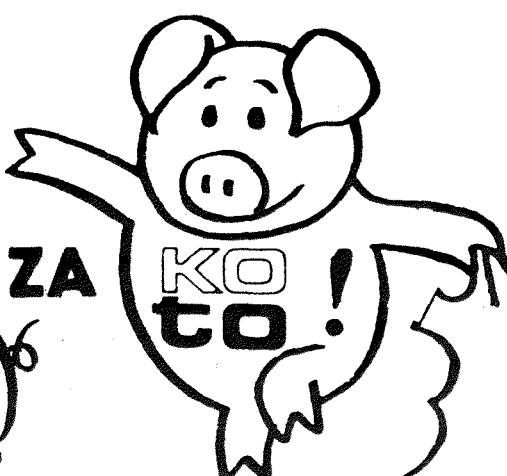
Prosimo, da naročilnico pošljete na
naslov:
Državna založba Slovenije, Knjižni od-
delek, Mestni trg 26, Ljubljana

KOŽA

JE

ZA

**KO
TO!**

**KO
TO**

KOTO koteks tobus
in zbiralnice
kmetijskih zadrug
odkupujejo svinjske
kože po ugodnejši
ceni kot prejšnja leta

MURSKA SOBOTA

Obširne naloge ZVVI

Združenje vojaških vojnih invalidov v občini Murska Sobota ima 210 članov. Večinoma so to družinski invalidski upravičenci iz prve svetovne vojne, starši padlih borcev in vojne vdove iz NOB, pa še vojaški in mirnodobski invalidi. Združenje je prilagojeno organizacijski, starostni in zdravstveni strukturi članstva. Organiziralo je štirinajst poverjenjskih območij. S poverjeniško mrežo sta pokriti dve tretjini občine in na vsakega poverjenika pride v program obiskov šest vasi.

Organizacija invalidov v Murski Soboti skrbi za redne obiske vseh bolnih, starih in onemoglih članov ob sprejemanju važnejših odločitev organizacije, ob raznih praznikih ali pa tudi osebnih praznovanjih, poleg tega pa še za rehabilitacijo in zaposlovanje čim večjega števila mladih vojaških invalidov. Pomaga jim tudi pri reševanju stanovaljskih problemov, skrbi za popust pri kopanju v Moravskih Toplicah in pri nabavi ortopedskih pripomočkov.

Posebno pozornost namenja rekreativni športni dejavnosti. Ekipa redno sodeluje na športnih tekmovanjih ob 22. decembru, na tekmovanjih z borci NOV občin Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona ter z borčevsko organizacijo iz Varaždina.

Invalidi – športniki se bodo letos udeležili športnega tekmovanja ob mednarodnem dnevu invalidov ter srečanja invalidov-športnikov severovzhodne Slovenije.

Marsikateri član ZVVI Murska Sobota predava mladim na šolah o časih NOB.

FILIP MATKO

SLOVENJ GRADEC

Razširitev muzeja

Ravnatelj muzeja ljudske revolucije NOV v Slovenjem Gradcu Ferdo Fišer je v zvezi z obnovo oziroma razširitvijo muzeja ljudske revolucije v Slovenj Gradcu povedal, da bodo pridobili šest novih razstavnih prostorov. Za otvoritev koroškega pokrajinskega muzeja revolucije je določen 23. april. S tem bodo Korošci počastili praznika OF in 1. maj.

Načrti za postavitev zbirke so že pripravljeni. Po končanih obrtniških delih bodo na novo organizirali stalno zbirko z glavnim poudarkom na tematiki delavskega gibanja med obema vojnama, razvoju NOB na Koroškem, povojni obnovi in rasti. Kot sestavni del le-te pa bosta poglobljeno obravnavali specifično problematiko zbirka o zaključnih bojih maja 1945 na Koroškem oziroma v Evropi ter prikaz partizanske sanitete na zahodnem delu Pohorja in na Koroškem. Posebno mesto bodo dobile enote, ki so jim koroške občine podelile domicil. Razstavljeni bodo najrazličnejši dokumenti, predmeti, skice, fotografije, preglednice itd.

Ob otvoritvi bo v galeriji likovna razstava, ki bo obsegala: retrospektivo dveh likovnih umetnikov, ki sta padla kot talca, in sicer Franca Goloba iz Prevalj in Lojzeta Sušmelja ter likovne stvaritve Ivana Seljaka-Copića, Božidarja Jakca, Vladimirja Lakovića itd.

Poleg raziskovalnega in rednega dela bo muzej sodeloval pri nadalnjem zbiranju gradiva za monografijo o NOB v Mislinjski dolini, pripravil posebno razstavo o spomenikih in znamenjih NOB na Koroškem ter v počastitev partijskega jubileja pomagal razvijati prizadevanje za postavitev ustreznega znamenja predvojnim komunistom in skojevcem.

ADOLF ANKON

SLOVENSKE KONJICE

Nikoli jih ne bomo pozabili

Vsako leto 12. februarja se občani občine Slovenske Konjice poklonimo spominu sto talcev, ki jih je okupator še malo pred svojim dokončnim porazom obesil na Stranica h v letu 1945. Letos je nanese, da smo se na tej tradicionalni žalni slovesnosti poklonili tudi spominu Edvarda Karđelja, velikega borca naše revolucije. Obenem smo se na tej slovesnosti spomnili tudi 35-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko, ki je v neposredni bližini, kjer so grobovi talcev prečkala cesto Celje-Maribor, ko je šla preko Konjiške gore na Lindek in dalje proti Pohorju in Paškemu Kozjaku, kjer je v težki zimi vodila slavne boje in premagovala nečloveške težave. V letu delovanja in bojov na Štajerskem so dopolnjevali njene vrste tudi ljudje iz naših krajev in nekaj teh je svoj poslednji boj dokončalo prav tu na Stranica h.

JULKA TAJNIKAR

SLOVENJ GRADEC

Aktivnost in jubileji v tekočem letu

Občinski odbor ZZB NOV v Slovenjem Gradcu je pripravil obširen program dela, ki se nanaša na organizacijska, ekonomska in socialna vprašanja borcev, zdravstveno varstvo ter družbenopolitično dejavnost članov borčevske organizacije.

Ivan Majcen, predsednik obč. odbora ZZB NOV, je med prvenstvenimi nalogami poudaril sodelovanje v pripravah na SLO in vključevanje članov ZZB NOV v družbeno samozaščito v okviru krajevnih skupnosti.

Posebna skrb bo posvečena razvijanju tradicije NOB, zlasti med mlado generacijo. Glavni pogoj za uspeh vzgoje v duhu tradicij NOB je predvsem osebni zgled članov ZB, ki ne more temeljiti le na preteklih zaslugah, temveč na tem, da vsak borec še danes aktivno oblikuje samopravno socialistično družbo. Gre tudi za izboljševanje zdravstvenega varstva borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev in s tem v zvezi vprašanje prispekov za zdravstvene storitve in vprašanje podaljšanega in nado-mestnega zdravljenja v naravnih zdraviliščih. Proučiti je treba možnosti za domsko oskrbo upokojenih, ostarelih, bolnih in onemoglih borcev, ustanavljati ambulante in dispanzerje za borce ter poskrbeti za kadrovske krepitev v zdravstvenem domu Slovenj Gradec. Komisija za vojaške vojne invalide bo letos organizirala kar 6 področnih in 7 republiških tekmovanj. Udeležili se bodo tudi spomin-skega tekmovanja za pokal pohoda 14. divizije na Štajersko in več prijateljskih srečanj v Ptuj, v Rušah in v Ljubljani.

Leto 1979 bo leto jubilejev in naše revolucionarne preteklosti. Proslavili bomo 60-letnico KPJ oziroma ZKJ, 60-letnico SKOJ in 35-letnico prihoda 14. divizije na Štajersko. Zgodovinski krožki na šolah pa bodo v spomin na ta pohod pripravili razstave v besedi in sliki s predavanji, filmi in diapozitivi.

ADOLF ANKON

LESCE

Priprave na mladinske delovne akcije

Lani je iz naše občine sodelovalo okoli 70 brigadirjev na mladinskih delovnih akcijah. Štab MDA pri OK ZSMS Radovljica ima stalno mladinsko delovno brigado »Stane Žagar«, ki je lani sodelovala na dveh zveznih MDA, in sicer maja na »Šamac-Sarajevo« in avgusta na »Podrinje-Kolubara«, kjer je brigada prejela priznanje Trak akcije.

MDB Stane Žagar bo letos sodelovala na treh akcijah; na zvezni, ki bo junija v Makedoniji v kraju STREŽEVO, sledita še občinska akcija na Pokljuki v juliju in v avgustu akcija Slovenske gorice 79.

Na zvezno MDA Strežev bomo poslali okoli 30 brigadirjev iz naše občine, predvsem iz delovnih organizacij.

Na občinski akciji, ki jo financira Skupščina občine Radovljica, bo julija 3 tedne sodelovalo okoli 40 brigadirjev iz naše občine in pobratenih občin Brusa in Svilaj-naca; Naselje brigadirjev bo verjetno v vojašnici, urejali pa bomo cestne bankine.

Na republiško akcijo v Slovenske gorice bo odšlo okoli 45 brigadirjev iz naše občine. To bodo v večini dijaki in učenci ter nekaj delavcev. Štab MDA ima pred seboj pomembne naloge. Treba je pripraviti in izvesti občinsko akcijo na Pokljuki, za katero so se že decembra začele priprave, predvsem pa najti skupen jezik z OZD, ki naj bi zagotovile določeno število brigadirjev za udeležbo na akcijah in jim omogočile nadomestilo osebnega dohodka za čas na akciji.

EMIL MULALIĆ

LJUTOMER

Priznanja OF

Na krajevni konferenci SZDL Ljutomer so prejšnji teden podelili priznanja OF z bronasto značko zaslužnim aktivistom in dolgoletnim družbenopolitičnim delavcem in društvom.

Za dosežene uspehe pri razvijanju samoupravnih odnosov v krajevni skupnosti Ljutomer, za utrjevanje naše samoupravne socialistične stvarnosti ob razvijanju družbenih in društvenih odnosov so pre-jeli priznanja OF:

Janko Belec, Stane Bezjak, Rudi Mavrin, Stanko Meško, Stane Novak, Silvo Prelog, Janko Tratnik, gasilski društvi Ljutomer in Noršinci ter krajevni odbor rdečega križa Kamenščak.

K prejetim priznanjem OF čestitamo!

S. FEUŠ

KAMNICA

RVS v središču dogajanja

Pred kratkim so v Kamnici pri Mariboru ocenili delo krajevnih konference ZRVS. V sklopu svoje organizacije imajo aktiv ZK, ki šteje 46 članov. Grajali so tiste RVS, ki stojijo ob strani in se ne udeležujejo predavanj in drugih akcij, ki jih prirejajo skozi vso leto. Precejšnje število RVS pa je zelo delovnih na vseh področjih. Tako je v družbenopolitične organizacije in društva oziroma v njihove odbore vključenih 45, v specializirane organizacije 46, v samoupravne interesne skupnosti 12, v organe in telesa na področju ljudske obrambe, družbene samozaščite, civilne zaščite, narodne zaščite itd. pa 32 rezervnih vojaških starešin.

Zelo dobro delujejo RVS na treh osnovnih šolah, zlasti v centralni šoli Lackovega odreda. Pripravili so vrsto proslav in vložili precej truda pri pridobivanju mladincev za vojaške šole in za šole rezervnih vojaških starešin.

Na lanske leto delo je padlo nekaj kritičnih pripomb. Posamezni RVS še vedno premalo obdelajo gradivo iz Naše obrambe, tako da niso vsi dobro opravili izpitov.

Po razpravi so sprejeli program dela za letošnje leto. Najbolj delovnim RVS so podelili krajevna priznanja. Prav tako so izrekli priznanje Antonu Godcu za uspešno vodenje organizacije ZRVS in za njegovo dosedanje delo, tako v organizaciji, kakor drugod. Predlagali ga bodo za državno odlikovanje.

DRAGO MIKLAVEC

CELJE

Ogledalo narodnoosvobodilnega boja

Kaj pomeni zavzetost in vztrajnost pri delu, nam izpričujeta zelo pomembni razstavi v Muzeju revolucije v Celju: dopolnjena razstava o legendarni 14. diviziji in nova razstava o življenju in delu partizanskega pesnika Karla Destovnika-Kajuha. Komaj deset dni po strahoviti eksploziji plina na Trgu 5. kongresa v Celju, ki je močno poškodovala muzej z razstavljenimi dragocenimi predmeti so vztrajni delavci muzeja uspeli organizirati dve razstavi, posvečeni slovenskemu kulturnemu prazniku ter 35-letnici pohoda Štirinajste in 35-letnici smrti Karla Destovnika-Kajuha.

Otvoritev razstav je bila 7. februarja v avli muzeja ob številnem zastopstvu predstavnikov občine, družbenopolitičnih organizacij in šol ter številnih gostov. Razstavi je omogočila kulturna skupnost občine Celje. Odprti sta vsak dan do 28. februarja od 9. do 12. in od 15. do 18. ure.

Po pozdravnih besedah ravnatelja muzeja, tovariša Emila Lajha in kulturnem programu je članica kulturniške skupine 14. divizije Marta Pavlin-Brina spregovorila navzočim o naporih borcev in svojih sodelavcev, še posebej o Kajuhu kot človeku, pesniku in borcu. Predstavila je zvezek njegovih pesmi, ki so jih kot člani kulturniške skupine 14. divizije tiskali med sovražno ofenzivo v novembru 1943 v gozdovih notranjskega Snežnika. Zvezek 27 pesmi je tovarišica Brina izročila ravnatelju Emilu Lajhu v shrambo in spomin Muzeju ljudske revolucije v Celju.

Muzej revolucije je izdal novo brošuro o 14. diviziji, ki jo je napisal profesor zgodovine Vido Stres. K razstavi o Kajuhu je veliko dragocenega materiala prispevala tovarišica Brina. Obe razstavi bodo selili v razne kraje celjskega območja.

RUDOLF URŠIĆ

RADOVLJICA

Skupne naloge

Sodelovanje med občinsko konferenco ZRVS in občinsko konferenco ZS MS je postalo že tradicionalno.

Pomembnejše akcije, ki smo jih izvedli skupaj v preteklem letu so bile: partizanski tabor heroj Tonček, organizacija in izvedba pohoda po poti heroja Kebeta, skupna udeležba pri srečanju ZRVS Jugoslavije, pohod in proslava na Vodiški planini ter osrednja občinska proslava ob dnevu JLA.

Tudi v tem letu načrtujemo skupne naloge.

Poleg že navedenih akcij iz lanskega leta bomo izvedli še 2 do 3 dnevni pohod od spomenika do spomenika NOB. Kot stalna naloga ostaja vključevanje mladih v LO in DS ter pridobivanje za vojaške šole.

JORDAN BLAŽEVIĆ

Ivanka Humar

Rodila se je leta 1924 v vasi Otoče-Radovljica. Leta 1943 se je organizirala priključila NOG in kot sekretarka SKOJ delovala na jelovškem področju. Bila je tudi kurirka in obveščevalka. Za svoje delo je prejela več odlikovanj. Umrila je v septembru lani. Pokopali so jo na pokopališču na Stari gori pri Novi Gorici.

Vojo Karadžić

Na pokopališču na Stari gori pri Novi Gorici so v juliju lani pokopali Vojo Karadžića, rojenega leta 1917 v vasi Žabljak v Črni gori. Kot študent je sodeloval v akcijah SKOJ. V NOV se je leta 1941 priključil Durmitorskemu odredu, nato 4. črnogorski proletarski brigadi, ob koncu vojne pa je bil komandant 3. proletarske črnogorske brigade. Bil je tudi nosilec spomenice 1941.

Anton Tomšič

Oktober lani smo na pokopališču v Knežaku pokopali Antona Tomšiča, rojenega leta 1909 v Koritnicah. Že leta 1941 je deloval za NOG, v NOB pa se je vključil leta 1942. Postal je član KPJ, član Rajonskega odbora OF za Pivko, član gospodarske komisije in okrožni vojaški referent, po osvoboditvi pa predsednik KNOO v Koritnicah. Za hrabrost je prejel več odlikovanj.

France Balantič

Sredi septembra lani smo se na pokopališču v Stranjah poslovili od tovariša Franceta Balantiča iz Zupanjih njiv pri Kamniku. Med NOB je sodeloval z OF. V njegovi hiši so partizani in aktivisti vedno dobili varno zatočišče.

Berta Draksler

Na Dolu pri Hrastniku smo se poslovili od Berte Drakslerjeve. Po letu 1941 jo je gestapo aretirali. Mučili so jo najprej v Starem piskru v Celju, potem pa v taborišču Auschwitz, od koder se je vrnila po osvoboditvi. Na njeno predanost in zvestobo slovenskemu narodu smo ponosni.

Anton Novak

V septembru 1978 smo na zadnjo pot na pokopališče v Knežaku pospremili Antona Novaka, rojenega leta 1915 v Koritnicah. Aprila 1941 je bil prisilno mobiliziran v bataljon speciale, od koder so ga poslali v Tunizijo, tam pa je prestopil k zavezniški vojski, s katero je sodeloval do jeseni 1943, ko je pristopil v NOV. Boril se je v tankovski enoti 3. prekomorske brigade in pozneje 5. korpusa. Prejel je čin starejšega vodnika in več odlikovanj za hrabrost.

Alojz Leban-Planinc

Umril je rezervni podporočnik Alojz Leban iz Šempetra pri Gorici. Rodil se je leta 1906 v Poljubinu pri Tolminu. V NOB leta 1941 in deloval najprej na ljubljanskem območju, potem pa na zapadnoprimorskem okrožju. Po vojni je politično deloval v Šempetru. Dobil je več odlikovanj za zasluge med vojno in po njej. Pokopali so ga septembra 1978 na poljubinskem pokopališču.

Vlado Furlan-Stojan

Na Žalah smo se poslovili od našega soborca, tovariša Stojana iz Podlehnik pri Ptuj. Leta 1941 je bil z družino pregnan v Srbijo, kjer so se vsi vključili v osvobodilno gibanje. Konec vojne je dočakal kot komandir voda. Postal je strokovnjak za kriminologijo in na območju KS Brinje doleval kot priznan družbenopolitični delavec.

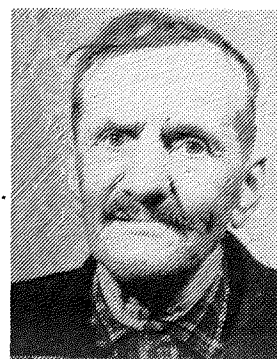
Ivan Ševerkar

Avgusta lani smo se na pokopališču Kolovrat poslovili od vestnega rudarja in dobrega tovariša Ivana Ševerkara. Od leta 1944 pa do osvoboditve se je boril z okupatorjem in domačimi izdajalci na Dolenjskem. Po osvoboditvi je pomagal graditi in obnavljati porušeno domovino.

Jurij Romšak

Na pokopališču v Stranjah pri Kamniku smo oktobra lani pokopali zaslužnega borca Jurija Romška. Za medvojno aktivnost je bil večkrat odlikovan. Kot požrtvovalnega člana gorske reševalne službe ga bomo ohranili v lepem spominu.

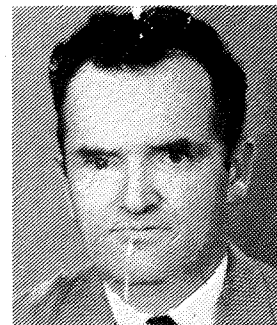

Franc Maticič-Grudnov ata iz Unca

V prvi svetovni vojni se je boril na soški fronti. Med drugo svetovno vojno je sodeloval z OF. Okupator in domači izdajalci so ga stalno preganjali. Borci in prijatelji ga bomo ohranili v najlepšem spominu.

Andrej Mlakar

Sredi lanskega leta smo se na pokopališču na Bukovem pri Cerknem poslovili od Andreja Mlakarja. Kot tih in skromen član naše družbe nam bo ostal v lepem spominu.

Ivan Ivan Bernetič

Julija lani smo na vrhpoljskem pokopališču pokopali borca Ivana Bernetiča, rojenega leta 1913 v Vrhpolju. Med vojno je bil najprej borec Istrskega odreda, nato pa Cankarjeve brigade. V bojih na Igu pri Ljubljani je bil ranjen in je ostal invalid. Po osvoboditvi je bil družbenopolitično aktiven, za kar so ga večkrat nagradili.

Emilija Kumar-Majda

V januarju smo v krajevni skupnosti Stožice pokopali Emilijo Kumar-Majdo, ki je umrla v 82. letu starosti. Velika množica ljudi in med njimi vsi otroci osnovne šole Danile Kumar, narodne heroine, Emilijine hčerke, je na žalni slovesnosti kljub hladnemu popoldnevu vztrajala skoraj eno uro ter s tem pokazala, kako je bila Emilija, predvojna komunistka, nosilka Partizanske spomenice 1941 in treh državnih odlikovanj, spoštovana in priljubljena.

Rodila se je v vasi Kojško v Brdih na Primorskem. Leta 1928 je z možem Andrejem, članom KP od leta 1921, s hčerko Danilo in sinom Adrijanom prišla na Ježico. Leta 1931 je njen mož postal ustanovitelj in sekretar ilegalne partijske celice na Ježici. V hiši si je zgradil skrivališče in v njem organiziral ciklostilno tehniko za potrebe KP Slovenije. V tej partijski organizaciji in v tem skrivališču je sodelovala tudi Emilija.

Prišlo je leto 1941 in z njim okupacija. Fašisti, pred katerimi so Kumarjevi leta 1928 pobegnili, so prišli za njimi in morali so v ilegalo. Emilija in sin Adrijan sta s partijskimi nalogami odšla na Primorsko, leta 1944 pa je z možem odšla na osvobojeno ozemlje v Črnomelj. Največ je delala v partijskih tehnikah, vmes pa kot vsaka žena in mati trepetala za življenja svojih, ki so se vsak s svojo nalogo borili za osvoboditev in nov, pravičnejši družbeni red. In česar se je iz dneva v dan bala, se je zgodilo hčerki Danili, partizanki Andreji. Pod Lubnikom so jo 18. marca 1944 sovražniki mučeniško ubili.

Po končani 2. svetovni vojni je bila Emilija neutrudna terenska aktivistka na Ježici.

Emilija je od otroštva poznala trdo življenje in razna preganjanja. K njej so hodili tudi mnogi člani predvojne Vzajemnosti. Njene bolj tihe besede so rade pohvalile, svetovale, tolažile in vlivale pogum. Nikoli ni bila vzvišena, nikoli malenkostna, nikoli v ospredju. Kot vse tegobe v življenju je tudi tegobe starosti prenašala tiho.

Radio zveze pri Vzhodno koroškem odredu

Nekako oktobra ali novembra 1943 sta bili poslani dve radio ekipi na Gorenjsko in Koroško k Zaprado koroškemu odredu. Koroško ekipo so sestavljali Miloš Adamič (radiotelegrafist) in spremljevalca Anton Lunder-Blažek ter Stane Besednjak, gorenjsko ekipo pa Miro Križmančič, Bruno Gotov in še en tovariš.

Koroška ekipa s tovarišem Milošem se je namestila na G. 10 (karavla) Jeseniške Rovte ali Sv. Križ nad Jesenicami, gorenjska ekipa pa v Kokri nad Dolenčevu vilo. Ko sta ekipi odpotovali z 9. korpusom, smo z njim redno iskali zvezo. Toda skoraj dva meseca ni bilo duha ne sluha o njih in nismo vedeli, kje so nahajajo. Ker nismo mogli dobiti zveze z njimi, sta komandant 9. korpusa Lado Ambrožič in komisar Dušan Kveder odločila, da grem poiskati ekipi in vzpostavim zvezo z odredi.

Odpotoval sem iz Čepovana odnosno Lokev pozimi 1943-44. Na Gorenjskem, kamor je bila ekipa poslana, je nisem našel. Po poizvedovanju sem le ugotovil, da so v bližini Kokre in tako sem v desetih dneh našel prvo ekipo.

Komandant odreda Stane in komisar Ljubonista veliko računala na naše sprejemnike, toda že čez dva dni sem izročil depešo 9. korpusa, ter se takoj podal na lov za koroško ekipo. Nihče ni ve-

del ali so na zahodu ali na vzhodu Koroške, kajti VKO ni pripadal našemu štabu in sestavu 9. korpusa, marveč 4. operativni coni. Iz Kokre do Jesenic sem ob potovanju organiziral tri ali štiri vojaške karavle (postaje) in po enem mesecu prispel na G. 10, ki je imela neposredno zvezo s K. 2, čez Kravanke v Sveče v Rožni dolini. Tako smo imeli prvo radio zvezo z Gorenjsko in po novo ustanovljeni kurirski zvezi od Kokre.

Gorenjskega odreda do Koroškega. Februarja ali prve dni marca 1944, ko sem prispel do te ekipe, so bili tovariši že obupani. Toda čez nekaj tednov, ko smo napolnili baterije in popravili nekatere tehnične napake, smo vzpostavili zvezo z gorenjsko ekipo in preko nje na spremenjenem valu čez dan ali dva tudi z 9. korpusom.

Po opravljeni nalogi sem se vrnil v 9. korpus. V aprilu 1944 je sledila druga naloga - pohod na Koroško z angleško misijo. To je bilo tik po moskovski konferenci, ko se je pričakovalo, da se bo Avstrija odcepila od Nemčije. Maja smo prispeli v Logarsko dolino in pri Francu Logarju ustanovili koroško grupo odredov. (x¹) Ob tej ustanovitvi sva bila s tov. Antonom Hudopiskom-Zvonetom, (veterinarjem) in Antonom Čehovinom-Jerkom, postavljena za referenta - Zvone za sanitetnega, jaz pa za radio zveze. (x²)

S seboj sem vzel še eno ekipo, radiotelegrafista Marjana Česnika in spremljevalca Borisa Lužnika in Andreja Kogoj iz okolice Cerknega, ki je pozneje padel v Koprivni.

Takoj po ustanovitvi koroške grupe odredov se je radiozveza hitro razpredla na vse konce in kraje. Važno je bilo tudi to, da se je med tem časom, poleti 1944, ustanovil pri varnostnih organih obveščevalni center, ki je poleg drugih podatkov tudi zbiral in posredoval podatke o gibanju in premikih nemških enot zaveznikom, zlasti kje in kam se pomikajo transporti vojakov z vojaškim materialom, kam so postavili protiaeronsko obrambo, kje so čez noč ostali transporti. Te podatke sta pri nas zbirala obveščevalca Peter in Pavel. (x³)

Ob nemški ofenzivi na Gornjo Savinjsko dolino, v decembru 1944, smo odigrali dokaj važno vlogo; čeprav je bilo več enot razhajkanih, smo obdržali, razen nekaj dni, redno zvezo z Glavnim štabom in 9. korpusom ter z drugimi enotami, ki jih je zajela ofenziva.

Pri kmetu Knezu nad Robanovim kotom smo imeli prvo majhno delavnico za popravilo radioaparata.

V ekipi je bil tudi Damijan Havdej-Ciril iz Solčave. Ta ekipa se je v jeseni 1944 dalj časa zadrževala na Pečovju v Robanovem kotu (x⁴)

Zbiramo podatke o padlih bolničarkah in bolničarjih

Partizanski zdravnik dr. Romano iz Beograda zbira podatke in piše knjigo o padlih bolničarjih in bolničarkah. Zbral je že več kot 1900 imen s kratkimi opisi dogodkov v zvezi z njihovo smrtjo. Iz Slovenije do sedaj še ni uspel dobiti podatkov in zato se je zanje obrnil na Slovensko zdravniško društvo.

Društvo je do sedaj zbralo le sledeča imena iz objavljene literature in pri označenih nekaj več o okoliščinah, v katerih so padli:

Angela
Olga Brdenkovič
Fani Bačnar*
Ivanka Benčina
Pavla Bojc*
Olga Detela*
Emica Dobravec*
Melita Dolanc
Silva Drama-Nada*
Cvetka
Mimica Čepon*
Olga Debeljak
Ivanka Ferme
Viktor Franko
(ženska) Gabrovec
Gašper Katračnik*
Albina Has
Vladimir Helmih
Hermína
Ivo
Vida Jančar
Jovo
Anica Jagrič
Marija Jurič*
Zora Krapež
Alice Krejči
Minka Maren
Ivanka Maren
Pavla Mažgon-Tilka
Danilo Mislej
Ana Mahlik
Draga Pajer
Mimica Prvanja*
Danica Praznik
Pavla Levstek*
Elidija Puhar
Amalija Podgoršič-Jakšič*
Anton Resnik
Pavla Rupnik
Vera Skušek
Danica Sosič*
Sonja
Majda Silc*
Elizabeta Tomše

Prosimo odbore ZB, tovariše borce in druge, da dopolnijo in popravijo navedena imena padlih in nam pošljejo še druga imena s podatki in opisi, kje in kdaj so padli.

OBČICE

Za pokal TV-15 v Občicah

Smučarski klub »Gozdar« iz Novega mesta, pod pokroviteljstvom našega uredništva in v sodelovanju občinskega odbora ZZB NOV in ZRVS ter občinskega sveta zveze sindikatov iz Novega mesta, pripravlja v nedeljo, 25. februarja četrto tekmovanje v smučarskih tekih za pokal TV-15.

Na dva, štiri in šest kilometrov dolgi progi se bodo za posamično in ekipno uvrstitev potegovali pionirji, mladinci in člani, v posebni kategoriji pa bodo tekmovali tudi borci.

Pričetek tekmovanja je ob 10. uri, zborna mesto pa je v Dolenjskih Toplicah ob 8.30 uri na parkirnem prostoru, odkoder bo skupni odhod v Občice, kjer bo ob 9.30 uri pred spominskim obeležjem TV-15 krajša slovesnost in otvoritev tekmovanja.

Borci 1. slovenske artilериjske brigade, pozor!

V juniju 1979 bo proslava 35-letnice 1. SAB. Prosimo vse borce te brigade, da sporočite svoje naslove. Podatke rabimo za določitev števila spominskih značk, ki jih boste ob tej priliki prejeli.

Za ureditev muzejske spominske zbirke vas prosimo, da pošljete odboru 1. SAB rekvizite, ki jih imate in se bodo tako za stalno ohranili. Fotografije bomo pre-fotografirali in orginale vrnili.

Informacije dobite pri tajnici odbora Stani Kos-Špeli v Ljubljani na Miklošičevi 8 A, telefon 22-902 ali pa pri Marku Kosu na Levstikovi 14 v Ljubljani, telefon 20-357.

Natančen datum proslave vam bomo naknadno sporočili.

Odbor 1. SAB

Pohod po poteh 14. divizije

Pohodniki 4. etape pohoda bodo šli od Zavodenj čez Bele vode, Šmihel nad Mozirjem, Žekovec in Rečico ob Savinji. Nosilec te etape pohoda je OK ZSMS Mozirje, sodelujejo pa še občinske konference ZSMS Maribor, Ljubljana Moste-Polje, Trbovlje, Zagorje, Hrastnik, Jesenice, Grosuplje, Ljubljana Vič-Rudnik in štajerska regija.

Pohod se začne v četrtek, 22. februarja 1979 v Zavodnjah, zaključna slovesnost pa bo v petek, 23. februarja v Rečici ob Savinji ob 16. uri. V Rečici bodo pohodniki prespali, v soboto pa gredo na proslavo v Maribor.

OK ZSMS Mozirje

Borce 31. divizije

(Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter drugih njenih enot)

vabimo na tradicionalno tovariško srečanje, ki bo 3. marca 1979 ob 19. uri v prostorih Doma JLA v Ljubljani.

Odbor borcev 31. divizije

Kako na proslavo v Maribor?

Vozni red posebnega vlaka na proslavo 35-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko, 24. februarja 1979 v Maribor:

ob odhodu			ob vrnitvi	
prihod	odhod	POSTAJA	prihod	odhod
-	7.30	Ljubljana	18.54	-
7.55	7.56	Litija	18.26	18.27
8.15	8.16	Trbovlje	18.05	18.06
8.25	8.26	Zidani most	17.47	17.48
8.50	8.51	Celje	17.25	17.26
9.47		Maribor		16.30

Pripravljalni odbor

**Naročam
tednik
»TV-15«**

Ime in priimek _____
(podjetje, ustanova)
Ulica, hišna št. _____

Kraj _____

Pošta _____

Podpis _____

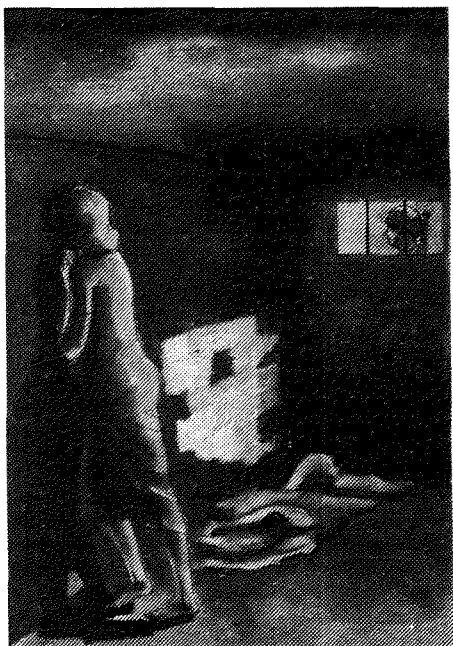
Quenda Para!
pero conser, por o
conducion, como me criminal, me la guardia civil
desde la carcel de mujeres de Madrid a la me queda

DR SAŠA BOŽOVIĆ

TEBI, MOJA
DOLORES

Rada bi bila močna. Spomnim se hrabre Vasilije Kostić. Kako bi se držala na mojem mestu? Vasilija ne bi jokala. Jaz moram, solze mi prinese olajšanje. Še vedno sem neizkušena. Še marsikaj bom morala izkusiti, da bom postala taka kot Vasilija, da bom postala ključevalna revolucionaarka in pogumno zrla smrti v oči. Še vedno mi je potrebno, da se okrepim. Stojim ob steni in togo zrem v umazanijo, kamor naj bi legla. Vse je grozno. Vse je tuje in ledeno hladno. Tudi ledene plošče na Donavi so se mi zdele toplejše od vsega tega. Ne ganem se. Samo ta prostor, kjer sem in ga pokrivam, je moj. Ne bi ga rada zapustila, ne bi šla rada proč, zato mirujem.

Zdaj se jih je več zbralo pri oknu. Prerivajo se. Zijajo noter. Kdaj pa kdaj nekaj govorijo. Zdaj eni zdaj drugi. Tudi obraz so zdaj eni zdaj drugi. Ne maram jih gledati. Sovražim jih. Ne ganem se z mesta in obračam glavo stran od te umazane dražne. Skozi okno mečejo okleščke. Merijo vame, a ne zato, da bi me bolelo, marveč, da bi me zdramili, da bi se zganila. Oči upiram v okleščke, ki ležijo vse križem po podu. Spremljam jih, ko frčijo noter, a glave ne dvignem. Ne jezim se na te okleščke, tudi če me kakšen zadene. Nič me ne boli zaradi njih. Boli pa me to, da so tisti, ki jih mečejo, brez srca, brez duše. Radi bi, da bi se zganila in da bi se pri tem zabavali. Ne ganem se.

Pozna noč. Utrujena sem, grozno utrujena. Tudi stražarji so se utrudili, čedalje manj jih kuka noter. Slišim samo korake stražarja, ki hodi sem in tja, pa občasne klice ob menjavi straže. Zebe me. Tresem se. Na sebi imam tenko svilen haljo modre barve, s karatkimi rokavi. Tako so me v julijski vročini dobili v hiši in tako so me odpeljali. Zdaj pa smo že na začetku novembra, halja pa je še prav tista. Počasi se sputim na umazano, razkopano ležišče, skrčim noge, obmirujem in skušam zadremati čepé. V ušesih mi brni, da ne morem zaspati. Spanec prihaja, voglari okrog mene, me prijemlje, toda na kratko, spet in spet zbeži. Glava mi klone in pade

na roke, naslonjene na skrčena kolena. Vsak hip se vsa zdrznem in skočim kakor srna, gledam naokrog. A že se počasi navadim tudi na te umazane stene in hladni beton z rjavkastimi, okrušenimi ploščicami. Začnem se zavedati, kje sem.

Zgodaj zjutraj se ključ v vratih obrne. Vstopita neka bolničarka in neki Italijan. Bolničarka mi ponudi mleko in kruh, oficir pa spremlja vsak njen gib. Mleko sem brž popila, kruh pa glevim počasi. Mehak, svež kruh. Že več mesecev ga nisem videla. Nato odideta brez besede. Opoldne prav tako. Slišim, da bolničarka kliče oficirja »Salvatore«. Čez nekaj dni vstopi z njima tudi Zadj. Pove mi, da je bolničarki ime »Skufi«, da je doma iz Skopja in da zna srbski. Šepne mi, da je dobra in da ji je pomagala priti sem. Že v zaporu v Podgorici sem doživela provokacijo, pa se zdaj bojim tudi sence. Salvatore nas gleda z hladnimi zelenimi očmi in molči. Ni podoben Italijanu, vitek je in kostanjeve lase ima. Tisti pri oknu so vsi črni, drobni, brbljavi.

Danes je prišla Skufi sama v celico. Dá mi zajtrk in izpljune zvitek listek. Delam se, da ga nisem opazila. Stisne mi ga v roko. Vzame menažko in odide. Gledam papirček... naj ga vzamem? Spet provokacija?! Polahko, čisto polahko, z groznim dvomom in nezaupanjem razvijem listek. Zdrznem se, kot bi me spekel, in ga stisnem. Streznijo me koraki stražarja in bajonet, ki je šel čez okensko svetlobo. Še dolgo dolgo ne premaknem roke. Stražar se enakomerno premika mimo okna, zdaj sem zdaj tja. Ne ozira se vame, nisem več zanimiva. Moje misli pa ga spremljajo in srce mi tolče, mi sili v grlo. Pogledam na listek in s pridržanim dihom preberem: »Dajte nam zvezo in imena. Milo.« Vsa potna porinem listek stran. Spreleti me srh in strah me stisne kakor mōra. Najprej se prepotim, nato se začnem tresti. Stara stvar. Kadar koli me pesti hud strah, zmeraj dobim vročino. Tudi tokrat. Pomislim: spet provokacija. Kaj pa naj bi bilo? Mar tukaj v zaporu misli kdo name in na zvezo?

Salvatore je malo popustil. Vse pogosteje pušča k meni Skufi samo, in tudi Zadj se z njo vtihotaplja. Glej jo, Zadj, prišla je sama k meni. Salvatore jo je pustil in ostal na hodniku pred vrati. Slišim njegove korake. Sprehaja se. Zadj pohiti k meni in me objame. Naglo mi pove kako je omehčala Italijana. Pravila mu je, da sem zdravniška, da sem nedolžna in nimam nobene zveze s komunisti, da sem hči pravoslavnega prote – in tako sem se mu zasmilila. Obljubil ji je, da bo pustil, da mi pomaga, kadar koli bo treba. Tudi bolničarki Skufi ni več tako tesno za petami. Zadnji porinem listek in jo vprašam za svet. Vzame ga in pravi, naj ne bom v skrbeh. Če jo bodo zaradi njega zaslišali, bo rekla, da ga je našla. Zvečer se vrne in pove, da se je odkrito pogovorila s Skufi. »Naša je,« pristavi. »Zadj, si o tem prepričana? Kaj pa, če je provokatorka?« »Brez skrbi.

(Se nadaljuje)

Anton Kebe

12

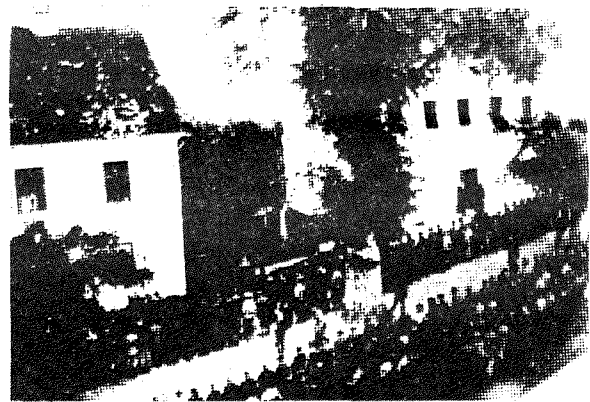
Cerknica v prvih
dneh po
kapitulaciji Italije

Krvava nedelja

V soboto pozno popoldne so prihajale na področje Cerknice enote Tomšičeve brigade. Prvi in tretji bataljon sta se nastanila v Cerknici, drugi v Begunjah, četrta pa je ostal v Ribnici. Brigadni štab s komandantom Stanetom Semičem-Dakijem je dobil svoje prostore prav tako v Cerknici. Borci so bili porazdeljeni v bivše Šerkove velike lope ob vznožju Slivnice, ki so bile napravljene za skladiščenje lesa. Druga skupina borcev je v celoti zasedla barake bivše italijanske vojske vzdolž nove ceste proti Rakeku. Po nalogu Glavnega štaba NOV in POS naj bi Tomšičeva brigada zamenjala Gradnikovo, ki naj bi 19. septembra krenila na pot svojega novega operativnega področja, na Primorsko. Prav v soboto se je v Cerknico vrnil njen tretji bataljon, ki se je skupaj s Prešernovo brigado boril na Turjaku. Borci so bili prav tako porazdeljeni po omenjenih lopah in barakah, nekatere enote pa tudi po hišah. Četrta bataljon Gradnikove brigade se je pomaknil v Grahovo, prvi pa na Dolenje jezero, medtem ko je drugi bataljon že krenil kot predhodnica proti Javorniku. Leta je dotlej opravljal zavarovanje proti Rakeku, ki ga je nato prepustil Tomšičevi brigadi. Toda zavarovanje v tej smeri enotam Tomšičeve brigade še ni uspelo. Zasedle so le vzpetino na Loškem, ki obvladuje novo cesto med Rakekom in Cerknico. Zasede so bile postavljene še pri kapelici, v neposredni bližini kraja Cerknica, pri Meletovi hiši (na pošti) in še v bunkerjih okrog barak ob glavni cesti. V Dolenji vasi so imeli stražo domačini ob koncu vasi proti Javorniku in v sredini vasi. Vaška straža je bila tudi v Zelšah ob gozdu proti Skocijanu in proti Rakeku.

Francka Lovko
(Vrdjanova) iz Dolenjega
jezera je pomagala pri-
pravljati kulturni program

Prisega novincev v Begunjah nad Cerknico pred od-
hodom Gradnikove brigade na Primorsko

Nenaden vdor

V Cerknici in njeni okolici je bilo najmanj 1200 partizanov. Obe brigadi sta zelo narasli. V njun sestav je prišlo precej prostovoljcev, mobilizirancev in bivših pripadnikov bele garde. Glede na to, da je bilo precej novincev, brigadi nista dobili preveč na udarnosti. Štab divizije je štab Gradnikove brigade še celo opozarjal, naj odda vse mobilizirance v druge enote, vendar spričo pomanjkanja časa tega ni uspela uresničiti. Brigada je dobila prav tedaj obvestilo, da naj naslednji dan, to je 19. septembra 1943, odpotuje na Primorsko.

Nemci so se za nenaden napad temeljito pripravili. Imeli so dobro izdelano taktično shemo in usklajen napad vseh sodelujočih enot. Prav gotovo je morala biti posredi izdaja, morda pa so imeli s seboj še celo vodiče. Po pripovedovanju domačinov (Jože Mele-Vrbč) so Nemci koncentrirali vse možne vojaške sile od Vrhovnice do Postojne. Prihajali so v treh skupinah. Prva, po vsej verjetnosti postojnska skupina, je najverjetneje prišla čez Skocjan v Zelše in nadaljevala pot proti Dolenji vasi. Spotoma je zajela domačina, stražarja v vasi Zelše, Franca Meleta in Ivana Petriča. Oba so pozneje ustrelili z drugimi zajetimi partizani. Druga skupina je prihajala z Rakeka po stari cesti ob bivši Rupnikovi liniji proti Begunjah in nato s severne strani prek Kamne gorice zavila mimo Potočnikove hiše v predel Sv. Roka in na hrib Ranca reber, da bi zaustavila pot borcem, ki bi se umikali proti Begunjah. Tretja, tankovska enota, je nastopila šele potem, ko so pešadijske enote skoraj sklenile obroč. Prihajala je od Rakeka sem po glavni cesti.

Nemška obkoljevalna enota z južno-zapadne strani je iz Zelš nadaljevala pot po njivah naravnost v središče razpotežene Dolenje vasi. Skozi Malgavo dvorišče in dvorišča sosednjih hiš je nato prešla potok Cerkniščico čez betonski most in obšla vas po desni strani potoka v smeri Gornikove hiše. Tam je slab kilometer nižje prečkala Gornikov kamniti most in se zopet pomaknila na levo stran potoka. To je bila dobra taktična poteza, da bi iznenadila partizane, če bi bili v vasi. Na srečo jih tam ni bilo, razen terencev in vaške straže. Mešatov Jože, ki je patroliral po vasi, se je zajetja komaj rešil.

Nemška enota, ki je prečkala Gornikov most, se je nato usmerila proti Cerknici. Potem se je na poti ustavila pri zadnji hiši, pri Krvavcu. Tone Usenik (Krvavčev Tone) je malo prej prišel s stražarskega mesta pri Tržišču v smeri Javornika. Domov je prišel s puško in z naboji, ki jih je imel v nahrbtniku. Oboje je postavil v vežo in se vlegel v posteljo. Hitro je zaspal. Bilo je že po šesti uri, ko so ljudje odšli k prvi maši. Pred hišo ves zasoplen priteče terenec Franc Mlinar in kriči, da so Nemci v vasi, da so obkoljeni. Zena brž skoči v spalnico in dviga spečege Toneta. Pravkar se je obul, ko je Nemec skozi okno pomolil brzostrelko. Ko je v kotu zagledal puško in naboj, je še bolj divje zavpil in hotel z gospodarjem takoj obračunati. Bolj prisebna je bila žena, ki je vojaku bolj z rokami kot z besedo rekla, da so mimo hiše bežali trije partizani in eden izmed njih je v kuhinji odložil orožje. Na rokah je imela dve leti staro punčko in vojak, po rodu Poljak, je streljanje zaenkrat zaustavil. Brž zatem so prihajali od šeste maše ljudje in vse skupaj so postavili za vogal ter jih zastražili.

(Se nadaljuje)

Ko sem zvedel...

Ko sem zvedela za smrt tovariša Kardelja, mi je postalo zelo zelo hudo. Posebno, ker sem vedela, da to ni navadna smrt, da je to zelo boleča smrt, saj je bil Edvard Kardelj-Krištof velik človek. Ta smrt je pretresla vse nas.

Ivanka Štefančič

To je velika izguba, ki je ni moč nadomestiti. To sem pomislil.

Peter Pregelj

V soboto ob štirih popoldne sem zvedela, da je umrl tovariš Edvard Kardelj. Jaz ga nisem poznala, vem pa, da je bil komunist in dober človek – saj skoraj ni človeka, ki ne bi vedel, kaj je pomenil in kaj pomeni za našo socialistično samoupravno domovino.

Mojca Leban

Iz radijskih poročil sem zvedel za smrt tovariša Kardelja. Občutil sem bolečino v srcu.

Jožko Čebokelj

Ko sem zvedela, da je umrl naš tovariš Kardelj, me je stisnilo pri srcu in postal sem otožen, žalosten.

Matjaž Kovšca

Ko sem zvedel za njegovo smrt, sem začutil nekaj grenkega v srcu. Pomislil sem, kako bomo shajali brez tega velikega in uglednega moža.

Robert Rijavec

Da je umrl tovariš Edvard Kardelj, je izguba za vso Jugoslavijo, ves svet.

Božo Pregelj

Tolažila me je edino misel, da bo njegovo delo ostalo in živelo z nami.

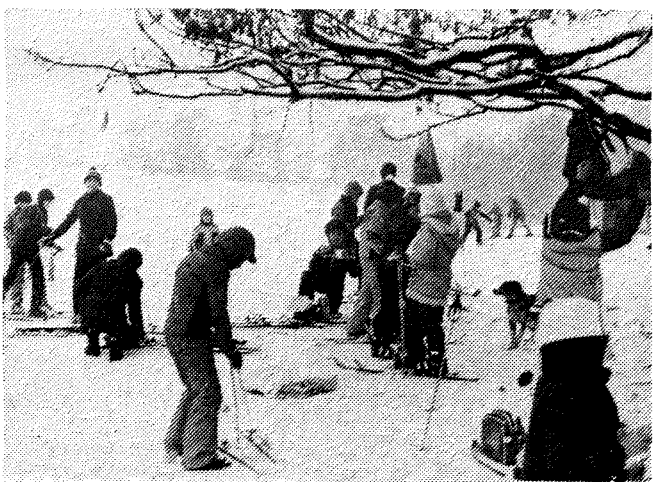
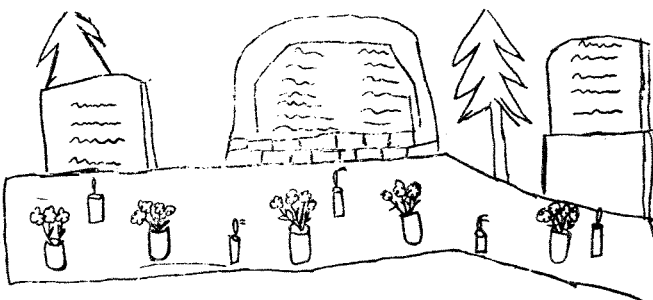
Darja Bolčina

OSNOVNA ŠOLA COL

Obiskali smo partizansko grobišče

V naši bližini je grobišče na Frati. V šoli je tovarišica rekla, naj prinesemo rož in sveč. Naslednji dan smo jih prinesli veliko. Potem pa smo odšli na Frato, kjer je spomenik padlim partizanom, ki so padli tam in v bližnji okolici. Prižgali smo sveče in okrasili grobove z rožami. Padlih borcev smo se spomnili tudi z nekaj recitacijami. Potem smo odšli domov.

MILENKA MURN, 4. razred
Ajdovec

NA SMUČINAH V KOSOVU DOLINI – Na osnovni šoli Katje Rupena v Novem mestu imamo prizadevno šolsko športno društvo, ki je že šestanjsto leto zapored organiziralo smučarski tečaj. Kar 125 članov od prvega do osmega razreda je v Kosovi dolini, v neposredni bližini Mestnih njiv nabiralo nove in utrjevalo stare smučarske spretnosti. Učilo nas je 9 vaditeljev, od tega 4 pedagogi telesne vzgoje in 5 nekdanjih članov istega šolskega športnega društva, danes vaditeljev smučanja. Škoda le, da nam je odjuga skrajšala tečaj od predvidenih 6 na 4 dni. Mislim, da je odveč poudarjati, kakšne je pomen tovrstnega športnega udejstvovanja tudi za splošni ljudski odpor.

Tekst in foto: STOJAN PELKO
Osnovna šola »Katja Rupena« Novo mesto

Ob mednarodnem letu otrok

Leto 1979 je mednarodno leto otrok. Začne se 1. januarja in konča 31. decembra.

V nekaterih državah skoraj vsako minuto umre otrok. To se zgodi zaradi velikega pomanjkanja. Otroci živijo v revnih kočah, imajo malo hrane in še pitne vode jim primanjkuje.

Za te otroke bi morali bolj skrbeti. Dovažati bi jim morali hrano, oblačila in druge stvari, ki jih nujno potrebujejo za življenje.

Tako lepo kot je pri nas v Jugoslaviji, je le malokje na svetu! To moramo znati ceniti.

TAMARA KRALJIČ, 5. razred
Osnovna šola »Janko Premrl-Vojko«
Koper

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Iščemo partizanske matere

O krožku mladih kurirjev, ki deluje v osnovni šoli Borisa Kidriča v Mariboru, smo že pisali. Da je naše sodelovanje redno, potrjuje tole pismo:

– Naš krožek se je odločil, da bi obiskali partizanske matere v Mariboru in njegovi okolici. K odločitvi nas je vzpodbudil članek v časopisu. Tako je pisalo: »Partizanske matere so velikokrat same in zapuščene. Nihče jih ne obišče, čeprav so mnogo storile v narodnoosvobodilnem boju.« Mi bi zato zelo radi obiskali kakšno mater, katere sin je padel v boju in se pogovarjali z njo, ji pomagali. Žal nimamo naslovov in tudi nobene izmed njih ne poznamo. Zato se obračamo k vam s prošnjo, da bi nam pomagali. Pošljite nam naslove partizanskih mater! Če nam boste ustregli, vam bomo zelo hvaležni in storili bomo dobro delo, mi in vi.

(Žal pri nas nimamo naslovov partizanskih mater. A nekaj bi vam rada povedala. Čas hiti in vedno manj jih je... osamljenih pa je še veliko. Tudi naši borci so vedno starejši. Verjemite mi, da bi bile partizanske matere vesele, če bi obiskali vse, ki so danes sami, potrebni tople besede. Pomoč človeku, ki je pomoči potreben, je bilo tudi eno izmed vodil našega boja za svobodo, naše revolucije. Morda se bo na vaše pisme kdo oglasil. In oglasil se bo, tako se že poznamo, na pravi pravi naslov. Naj ga še enkrat zapišem: krožek mladih kurirjev, Osnovna šola »Boris Kidrič«, Maribor.)

Želela bi, da bi bilo takšnih pism več dovolj in iz vseh koncev naše domovine.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Radi imamo domovino

Tudi pionirji poznajo samoupravljanje. Ob začetku šolskega leta s sodelovanjem mentorjev sestavimo programe dela, na pionirskih sestankih skupno načrtujemo akcije, potem pa prenesemo misli v posamezne razredne skupnosti in prilagodimo starosti.

Boljši učenci pomagajo slabšim pri učenju, aktivno sodelujemo pri oblikovanju dela posameznih krožkov. Mala šola samoupravljanja je tudi pri športnem šolskem društvu, saj najbolj sposobni sami vodijo posamezne dejavnosti.

Dobro poznamo solidarnost. Radi sodelujemo v prizadevanjih za lepši kraj. Tudi pri referendumu za podaljšanje samopriskevka za šolstvo in komunalne dejavnosti smo se trudili, da bi čimveč ljudi glasovalo ZA; veseli smo bili uspešnega izida. Spomnimo se tudi otrok,

ki nimajo takšnih pogojev za šolanje, kot jih imamo v Jugoslaviji. Po svojih močeh sodelujemo tudi pri obujanju tradicij narodnoosvobodilnega boja in naše revolucije – predlagamo srečanja z borci, večkrat očistimo okoličnega spomenikov padlih borcev, ne da bi nas kdo opozoril. Bili smo pobudniki odkritja spominske plošče za služnemu rojaku prof. dr. Pavlu Lunačku, v prihodnje pa se bomo spomnili narodnega heroja Ilija Popovića.

Čeprav smo še mladi, se ob pomoči mentorjev navajamo na naloge, ki jih bomo izpolnjevali, ko bomo odrasli in se tako trudili za še hitrejši razvoj naše družbe. Kako bi to zapisali z eno mislijo? Morda tako: radi imamo domovino, našo Jugoslavijo.

JELKA GREGORČIČ, 7. razred
Osnovna šola Šentrupert
Šentrupert

Kurir pripoveduje

Otroški glasovi so odmevali po hodniku. Martina in Sabina sta narisali kurirja na tablo in nad njegovim obrazom je bil napisan pozdrav borcu-kurirju. Sošolci so se že umirili in tako smo pozdravili tudi Draga Miklavca, nekdanjega kurirja s Pohorja. Segavo se je nasmešnil in pregrade med nami so padle. Še Martinin pozdrav v imenu našega krožka mladih kurirjev in prisluhnili smo preprostim utrinkom iz nekega življenja.

Rodil se je v Orlici. Že kot majhen fantič je občutil breme krivic stare Jugoslavije. Ko se je začela vojna, je bil star petnajst let. On in tudi mnogi njegovi vrstniki so vedeli, kaj se pripravlja. Pot v novo življenje so jim pokazali španski borci, le še za puško je bilo treba zagrabit.

Tako je Drago Miklavc postal kurir. Utiral si je pot skozi grmičevje in trstičje, se plazil med bunarji in stražami; smrt ga je spremljala na vsa-

kem koraku, postala je del vsakdanjosti.

Nekoč, bilo je na straži, je zaslišal nenavaden šum. »Stoj!« je zaklical. Lomaste nje je za trenutek prenehalo in se čez čas spet začelo. V mislih se je že poslovil od matere, ki je bila v taborišču, od soborcev. »Stoj! Stoj!« je še enkrat zaklical. Potem se je odločil: »Raje umrem jaz, kot da bi sovražnikovi rafali posekali tovariše!« Napel je puško, tedaj pa... zagledal je star partizanski suknjič. Tako poln uši je bil, da so ga vlekle naprej. Od sramu se je skoraj sesedel.

Se in še smo govorili, tudi žalostne zgodbe.

Domov smo se vrnili obogateni s spoznanjem več o krutosti vojne in hvaležni Dragu Miklavcu, da smo lahko z njim preživeli nekaj prijetnih trenutkov.

TATJANA SKUTNIK, mlada kurirka
Osnovna šola »Boris Kidrič«
Maribor

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Piše: Silvo Teršek

Utrip revolucije

Miha Klinar

So današnji časi naklonjeni pesnikom? Odgovoril ti bom, da ne vem. Pišem. Včasih pomislim: če ne bi pisal, bi me raztrgalo. Prav nič ni pomembno, če je tisto objavljeno ali ne. Toda, če se odločiš, da bo to način tvojega preživljanja...

V pomembnem delu generacije ljudi, ki ji pripadam, je ogromno spominov na čas predvojne delavskega gibanja in tistih, ki imajo izvor v narodnoosvobodilnem boju. Pogosto gre za pretresljive dogodke. Poznaš recimo primere predvojnih komunistov, katerih delo in moralne kreposti bi morale ostati primer in vzpodbuda tudi za današnje dni. In če si vsaj za silo večš pisanja, sežeš po peresu in pišeš. Ne zato, da bi postal pisatelj ali pesnik – da bi ohranil, kar je bogastvo naroda in njegova izkušnja.

Moje otroštvo je cvetelo pod tovarniškimi dimniki na Jesenicah, v baraki, v gruclah sestradanih delavskih otrok. Kdor se je takrat uspel prebiti skozi življenje pravi danes – bil sem srečen otrok. Toda sreča je lahko manjša, večja ali velika. Naša velika sreča se je rojevala med narodnoosvobodilnim bojem. Takrat je bila pogosto naša predstava o novem času obarvano idealna. Nismo se zavedali, da se že po zakonitostih družbenega razvoja ni mogoče izogniti nekaterim nepravilnostim. Toda birokraciji, komolčarstvu, priliznosti, karierizmu in še čemu bi se lahko izognili. Slišal sem na partijskem sestanku, kako je rekel tovariš: Nastavil sem mu mino, da sem izvedel kaj misli! Je to potrebno, je morda koristno?

Človek razmišlja, primerja in se sklicuje na vest. Ob vsem tem se pa tudi sam spreminja. Takrat, ko mu življenje steče, silno rad pozabi na tiste, ki se s tem še ne morejo pohvaliti in živijo v slabših življenjskih razmerah.

Tudi sam sem v življenju marsikaj doživel, marsikaj težkega celo po vojni. Imel sem družino pa sem bil brez zaposlitve, brez zaslužka. Leta 1955 sem bil brez kruha v pravem pomenu besede.

Takrat sem videl in trpko občutil bedo, danes... Zgrozim se, kadar spoznam, da nisem več občutljiv za najbolj boleča področja človekovega življenja. Kot bi stal v vrsti tistih, ki vidijo le še boljše pred seboj, boljše in lažje, ki daje več 'sreče', na ono, kar je za njimi, kar je temnejše, revnejše, bolj žalostno pa pozabljajo.

Zdaj sprašuješ: Miha, o čem pravzaprav pišeš? O človeku, o čem drugim naj bi pisal! Toda moja lirika, predvsem tista, ki je nastajala po letu 1958, je bridka, črna lirika. Ob njej sem se deset let kasneje skoraj zgrozil. Bal sem se je. Zdelo se mi je, da ni resnična. In bilo je samo deset let po tistem, ko sem jo vzel iz življenja. Seveda je bilo to že obdobje, ko sem živel bolje, ko sem bil srečnejši. Da, v tistih pesmih so bile predstavljene tudi usode nekdanjih partizanov – žalostne usode.

Malo jih je, ki nimajo v sebi svoje bolečine. Ljudje pa, med katerimi živim, lahko dosežejo, da je bolj večja ali pa da je skoraj ni. Sam veš, s kakšnim ponosom pripovedujejo ljudje, da so bili med partizani. O slehernem dnevu med njimi znajo povedati kot o vsebini svojega življenja. Tudi jaz sem bil partizan. Najprej sem postal jeseni leta 1941 aktivist. Leta 1943 pa so me nasilno mobilizirali v nemško vojsko. Prvi mobilizaciji sem se izognil, drugič pa se je znašel pred vrati policaj in... To zadevo sem opisal v moji 'Rumeni baladi'. Trikrat sem poskušil pobegniti, a mi je uspelo šele v poletju 1944. Do tistega dne bi lahko pripovedoval dolgo zgodbo.

Vidiš, reči, da si bil nemški vojak, ni lahko. Čez besede pade senca. Lahko govoriš, da je večina v nemško vojsko mobiliziranih Slovencev naredila tam več škode kot morda kasneje med partizani koristi, ampak senca ostane.

Takoj po vrnitvi sem šel med partizane na Koroško, v žiljsko četo. Bila je pod Kepo. V njej so bili Primorci, Korošci, Go-

renjci – okrog trideset ljudi. Pred nami je bil na tistem območju leta 1943 prvi zahodno koroški bataljon, toda le približno tri tedne. Mi smo vztrajali dlje, od maja do decembra. Spominjam se, da smo bili zelo slabo opremljeni. Pogosto smo imeli noge povite v žakljovino, plašč pa je imel samo komandir Lovro Blažin. Ampak bila je to prava partizanska četa, v kateri je šel še vedno komisar zadnji h kotlu. Takrat smo pogosto govorili: če ne zmagajo etična gesla, je lahko revolucija obsojena na propad!

Na tistem območju je postala naša četa Nemcem trn v peti. Septembra je zapadel sneg. Zanjega dne v oktobru smo se premaknili na jugoslovansko stran, v neko na pol razpadlo kočjo, kjer je bila nekoč drvarska žičnica. V četo sta prišla dva, ki sta se predstavila kot angleška obveščevalca. Tako so se začeli dogodki, ki jih opisujem v zbirki pesmi 'Novembrska balada 1944'. Da, pred dnevi sem dobil zanjeto tožnjo Kajuhovo nagrado, ki jo podeljuje Založba Borec. V njej pesniško opisani dogodki se končajo na Gorjuši, kjer sem bil decembra 1944 na okrevanju. Po tistem sem postal borec jesenisko-bohinjskega odreda pa štaba gorenjskega vojnega področja, kjer so me določili za kulturnika. Neposredno pred koncem vojne sem bil kulturnik še v beneškem bataljonu in v odredu JLA, ki je ostal v coni A. Tam sem bil pravzaprav referent za tisk in umetniško dejavnost. Leta 1947 sem se vrnil na Jesenice. Postal sem prosvetni referent, tudi novinar, a se je zgodilo, da sem bil skoraj prisiljen postati poklicni pisatelj. Da bi našel za svoje pisanje založnika, ni bilo mogoče računati. Preveč gneče je bilo v teh hišah in zdi se, da tudi danes ni dosti drugače. Pa sem začel pisati podlistke. Na tak način sem objavil petnajst romanov. Vse prav gotovo ni bila zlata pšenica. Ampak v tem pisanju je življenje, ki sem ga poznal, življenje pod tovarniškimi dimniki.

Še mislim živeti, živeti in misliti z ljudmi, še mislim beležiti utrip revolucije. Torej bom pisal.

Najdražji spomini: partizanski boj

V pogovoru s predstavniki »Mladosti« v aprilu leta 1959 je tovariš Edvard Kardelj, ko je odgovarjal na vprašanja o sebi in svojem življenju med vojno in revolucijo – še posebej o najlepših in najdražjih trenutkih – rekel:

»To je težko povedati. V vsakem primeru je to naš partizanski boj, vzlet v celoti. Mislim, da so to, ne samo zame, marveč za vsakogar, ki je v njem sodeloval, najlepši in najdražji trenutki. Težko je v vsem tem najti kaj posebno vznemirljivega. Ne bi rekel, da je bila to zmaga, ker je povezana z vrsto prejšnjih zmag, pa smo jo mi morda nekoliko drugače občutili – kot direktno nadaljevanje boja v novih pogojih. No, najdražji spomin na narodnoosvobodilni boj je spoznanje, da so se pričakovanja, obeti, o katerih je partija govorila že pred vojno, uresničili in da so se sredstva boja, ki smo jih po letu 1937 uporabljali v delu naše partije, to mislim na povezovalne z množicami, pokazala kot pravilna, da so dala rezultate in da so nas v resnici povezala z množicami.«

POLITIKA – 11. februarja 1979

Solza matere Stane

Boleče in preboleče je srce matere Stane Grubač: odkar ji je sosed v soboto popoldne prinesla vest, da je umrl Edvard Kardelj, je po njenem licu kanilo mnogo solza.

»Drugače to tudi nisem mogla zvedeti: mesece že nisem prižgala radia in televizorja od žalosti za umrlimi možem in sinom,« nam pripoveduje žena, v katere hiši v Šolski ulici številka 24 – ob vznožju zidov starega mesta v Jajcu – je od 17. avgusta 1943 do 6. januarja 1944 stanoval Edvard Kardelj.

PODNAJEMNIK: Prišel je v Jajce s tovarišem Titom in vrhovnim štabom takoj po Sutjeski.

»Vsi so bili strašno shujšani,« se spominja Stana Grubač.

Njen mož, dva sinova in hčerka so bili takrat partizani, a hiša ni bila prazna: imela je še sedem sinov in eno hčerko.

Ilustracija: B. Stefanović

»Tudi podnajemnika sem dobila – tovariša Kardačja. Bil je zelo pozoren in kadar sem prišla v njegovo sobo, da bi jo pospravila, se je skoraj razhudil: 'Otroke imaš, pojdi k njim!' Vse, kar je imel, je delil z nami.«

USTVARJANJE: Stana Grubač pripoveduje, kako je Kardelj v njeni hiši delal podnevi in ponoči.

»Ni dvignil glave od pisalnega stroja in mize. Če sem prišla k njemu in mu ponudila, naj prižge cigareto, se je nasmehnil in rekel: 'E, mati, delati je treba.' Vedela sem, da ustvarja nekaj velikega, a nisem vedela kaj.

OTROK: Mati Stana je imela še čisto majhne otroke: enemu je bilo tri leta in drugi je bil komaj rojen, boter pa mu je bil Rodoljub Čolaković.

»Triletni fantič je bil kar naprej v njegovi sobi. Gledal je, kaj dela in kadar je tovariš Kardelj počival, ga je vzel v naročje in ljubkoval. Naučil ga je klicati: Živel Tito! Potem sem imela z otrokom težave. Kadar so prišli Nemci, sem ga skrivala v kredenco, da ne bi pred njimi kričal kaj takega.«

KOLO: Čeprav je bila neposredna priča delu v enega izmed ustvarjalcev sklepov drugega zasedanja AVNOJ, Stana Grubač ni vedela, kaj se tega dne in te noči dogaja v njenem mestu.

»Ves dan smo pripravljali dvorano,« pripoveduje, »še naslednji dan so nas povabili v dom na proslavo. Sedeli smo v slovesno okrašeni dvorani, tudi zapeli smo in z nami so bili člani vrhovnega štaba. Kardelj mi je rekel, da je Tito zdaj maršal. Potem smo zaplesali kozarško kolo, skozi vse mesto se je vilo...«

SLOVO: Teden dni po kapitulaciji Italije je prišla v hišo Stane Grubač tudi Pepca Kardelj. Pokazala je veliko razumevanje za gospodinjo in njene otroke in včasih je prinesla kavo, da so jo skupaj popili.

»Neke noči, bilo je zelo pozno, okoli pol enajstih, je na vrata potrkal kurir Zdravko. Odsel je h Kardelju in slišala

sem, da pospravljajo po sobi. Potem je kurir prišel k meni in rekel: 'Kardelj vas kliče!' Vse je že pospravil. Rekel je, da mora oditi. Ob slovesu mi je pustil radijski sprejemnik, tri skodelice za belo kavo, štiri srajce in par čevljev.«

SREČANJE: Ponovno je videla Kardelja, ko je prišel s tovarišem Titom in drugimi v Jajce na proslavo desetletnice drugega zasedanja AVNOJ.

»Vidiš, mati, tvojega podnajemnika,« je rekel nekdo od tovarišev.

Kardelj je Stano toplo objel in poljubil, nekdo pa se je pošalil: »Ti je plačal stanarino?«

»Prinesli ste nam svobodo, a to se ne more plačati,« je odgovorila starka.

SPOMINI: Boleče in preboleče je srce matere Stane. Umrl je njen dragi podnajemnik. Ostala je marmorna plošča na hiši, ki govori o dneh Kardeljevega bivanja v tej hiši. Starka skrbno hrani tudi še edine preostale spomine na te dni: skodelico in kvačkani prtiček, po katerem je Kardelj nehote polil črnilo ali tuš in madeža ni mogla oprati.

»To so mi najdražje stvari. Vse ostalo iz hiše, tudi radio, so pobrali Nemci,« govori starka, zlomljena od bolečine.

Pustili smo jo z njenimi spomini in njenimi solzami. S toplim spominom na njenega vojnega podnajemnika, velikega revolucionarja – Edvarda Kardelja.

Kemal Kurspahić

OSLOBOĐENJE
– 13. februarja 1979

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG